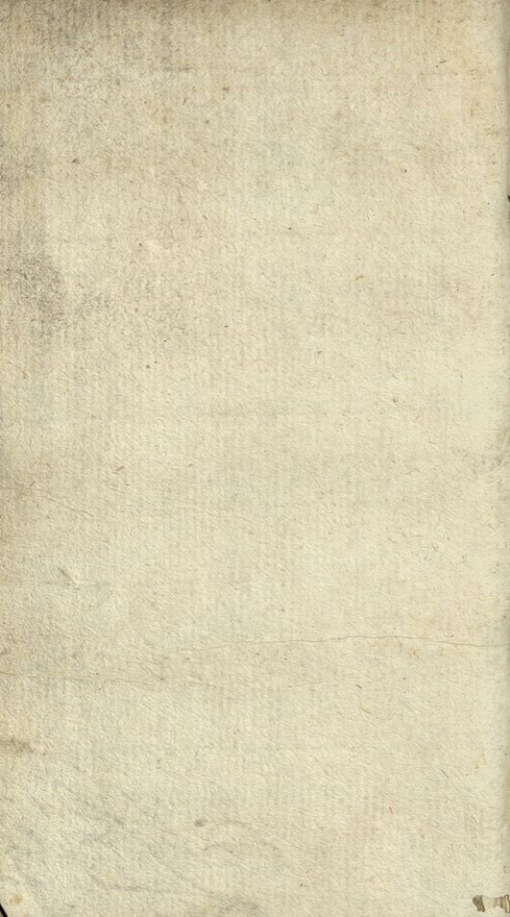

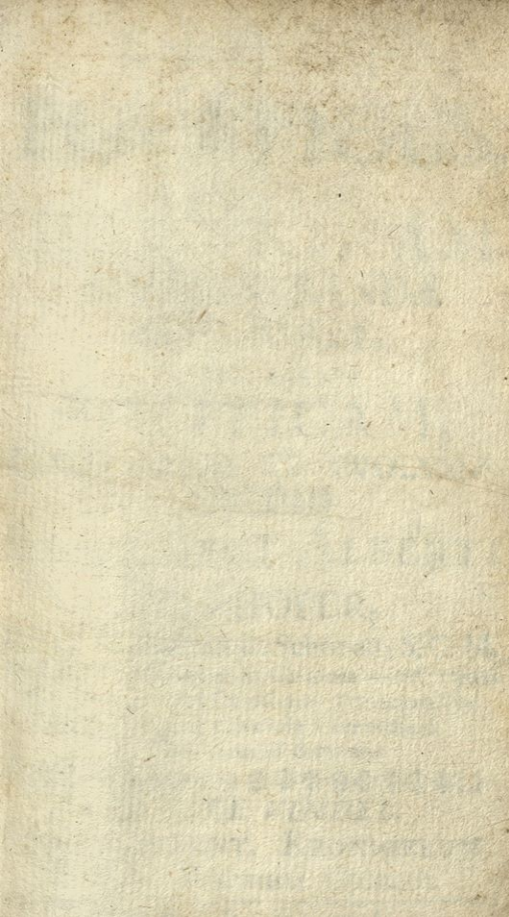
16251. W. H. f. 13

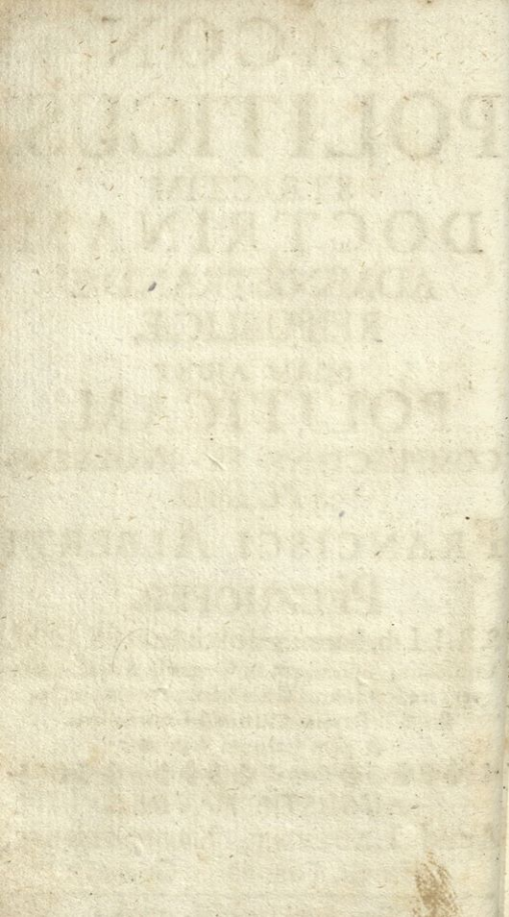
IN = 30002964

VERO
HISPANIARUM
HÆREDI,
CAROLO III.
REGI
CATHOLICO,
Vitam, Victoriā,
Triumphum!

L *Acon* iste (ut credo)
tantam obtinebit
partem apud *Maje-*
statem Tuam favoris
Regii, quantam possidet au-
guratæ Veritatis: & vel in
(2) hoc

DEDICATIO.

hoc se jactabit, quod pedisequum aget ad triumphales currus, qui expectant Tuam *Majestatem Regiam* in Hispaniæ undequaque Regnis. Strictè loquitur meus Lacon, non solum ex suæ gentis indole & more, sed etiam quod hujus sæculi ingeniorum sive subtilitas, sive felicitas paucis malit, quam multis intelligere. Quid igitur dicam? dicam *Laconicè*, id est *paucis multa*. *Tuæ enim Regiæ Majestatis nomen* excepit jam templum æviterne memoriæ, intra paucum

DEDICATIO.

cum tempus, & cum tanto stupore, ut si se illa revolvat in præterita, non habeat exemplum tantæ resolutionis, fortitudinis resignationis, longanimitatis, magnanimitatis (iñmo audaciæ) qualem tua Catholica ac Regia *Majestas* vel in hoc, cum admiratione omnium gentium exhibuit, quod in primo vere ætatis Tuæ, à finu augustissimorum Parentum Tuorum, à deliciis amantissimæ Patriæ, te commiseris in incertos Oceani fluctus, in externorum fidem, in terram

DEDICATIO.

hostilitatis, solo DEO & *Fortuna* comite. Hoc reverâ sæculorum miraculum est, hominibus quasi incredibile & absconditum, mirandum magis, quam imitandum; & nisi in Jasonis tempora respiciamus, inauditum, nunquam visum.

Sed verè felices fuère Tui ausus, ô imperterrite, Magnæ Rex! Platonem non amplius audio, qui *audaciam* inter vitia numeravit. Dico quod sentio: *Audaces Fortuna juvat.* An Veritatem hic elo-

DEDICATIO.

eloquar, an filuero ? Tu illam infallibilem fecisti. Et enim velut extorris, invenisti Regium in Lusitaniâ hospitium, in mediis Oceani fluctibus hospitatricem, & fortunæ Tuæ Cynosuram Annam Reginam Angliæ: Patrii autem Hispaniæ lares, quos amissos ex Gallorum usurpatione existimasti, ecce ipsi ultrò in sinum Tuum ruunt. Magnates quoque, Proceres, Clerus, Populus & Regna ipsa suspirant, & ad Solium vocant Hispano-Austriacam (qualis Tu es)

DEDICATIO.

Sobolem. Barcellona Te
sensit Domitorem, excepit
Victorem, adoravit procla-
matione publicâ *Regem Suum*.
Quid amplius? nihil: quia
Lacon sum, & uno verbo
complector omnia, cum Te
Miraculum Orbis dico. Tu
quippe exiguo temporis,
sed longo locorum inter-
vallo, quæ nobis captu erant
impossibilia, fecisti possibi-
lia. Tu genuinus pullus
Aquilæ Austriacæ factus, nulla
curas tonitrua, nullas in alto
positus metuis maris vora-
gines, nullis distineris peri-
cu-

DEDICATIO.

culis ; usque dum inauditâ
magnanimitate evolaveris
in nidum illum, jam dudum
Augustissimo Tuo sanguini
debitum, videlicet Monar-
chiæ Hispanicæ apicem.
Quem Tuæ Regiæ & Ca-
tholicæ Majestati demissis-
simè aggratulatur, ad genua
Tua Augustissima provolu-
tus, Lacon meus.

Hunc suscipe Magne
Rex, in perpetuum monu-
mentum meæ demississimæ
devotionis, eumque sub-
inde audi, qui licet pauca
lo-

DEDICATIO.

loquatur, loquitur vero ve-
riora.

Regiæ Catholicæ
Tuæ Majestatis

*Devotissimus & obsequen-
tissimus*

Franc. Albert. Pelzhofcr,
S.R.I. Liber Baro de Schönau.

Ad

Ad Lectorem.

LAconicè tibi loquor : ut vel inde scias, me non famæ, non gloriæ, loqui, sed prodesse tantum velle. Ut omnibus Lacon meus placeat, vix sperare ausim : quæ vero suggerit ille, ut omnibus probentur, vix credam etiam, nisi Veritatis amantem nanciscatur Lectorem. Omne quod tibi loquor, meum est, & novum nihil (nihil quippe super terram novum, quod non fuit, dixit Sapiens) fat tibi, si loquor ex Tripode. Nihil hic accessorium, nihil de cortice : totum quod est, nucleum & medullam expecta. Tu rimare, penetra. Optimam mercedem inde habebit Lacon, si quod limavit attentius, & collegit operosius ; tibi id paucis effatus sit.

Vale.

Ad

Ad maledicum Momum.

Astuat, & tacito livor male carpitur
 igni;

Hunc premere innocua mentis in amne
 parat.

At nimis hac gelida est, non tantum incen-
 dia sopit;

Sed facit, ut nullus sit tibi, Mome, vigor.

Conscia mens Veri sola est tutela Laconis:

Præter eam innocuo nil superesse scias.

Ad Zoilos.

Tu mea ne carpas, melius sed, Zoile, scri-
 bas;

Non ego te carpam, si meliora dabis.

CAPUT PRIMUM.

De Politicâ & ejus Administrâ- toribus.

Politica est Scientia medio-
rum fundantium, conser-
vantium, & augmentum
Rempublicam.

Alio nomine Rationem
Statûs dicunt.

Hanc multis erroribus & flagitiis
obnoxiam reddit hominum vel natu-
ra depravata, vel imbecillis.

Impii quidam illam planè separant
à lege DEI.

Quidquid autem in naturâ, quid-
quid in homine, quidquid in Politicâ,
& quidquid in Regnis & Imperiis ver-

titur & agitur, totum id subalternum est legi divinæ.

Cynosuram qui hanc non sequitur aberrat à fine ultimo, qui est vita æterna.

Abfurdum id Aristotelis Ethnici Philosophi Ethica pronuntiat; ubi res divinæ imperantur ab humanis.

Sicut enim Sapientiæ non imperat Prudentia, sed illa huic; ita ratio Status & omnis facultas Civilis, non imperat legi divinæ, sed huic famulatur illa.

Qui separat rationem Status ab eâ, quæ DEI est; necesse habet, ut affirmet & constituat illam esse Dæmonis. Medium non datnr.

Non debent illa ex Epicuri aut Machiavelli penû defumpta dogmata, cum Sanctissimis Politices aphorismis confundi. Veritates hi sunt: illa Sophismata.

Tantum in Politicâ differt perversa Statûs ratio, quantum vox Jacob à ma-

■ In Esau, quæ fefellit senem Patriarcham Isaac.

Speciem illa boni habere videtur, sed tantò periculosior, quantò minùs suspecta est fraus, virtute obtecta.

Nulla Scientia, nulla ars excellentior, & humano generi nulla magis necessaria est, quàm Politica regulata à coelo.

Hujus si illa legem non suscipit, nihil eâ magis impium, perversumque dari valebit.

Politicam fundavit DEUS & natura.

DEUS: quia omnis potestas humana est à DEO, adstricta rationi & legi supernæ.

Natura: quia hæc innato appetitu fertur in communionem Civilem, quæ absque Politicâ non subsistit.

Qui Politicam à Religione dividit, ut sibi incompatibilem: Rempublicam vult haberi disciplinam scelerum.

Quidquid Regnantes habent, à DEO habent: Potestatem, Regnum, victorias, pacem &c.

Datori sint supplices, qui ea tribuere & tollere potest. Ipse dat Regna, temperat, auferit & transfert.

Nomen Politici vulgo est in abominatione, velut petra scandali; ac quidquid malè committitur, vel subdolè agitur, id omne Politicè fieri, quidam malè arbitrantur.

Sed non omnes discernunt Politicam à perversâ ratione Statûs, nec Politicum ab improbo Statistâ.

Politici haudquaquam meretur nomen, qui tantùm temporis, aut personis servire, connivere, simulare, fallere, ad instar Vertumni ad omnem horam se fingere, & cum S. Sanctâ Religione ludere nôrit. Amphibium hoc est, & monstrum iniquitatis.

Infames illi Politici, qui cum regimine & munere publico artes suspectas, flagitia & fraudes conjungunt.

Etiam inter certamina vitiorum viri cordati fidem integram, nomenque viri boni conservant.

Politicus ex Etymo: ὁ πολιτικός

non aliud, quàm homo Civilis dicendus, qui Reipublicæ gerundæ ope & consilio præstò est.

Vir Politicus capacitate, arte, & experienciâ polleat. Sit cautus, non verfus; Constans, non contumax; Justus, non severus; gravis, non fastuosus; dexter, non præceps; plus aliis, quàm sibi natus.

Quatuor in agendo habet scopulos: fastidium, contemptum, iram, ac nimiam celeritatem. Quidquid ex normâ horum resolvit, minimè politicum est.

Politicus priùs esto bonus Ethicus.

Viris justis & in Ethicâ fundatis assistit DEUS singulariter, in publicis & Politicis negotiis.

Bonitas illa moralis est supra myrrham & alöen, quæ reddit Statistam incorruptibilem coram DEO & hominibus, in vitâ & morte.

Politicus, qui rem nullam privatim quærit, haud abducit unquam men-

tem à Republicâ, sed iisdem semper in-
nititur principiis recti, honesti, &
causæ universorum.

Nulla inde Politico culpa, quòd se
obtegat: & licet non dicat, quæ sen-
tiant; sat est, si agat, quæ recta sunt.

Simulatione & calliditate ita utitur,
ut non habeant innocentia & veritas,
quod doleant.

Virtus Politico nunquam malè pro-
dest, forti videlicet utrique subjecto:
in adversis fortitudine, in secundis
modestiâ se conspicuum reddet.

Politicos viros celebres nuncupat
ipsa Sacra pagina, consilia ineuntes
cum intelligentia, ducentes populum
constantibus consiliis, & intelligentiâ
Juris popularis.

Verùm sicut difficile hucusque fuit,
formare aliquam Rempublicam ex
normâ Platonis; vel oratorem ex
mente Ciceronis; vel belli ducem ex
Xenophontis præceptis: ita vix mi-
nùs difficile est, invenire hominem
Statistam, qui omnibus numeris abso-
lutam,

lutam Civilis Sapientiæ theoriam, & praxim fuisset affecutus.

Raræ aves hæ in terris nostris: veniã omnium hoc assevero.

Quò quis in Republicâ majorem dignitatis gradum est consecutus, eò DEUM colat submissius: & ad sequentia advertat.

Omnis Civilis administrationis fundamentum est recta ratio, quâ innixa Respublica, bona; quæ verò illâ caret, mala habetur.

Omnia deinde prospera evenient Reipublicæ, colenti verum DEUM.

Quibus in Rebuspublicis nullus est verus DEI metus, in iis necesse est extare vel summas Magistratûs crudelitates in subditos: vel subditorum inter se seditiones: vel externorum hostium in eas Respublicas bella gravissima: vel sæpè hæc simul omnia.

Salus univerforum, in benè ordinatâ Republicâ suprema lex esto.

Bonæ leges sunt Reipublicæ nervus:

vus: at injustitia & effrenis licentia, Reipublicæ est tempestas periculosissima.

Præstat Rempublicam publicè esse felicem, tutam & divitem, quàm singulos & privatos. Nam illâ felice, hi quoque servantur: his autem beatis, illâque miserâ, uterque periclitatur.

Plebs oppressa, & spoliata, se & Rempublicam facilè venalem habet.

Miserrima illa Respublica, quæ nec pacem ferre, nec bellum potest.

Tria pessumdedere Romanam Rempublicam: proprium commodum, juvenile consilium, & latens odium.

Pereunt per inertiam, & per labores surgunt Respublicæ.

Duo venerandam reddunt Rempublicam: *vis foris, & domi* concordia. Strenuitas nimirum adversus hostes externos, & mutuæ promptæque invicem civium suppetiæ.

Anima Status popularis est æqualitas inter cives, & pro conditione cujusque, suus honos, locus gradusque assignatus.

Hoc partium est, in Republicâ diversarum, justum quoddam inter sese temperamentum, ne una pars alteram opprimat, aut nimium possit: hoc lenocinium est, quod facit, ut omnes sint contenti præsentis rerum statu.

Summis diu stare Rebuspublicis negatum: Currunt hæc suam periodum, sicuti cætera omnia. Diis fermè æqua Romanorum potestas, tunc perit, cum summa fuit.

Magnæ Republicæ suæ libertati, si nimia fuerit, succumbunt.

Nunquam eò perveniant, ut magnitudine suâ laborent.

Et quæ Rempublicam maximè conservant, sunt fermè ejusmodi: Bonarum legum inviolabilis authoritas, Magistratum in munere obeundo prudentia, diligentia & alacritas: populi erga Magistratus obsequium: Civium inter se concordia & consensus: Magistratum erga populum paternus animus & cura.

Accedunt : Juris cuique sui tuta possessio & conservatio, privatarum familiarum recta institutio, honestorum morum observatio, pauperum civium publica cura.

Præ cæteris: Unius Religionis cultus & Zelus.

Tres sunt in univèrsam Reipublicæ formæ : nam cunctas nationes & urbes populus, aut primores, aut singuli regunt.

Non modò difficilis est, verùm etiam parùm diuturna, cùm ex unâ formâ in aliam mutatur Respublica; nisi firmis præsidis nova illa forma constituta muniatur, ut illi paulatim cives assuescant.

Omnes Reipublicæ formæ non corruptæ, bonæ sunt, & illa mihi optima videtur, quæ obtinet. Omnis enim mutatio hic est perniciofa.

Tàm diu veræ Reipublicæ formæ in suo statu perdurant, quamdiu, qui in iis præsunt, omnia referunt, non ad suam utilitatem vel libidinem; sed
ad

ad ipsius Reipublicæ commodum & salutem: idque sincerè & non fictè. Ficta quippe per se quamprimùm concidunt.

Una sola & pura forma Reipublicæ concipitur faciliùs, quàm datur: & si datur, in longum vix perseverat.

Ex duabus vel tribus rectè commixtis speciebus, resultabit stabilior Respublica, quàm si simplicitate & puritate unius constet.

Romana Respublica tunc floruit maximè, cùm divisam habuit potestatem in Consules, optimates & populum.

Optimates in utramque partem attemperant Rempublicam: ne potestate Consules excedant; neve libertate insolescat populus.

Populus in officio continet Optimates, cùm hi contra consensum illius, nec leges condere, nec majores Magistratus creare, aut prorogare valeant; imperentque populo, non ut subdito, sed ut inferiori: & eâ quidem le-

ge, ut Optimates rationem administra-
tæ Reipublicæ reddere teneantur.

Naturam inspicere, orbem peragrarum:
& comperies, ex dissimilibus rectè
composita optima esse; ajebat Lipsius.

Elementorum sibi adversantium
temperatura universam naturam con-
servat, nutrit & delectat. Dissimilli-
mæ in Musica voces, in æquam Har-
moniam conjunctæ, concentum e-
dunt Angelicum.

Exæquatio justa graduum, officio-
rum, honorum, civium, militum, di-
vitum, pauperum, summorum, imorum,
imperantium denique & obsequentium;
Rempublicam reddit harmoni-
cam, potentem, conspicuam, etiamsi
quædam, etiam natura neget.

Quanta in lacunis Venetia, in ari-
do solo, & sterili pelago Genua, in hor-
ridis Alpibus Helvetia, & quàm po-
tens in pugillo terræ Batavia!

Industria, dexteritate, labore, uni-
tate, disciplina in immensum crevère
Respublicæ,

Respublica Optimatum optimos vult sui Rectores, ideòque paucos: quia optimi pauci sunt.

Optimi corrumpuntur corruptâ in abusum potestate publicâ (quo nil in Republica deterius) quia corruptio optimi pessima.

Corruptionis causæ plerumque à præpotentia Optimatum: à simultatibus inter se: à diu continuatis honoribus: à livore denique & ambitione suam trahunt originem.

Minuenda potentia in tempore, quam in abusum transire suspicamur.

Aditus ad honores præcludendi, si quibus eos rursus reddere grave foret.

Simultates tolluntur, vel sublatione causarum, vel separatione personarum, vel ex præscripto exæquatâ potestate.

Illud dicam: Eam regendi formam, quâ pauci immoderatâ auctoritate Rempublicam gerunt, paucorum semper Tyrannorum fore.

Hi tantò erunt uno Tyranno per-

niciofiores, quantò pernicies omnis capitalior ac nocentior erit multiplicata, quàm sola.

Ab iis, qui de Republicâ scripserunt, Democratia minùs laudatur, quàm ubi ad unum, aut ad Optimates omnia referuntur.

In Democratico statu utilitas populi potiùs, quàm Jus: libido, non æquitas spectari, & vincere ut plurimùm solet.

Cùm populo, an aliis, quàm furiosis, exponitur justitiæ trutina? Sic Anarchis perstrinxit Athenienses.

Invidiam sibi accersit in statu populari, qui supra popularem pompam conspicuum se reddit.

Indè ostracismus, inde petalismus, apud veteres non tam vitiorum, quàm sæpissimè virtutis supplicium.

Spiritus Democraticus in se plerumque egenus, abominatur divites & fastuosos.

In Democratiâ, ait Xenophon, tenuiores potiùs, quàm divites & Optimates

mates clavo Reipublicæ præficiendi, ne Reipublicæ hujus forma statim evertatur.

In Democratico statu, usque quò Magistratus populo omnes non subjiciantur, quietis haud ulla spes est.

Multorum capitum sensus sunt varii, & in hâc perturbatione vix constans judicium.

Status popularis ne corruat, præsidiiis eget fortissimis, inter quæ maximum est: Aristocratia quædam levis mixtura.

Democratia libertatem magis curat quàm DEUM, opes, arma, honores: & tamen ex immodicâ libertate plerumque prolabitur in servitutem.

Statum sua quemque informat Politia propria. Status non, sed provinciæ dicendæ, quæ alterius Regimini & Politia, velut membra subjunctæ sunt.

Omnis Politia consistit in recto ordine imperantium & obsequentium.

Or-

Ordo iste legis effectus est, lex regiminis, regimen imperii.

Status concipi non potest sine imperio, ordine & lege, quippe hæc constitutiva Statûs sunt.

Omnis status suam formam habet: hæc specialitatem suam participat ab ordine, ordo à lege, lex ab imperante aut uno, aut paucis, aut pluribus.

Multum interest, optare talem formam statui, cuius ipse capax est.

Non gens quævis idem patitur frænnum, non idem commodum quemvis respicit statum.

Homines vix dant formam statui, sed connexio quædam causarum naturalium, & præsertim extrinsecarum, quæ tam diu agunt, laborant, seque impendunt, ut statum eò ducant, vel reducant, ubi stare firmiter & quiescere valeat.

Ideò Status mutari sæpè legimus, & tandem firmari comperimus.

Status difuniti, si se suis viribus tueri nequeunt, vel periclitantur, vel gra-

vissimis incommodis impensisque sub-
jiciuntur.

Omnis Status comprehendit sex
præcipua munia: Cultum DEI, Di-
casterium justitiæ, arma, opes, artes,
alimenta. Quibus correspondent to-
tidem classes hominum: Clerus, Ma-
gistratus, Nobiles, Cives, opifices, rur-
ales.

Status motu raptus in fastigium de-
ducti, citius pereunt, sicuti omnia
violenta & præmatura.

Nihil natura repente perficit: ha-
bent in principio omnia suos nævos:
qui si neglecti, ruinam potiùs, quàm fir-
mitatem rebus invehunt.

Non solum acquirendo, sed magis
conservando: non tam augendo, quam
emendando: plus cavendo, quam præ-
sumendo: æque prævidendo, quam
providendo firmari Status, certum est.

Nullum fortius sive munimentum,
sive præsidium Status concipitur, quàm
unio Civium.

Fasciculus in triplum junctus, diffi-
cile

cilè rumpitur; simplex à vento quovis rapitur.

In magnis Statibus juvat interdum parva negligere commoda, ut liceat consequi majora: at in parvo statu ad quævis respiciendum.

Uno vigilandum oculo ad omnes Statûs motus internos, ne extra orbitam primi Regiminiis se moveant: altero inspiciendum; quid agant vicini, quid amici, quid fœderati, quid hostes?

Omnis ruina Statuum procedit à violato ordine rectè imperandi & obsequendi.

Id tamen refunditur in duplicem causam: extrinsecam, & intrinsecam.

Causa omnis mutationis Statûs extrinseca procedit ab inimicis; qui vel jam in Statu sunt, vel fœris.

Hi utrobique adlaborant, ut vinculum obsequii solvatur inter Imperantem & obsequentem: quo soluto, necesse est solui Statum.

Causæ internæ tres sunt: injuria, timor, & contemptus.

Magna-

Magnanimus non facillè committit injuriam, faciliùs tolerat,

Propriæ vilitatis nota est: ab Imperante facta subdito injuria, vel calumnia.

Rex Philippus occisus est à Pausaniâ, olim injuriâ affecto à Rege. Illius filius Alexander vix ultrices Hermolai offensi manus effugit.

Metus reciprocus inter Principem & subditos, malus custos est perseverantiæ Statuum. Subditi tam metuendi, quam metuentes meditantur præcipitia.

Ex contemptu sensim deficit Imperantis Majestas, tandem prolabitur.

Contemptus vincitur gravitate, & integritate; Sicut odium, innocentiam & conniventiam: vel invidia, magnanimitate, & liberalitate.

In generosâ mente sensibilius malum est, contentus; quàm damnum quodvis aliud.

Animata imago Rex putandus est DEI: DEOS in terris regnantes appell-

pellat Scriptura: quia illius vicarij sunt.

Nemo magis mortalium DEO cordi & curæ est, quàm Reges, Principes ac populorum Rectores; propter similitudinem illam potestatis Supremæ, quæ in se quid divinum est.

Omnis potestas est à DEO, & qui potestati resistit, divinæ ordinationi resistit.

Injurius in cœlum est, qui Regem contemnit in terris, cujus cor in manibus Domini: quemque Homerus singulare DEI donum hominibus datum appellavit.

Jure divino & gentium, Regi debent subditi obsequium; nec his ille negare audet ullo tempore justitiam, consilium, protectionem.

Hoc enim fine creati sunt Reges: Jus dicere populo, consulere publico, & ab infestis tueri.

Regnum, Imperium, Principatus in eo residet, qui ejus absolutam habet potestatem.

Id proprium Regum est, neminem præter DEUM pati judicem.

Illius Majestas non commensuratur amplitudini Statuum, vel potentiae virium; Sed independentiæ potestatis, & libertati imperandi.

In exiguo Regno Rex tantæ potestatis est, quantæ maximus Monarcha Europæ.

Principio rerum, gentium, nationumque imperium penes Reges erat.

Cœpère illud Cainus ante: Nimrodus post diluvium, & fermè sine æmulo.

Commoda universorum, imperantium beneficia, securitas obsequentium, prima fuère Regiæ potestatis rudimenta, & communionis civilis causæ.

Semper erit felix Imperii Politici structura, cujus basis est Religio. Hac neglectâ corruet illicò, quippe destituta lapide angulari.

Sub DEO primùm curvari debent, qui portant orbem.

Regi non tribuit characterem. Corona & Sceptrum, sed præmissa merita, & præsentis Regiæ actiones. Decet enim Maximum in populo, Optimum esse coram populo.

Examinatur & probatur dignitas Regia non secus, quam avium Princeps aquila, conversis in solem oculis.

Prima Regnantium fama, sive bona, sive mala, semper erit magna, & non nisi cum regnante emoriatur.

Plerumque evenit, ut qui Principes famam hominum contemnunt, iidem etiam contemnunt virtutes; & præclara quæpiam, dum vivunt, agere negligant.

In novum Principem omnium vertuntur oculi, omniumque spes, velut in orientem solem.

Felix Princeps, qui tantorum votis correspondet. Felicior, qui in meridie non languet, & in occidente vitæ idem est, qui in oriente fuit imperii.

Præ cæteris Clementiæ fama novum imperium inchoantium, omnes
in

in amorem & ultroneum obsequium abripit: omnemque antiquorum Regum authoritatem conciliat bono Principi.

Primus esto conatus Regnantis, amoris fundamenta ponere in animis subditorum.

Facilius suffert populus Principem vitiosum, dummodò clementem & affabilem, quàm virtuosum & difficilem.

Morosi Principes, qui à subditis non videntur facilè, & in aula delitescunt, ut feræ in caveà: æmulum brevi habebunt foris in campo.

Novus Princeps initio Regni in proceres, populumque morosus, severus, omnes in se concitat, & ferè dejicitur, vel occiditur. Exempla sunt utriusque paginae.

A novo Principe & nondum satis confirmato, nihil in quempiam, populo gratum, aut potentiorem, quantumvis reum, vi apertâ tentandum acerbius.

Diffimula, si indulgere non potes: parce, si periculum desit. Offensus quantumvis graviter, prius securitati tuæ, quàm vindictæ consule.

Novi Principes modestiùs, & ex patris legibus sese gerant.

Principi secundum leges imperanti major accedit gloria, quàm ex quacunque alia Regnorum accessione.

Periculosissimum quippe est, ab uno ad alterum extremum impellere Rempublicam.

Obliquandum potiùs ad vim inventerati moris, ut sensim secundum leges prudentiæ, cum moderatione atque affabilitate, assuecas subditos in tuum morem.

In novo Principe, invidia Regni, quasi præter Jus occupati, facit omnia illi infida & infesta. Itaque tutissima est Regum securitas, legitima adepti Principatûs ratio, & ex omnium consensu.

Externos Reges vix ferunt populi: metuuntur, ut ut agant, quasi in Rempublicam aliquid aufuri.

Communiter, cùm investiuntur, jurant Reges, de non abolendo, quod antiquitùs concessum est: de non abalienando, quod innexum est Coronæ.

Argumentum inde clarum: eos Administratores esse Regnorum, non Dominos.

Qui imperant serviunt iis, quibus imperare videntur.

Nunquam sunt à fastidiis, à negotiis liberi, nunquam sui: intenti tam salutis publicæ curandæ, quàm suæ invigilandæ, auribus occupati, linguâ continuò soluti, manibus semper ad capulum, oculis in excubiis, pedibus in non interrupto motu: toto spiritu anhelant, ut suorum subveniant necessitatibus. Sic regnare, servire est.

Correlativa sunt honor & labor, Regnum & onus. Planxit Seleucus, ex Regni unius fastidio. Planxit Alexander ex plurium non tam Regnorum, quàm mundorum desiderio; cùm plures amplius non essent, quos vinceret.

Amplissimas licet ditiones contine-

ant Imperia & Regna: eorum Solia nihilominus ita arcta sunt, ut nunquam capiant duos.

Omnis Potestas summa, est impatiens consortis: nec facile inter duos ejusdem Reipublicæ Reges convenit.

Unum Imperii corpus unius animo regendum.

Regna quidem duos possent ferre Reges; sed Reges nolunt socios ferre. Eorum quippè interest, omnem Potestatem ad unum referri.

Unus, vel tres sæpè: nunquam duo feliciter regunt. Quia duo boni fieri possunt mali: at duo mali nunquam fiunt boni.

Ex pastoribus fecit DEUS primos Reges, Saulem & Davidem: ex agriculturâ & venatu evaserunt primi Tyranni ad imperium, Cain, Nemrod & Esau.

Feriebant isti terram, ut produceret germen, & fructus: feriebant belluas & feras, ut ipsis in pastum servirent.

Pastor non ferit gregem ovium, sed diri-

dirigit, educit & reducit in ovile: exonerat lacte, pellem non detrahit, sed deglubit lanam, ovium nimirum farcinam, utriusque & gregis & pastoris commodo.

Discite ex hoc, mei Principes, quid vestri juris, quid muneris sit!

Rex David aliquando edixit: si mei non fuerint mihi dominati, immaculatus ero. Qui autem isti dominatores Regum sunt, ut inurere quirent maculam Davidi, Soli fulgentissimo Reipublicæ? Quis Momus hoc audebit in coronatum verticem?

Ita est, mei Regnantes: Dominatores vestri sunt illi animi affectus, qui vos remorantur à virtutis tramite, & à vestro munere.

Ipsium regium nomen stimulat ad aucupanda nova Regna: Gloria cupiditas (rectius Ambitio) nec majorem, nec sibi parem tolerat: amant suspici & timeri; nolunt reprehendi, nec videri errasse.

Metuunt insidias, quæque suspican-

tur, observant parium potentiam & æmulantur: nequeunt sibi quidpiam negari, opponi, nec planè differri.

Spe longâ, difficili, dubiâ anguntur, & plane se præcipitant.

Nil quærunt magis sollicitè, quàm longævam vitam: sua magis, quàm publica intendunt. Inclinant denique ordinariè in quibusque, magis ad rerum excessum, quàm ad æquilibrium.

Non regnant, sed serviunt, qui ejusmodi affectibus, non regulatis, homagium præstant.

Porrò aditum ad Regnum aperit vel Electio, vel Successio, prout suus cuique genti mos est, & usus.

Successionem imperavit DEUS, ubi Davidi successit Salomon & deinceps.

Idem apud Persas, Medos, Assyrios, Indos, Græcos, Ægyptios, Turcas, Hispanos, Gallos, &c. & communiter mos obtinuit.

In Electione, imperaturus omnibus, eligi debet ex omnibus: in Successione

sione autem minori discrimine sumitur, quàm quaeritur Rex.

Maximè in Electivis Regnis non expediunt crebrae Regum mutationes: ne unà turbetur, aut mutetur Status forma & ratio.

In Successivis Regnis magis est absoluta potestas in Principe, quàm in Electivis. Quia in his plerumque praescribuntur leges regnaturis.

Caveat Electus à Praedecessorum Regum liberis. Praeteriti, facile insurgunt.

In Regnis Electivis, quò seditioes vitentur, satius quempiam ex primo ordine virum bonum, & de Republicâ singulariter meritum, Statuum sententiâ designari, etiam adhuc vivente Principe, ad Imperii successionem: quàm incertum relinqui, quis eo mortuo successurus sit.

Magnis attamen scatet hoc corruptelis & periculis, nisi ex Regnatrice domo ille designetur.

Feliciores illa Respublica, quæ impera-

turos semper in cunis habet. Horum certitudo multorum elidit spes & æmulationes.

Designatio novi Principis, illiusque dignitatis ab eodem acceptio, fieri debet cærimoniis, more, & loco solitis: & eo præsentè, tum publicè DEO, tum electoribus gratiæ reddendæ.

Quò autem majorem habeat potentiam Princeps, tantò minorem sibi indulgeat licentiam; quò potentior ille est, quam subditi, eò potentiores hi erunt, si ille suâ potentiâ abutetur.

Quia pauci hoc credidère, jam plurimi perière.

Diuturna potentia, si supra quàm necessaria est, exerceatur, vix ad ultimum existet secura. Quò illa rariùs, tantò exercetur diutiùs.

Potentia usurpata in odium subditorum, plerumque deperdit vires suas: quia à renitentibus, & invitis vix tutum quidpiam haberi potest.

Fragilis potentia, quæ ex se non se sustinet. Alienæ alæ sensim & successivè decidunt, & cum illis Icarus ipse.

Potentiam magis sustinent consilia temperata & media; quàm difficilia & violenta; in his jacturæ est periculum; in illis saltem sine discrimine spes emolumentum.

Ne semper confidat potentia suæ Princeps: Omnia quippè mortalium opera mortalitate damnata sunt.

Inter peritura vivimus. Princeps es? Sed cogitate esse etiam hominem.

(a) Rectorem te posuerunt, esto in illis quasi unus ex ipsis: Curam illorum habe, & sic confide, ut omni curâ tuâ explicitâ, recumbas, & læteris propter illos.

Ne elevetur cor tuum in superbiam, nec declines in partem dexteram, vel sinistram; ut longo tempore regnes ipse, & filii tui. En tibi, ex ore Veritatis, methodum planè brevem firmandi Principatûs.

Rex est constitutus ob eminentiam Virtutis, ait Aristoteles: ubi hæc resplendet, promptius semper est Sub-

(a) *Eccl. 32. v. 1.*

ditorum obsequium : & vinculum quoddam melioribus parere.

Bonus Princeps nihil differre debet à bono Patre. Filii tibi sunt Subditi tui : alendi nimirum publicâ rerum, tuâ dexteritate invec̄tarum, abundantia : avertendi à malo, & corrigendi sine odio : exemplo magis, quam præceptis trahendi : educandi à teneris in promptum Reipublicæ obsequium : excitandi spe gloriæ : promovendi ex merito.

Denique bonos Subditos facit bonus Princeps ; & boni Subditi sunt corona Regis.

Mores imperantium, ut illi sunt, vel corrumpunt, vel ædificant Subditos : hi regulam ab illis accipiunt.

Cum viderint illorum sive Virtutes, sive vitia ; imitari ad laborabunt : sed magis hæc, quàm illas.

Conspectiora sunt semper in Principibus vitia, quam Virtutes : quia ex fomite naturæ magis trahimur in illa, quam has curamus.

Regnan-

Regnantium exempla ad paria all-
ciunt Subditos. Tacitè promittunt
impunitatem, immò multis cristas in
spem præmii erigunt.

Sic sensim criminibus paratur licen-
tia, & Salvus Conductus malefactis
conceditur.

Subditi videntur approbare opera
Principum, cum illis similia agunt.
Similitudo amorem gignit, & ab amo-
re gignitur.

Principale instrumentum regnandi
est, Cognoscere genium & naturam su-
orum Subditorum,

Omnes quidem nascimur sub uno
Cælo homines; attamen sua cujus-
que climatis, & singularis temperies,
ac exinde genii humani diversa incli-
natio, diversi mores. Hæc qui rectè
dijudicat, facilè imperat.

Ideò maxima in regendis Subditis
personarum habenda est ratio: non
omnes idem patiuntur frenum. A-
lii comitate & dulcedine, alii in virgâ
ferreâ, alii exemplo, alii spe gloriæ

vel mercedis, alii minis tantum, alii non nisi suppliciis trahuntur in obsequium.

Ut nimirum illi vel ingenui, vel per-
vicaces; vel ambitiosi, vel mercenarii;
vel meticulosi, vel desperatæ emenda-
tionis fuerint.

Mediæ classis Subditi facilius regun-
tur, quam potentes, & miseri; hi
ex necessitate, illi ex fastu, sæpenumero imperium detrectant.

Singulare Imperium abhorrent Sub-
diti, & facilius omnes, quam singuli
obediunt. Oves vix singulæ, sed grex
universus sequitur pastorem, auditque
promptius tibiam.

Effrenes Subditi plerumque pro ge-
nitore habent furorem, & pro matre
instabilitatem.

In rebus ultimis ex desperatione fu-
rit Populus. Unitus leonem agit, di-
visus capram.

Concordes & unitos Subditos me-
tuunt mali Principes, boni fovent. Sa-
tellitium istis sunt, excidium illis.

Magnum illud est Principis enco-
mium.

mium, de quo dici potest: Amat, & amatur à Subditis.

Amari si vult Princeps & respici, prior amet, & respiciat suos Subditos. Quod si obtinuerit, etiam Usurpatorem illi libentiùs ferent, quam naturalem Principem.

Promissorum fides servata Subditis, Religionis constantia, nulla in Sacris immutatio, idem mos, idioma, & amictus, patria matrimonia, nova spes commerciorum cum exteris, in vecta abundantia, suppliciorum raritas, frequentior beneficentia, æqua in omnes Justitia, patriotarum præ externis cura & æstimatio, ejusmodi sunt, quæ etiam Tyrannos stabiliunt, legitimos verò Principes in immensum provehunt.

Hæcce firmiora regnandi instrumenta sunt, quam arma, opes, fœdera, & quæcunque alia.

Qui populum suo Imperio addicere, vel sibi benevolum esse cupit, oportet, ut illum sublevet in iis, ubi maxime deficit & dolet: quippe populus nihil

dijudicat ex justî norma , sed ex sensû illecebrâ,

Præsentia curat populus , futuris vix affligitur nec explorat Curiaë negotia , ubi abundantiam invenit in foro.

Neo-acquisiti Subditi rarò perseverant in fide, nisi certa commoda habeant à novo Principe, quibus continentur in officio.

Facilè inducitur in mentibus Subditorum, oblivio præsentium novorumque imperantium ; & gignitur desiderium antiquorum : quàm primum cessant sperata commoda, vel subtracta.

Principes, qui imperant iniquè & injustè, ægrè sibi obsequentes Subditos, aut benevolos habent.

Insperatæ, inusitatæque clades Subditos, perplexos, & nutantes reddunt.

Tunc maximè in spem erigi à Principe debent, per pollicitationes, & subornationes quorundam, qui auctoritate populari pollent, noruntque pericu-

ricula imminuere, & populum in adversam opinionem flectere.

Ut novi Subditi facilius nobis assuescant, nostrumque ferant jugum; erunt oneribus & tributis antiquis levandi, & afflictis & calamitosis ex ærario planè publico subveniendum, ut sciant in emolumentum suum eos mutasse fortunam.

Naturale est Subditis, libertatem desiderare, præsens jugum excutere, credere, nova omnia esse meliora: tandem insolescere, insultare potestati, quam planè existimant contra naturam esse invec̄tam, & meram usurpationem Potentiorum.

Eadem autem vox, quæ dixit: Mihi data est omnis potestas in Cœlo & in terra, subjunxit: Potentes dominantur in terra: quasi digito ostenderet, vicariam in terris Principum potestatem esse, cui ex lege DEI tenentur Subditi obedire, & non ex sola lege Politicâ, vel Gentium.

(b) Lex divina jubet: Subjecti esto-

(b) 1. Pet. 2. v. 13. seqq.

te sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam à DEO missis, quia sic est voluntas DEI. (c) Non resistite Potestati, sed obedite, sicut Christo: non solum bonis, sed etiam dyscolis. (d) Qui potestati resistit, DEI ordinationi resistit. (e) Principi populi tui non maledices. (f) DEUS regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi. Hæc non tam divinæ Legis monita, quam præcepta sunt.

Subditi interfectores suorum Principum, ut omnis ætas docuit, non multum supervixere, neque sua morte defuncti sunt: aut comprehensi & damnati, aut alio adverso casu periire.

Successores in Principatu, si non interfectionem, interfectores certè semper odisse constat: tradito Principibus more munimentum in præsens, ultionem in posterum.

(c) Eph. 5. v. 5. (d) Rom. 13. v. 2. (e) Exod. 22. v. 28. (f) Job. 34. v. 30.

Sapi.

Sapientes Subditi nunquam imperantium iras in se provocant, sed potius nocituram potentiam vitant; hoc primum cauti, ne vitare videantur.

Biantis regula fuit: amicitias nimio splendore nitentes, & quidquid colitur conspicuum, fugito.

Tutò agunt Subditi, qui nec aula lubricum terunt frequentius, nec arcana scrutantur Principum sagacius, nec facta eorum examinant curiosius; sed intenti officio, prompti ad obsequium, eò tantum connituntur, quò jussi.

Nihil acerbius ferunt Principes, quam Subditorum expostulationes, ac beneficiorum in se collatorum jactantiam.

Non quaecunque obsequium, sed modestum, humile, efficax, decet præstare subditos suo dominanti.

Facile rebellant illi Subditi, quibus in pace conditio & servitus gravior est, quàm in bello.

Ut quisque populus, vel privatus, maximè se dignum libertate & immu-

nitate putat; ita maximè infidiatur ei, qui libertate illum privavit, numeratque momenta omnia, quò se in libertatem fando, infando jure asserere valeat.

Non est permittendum in novo Principatu, ut Cives sive Subditi, nimium diu armis & bellis affuescant: nam inde ferociores fiunt, ac magis dominandi, quàm obsequendi avidi,

Novas arces & munitiones extruere minimè concedendum est Subditis: Insolentiæ popularis magis sunt Asyla, quam prætexta hostium repagula. Testis prioris ævo Gallia in Rupellâ, Suspecti ut in officio contineantur, etiam armorum gestatione exuendi sunt.

Nullus Princeps à suis Subditis justè puniendis arcendus est; & qui id agit, parem in se legem statuit, ne & ipse suos Subditos delinquentes punire præsumat.

Ante apertum indictumque bellum minimè licet, alienos rebelles Subditos in suam tutelam accipere.

Quamquam Subditi rebelles sunt puniendi; non tamen ea poenâ, quæ vel eos ad desperationem adigat, vel aliis, si nos offenderint, persuadeat, nos semel offensos, implacabiles fore, adeoque nihil æqui à nobis impetrari posse.

Immò si bello recepti sunt, quantum fieri potest, aliquo beneficio conciliandi sunt, quo suum errorem agnoscant.

Recidivi rebelles in virgâ ferreâ regi debent: non ita alii: sed nec illi, nisi obfirmato Regno, & factâ cum vicinis & hostibus pace.

Magna Subditorum rebellium, ad placandos Principes suos ratio, & via est, si statim eos poeniteat, & armato Principi contra se venienti, omnia pacis & subjectionis signa ostendant. Ut uxor Nabalis stupidi, Abigail, frementi Davidi obvia, muneribus & submissione iram sedavit exacerbati Regis.

Sublata à regnantibus olim data privile-

vile-

vilegia, conturbant ita aliquando populum, ut non vereatur se præcipitare in machinationes, sibi, Regnantibus, & Reipublicæ perniciosissimas.

Magna autem vesania est, cum subditi, volendo conservare privilegia, se periculo exponunt, ea planè perdendi. Tantundem hoc est, quàm quærere pacem, & quærendo amittere pacem.

Successit hoc Batavis: centum aliis malè cessit.

Eodem modo Immunitates valdè inæquales inter Subditos, qui sub una lege & sub uno Principe vivunt, sæpe causant discordias & civiles seditiones.

Noverca Pacis est inæqualitas inter Cives.

Privilegia & exemptiones fundantur quidem in Justitiâ distributiva, multum tamen abrogant legibus, & non solum singularitates odiosas inducunt, sed etiam confundunt licitum cum illicito, eatenus, ut non videantur

tur amplius res licitæ vel illicitæ ex natura suâ, sed ex arbitratu Principis.

Multi Successores indoluere prædecessorum prodigalitati, in indulgendis in privatos immunitatibus.

Non tantopere refert, turbato populo quædam gratiosa concedere, ut seditio sopiatur: sicuti Medici solent febrili æstu laborantibus modicum gelidæ propinare; sed confestim oportet, vel sensim (ut tempus & occasio volet) sedato æstu remonstrare seditionis, quid illis conveniat.

Jura suprema Majestatis communicare Subdito, est quasi venum exponere Majestatem Imperantis.

Tantundem discriminis subit Princeps ex ultroneo consortio Solii, quàm ex æmulatione & insidiis hostium.

Indignum semper fuit, Subditos, (quorum gloria est in obsequio) jactando sua Privilegia, insultare Principi.

Ingratitudo summa est, non velle fateri, ex quo fonte illa promanant.

Parcius mei Principes indulgete, quod posteris vestris verti valebit in injuriam, & fortè jam in præsens officit rei communi.

Monopolia, ac alia similia, quæ privilegia sunt Principum, nequaquam transeant in usuram privatorum, & ruinam universonum.

Privilegiorum prodigalitas nunquam cessabit, nisi conferendi ratio, Virtus & merita fuerint Subditorum. Ad mercatum ire cuique licebit, ubi auro emitur, quod alias Virtuti & merito debetur.

Magna Statûs Ratio est, nosse deprimere illos Subditos, quos metuit Imperans: & evehere, qui sibi faceffere negotium minimè aulint.

Semper obtinget, ut eleves, quos voles; sed difficilior eveniet, ut illos deprimas, si nolint.

Si cui potentia plus æqua imminuenda est, modicè, ac non uno semel impetu,

petu, sensim & non repentè, præcide magis, quàm tolle.

Quos formidas, cunctanter cum iis age: suspectos, palàm cole, clàm observa, nunquam eleva: fidos amicos, etiam per saltum promove.

Neutrales Subditi rebellionem sapiunt; quia tenentur esse partiales sui Principis.

Ordinata Subditorum in suas classes atque munia distributio, est elegans planè Reipublicæ harmonia. (g) Sta in gradu tuo, dicebat Angelus Domini ad Danielelem. Hoc omnis ætas tutum magnumque judicavit.

Sicut autem omnis delectus periculosus & difficilis est, ita personarum evehendarum maximè. Eò vix attingit ratio sæpe, sæpius experientia decipit.

Magistratus Virum facit & ostendit. alii evadunt boni, quos metuebamus malos; alii mali, quos sperabamus bonos.

(g) *Dan. 10. v. 11.*

Magistratuum initia meliora sunt: finis inclinât.

Omne munus singulares exigit doctes; omnibus non una lorica quadrat.

Viri magni parva negligunt munia & ex voto non administrant: assumpti ad magna, ostendunt se minores minoribus, & pares majoribus.

Cives non applicati, cadavera sunt Reipublicæ; otiosi, malarum plerumque feriarum authores; retracti, commodis suis & rei familiari inservientes: boni, qui sua agunt sine offendiculo publico.

Optimi, qui præsumunt, & profunt Reipublicæ: sed magni planè, qui finito Magistratu illustres magis, quam divites evasere.

Novi magistratus sæpè perdidere Respublicas antiquas. Vetus experientia præsentis Regiminis est conservatio.

Rectores Magistratuum stellæ quædam sunt Reipublicæ; sed Sol ipse Princeps, à quo in illos diffunditur
omne

omne lumen Potestatis, & ab his illi debetur omne obsequium submissionis.

Boni Magistratus nunquam sejungunt commoda Principis à commodis Reipublicæ, nec hujus emolumenta, ab illius emolumentis.

Virtutis præmium honor est: & emeriti Viri nihil ferunt acerbius, quàm cum vident, indignos in honore constitui. Sed sciant isti: Principum arbitria fundari in potestate à DEO accepta, qui etiam sæpè infirma mundi elegit, ut confunderet fortia.

Nihil post ipsum Principatum majus est, quam servire Principi. Nunquam enim non participat de dominatu, qui assistit dominanti.

Nec minor felicitas Regnantis est, tali ministro inniti, cujus integritati tutò fidere, ad cujus excubias secure quiescere, & tantundem illi, quam sibi concedere ausit.

Bonum Ministrum pollere oportet

veritate linguæ, integritate cordis, & activitate manuum.

Amplius: etiam inter cæteros eminare Prudentiâ intellectûs in operando: Memoriâ non faciliè oblivioni obnoxia: Sagacitate in penetrando: promptitudine iu respondendo: Vivacitate in agendo: claritate in resolvendo: gratiâ in dissimulando: Modestiâ in resistendo: experienciâ in tractando: denique præscriptione bonæ famæ, ut de ejus fide & integritate palam constet.

Magni illi Regnorum Ministri, actulicet sint privati; potentia tamen tales esse oportet, ut ipsi Principes esse possent. Nemo quippè artis præcepta dare novit, nisi ipse vel Artifex, vel artem calleat.

Quò magis tamen se ab illâ potentia ad actum subtraxerint illi, tantò securior illos manebit factorum gloria, & minùs periclitabitur authoritas Regnantium, & salus Regnorum.

Duos scopulos evitare Ministris appri-

primè expediet: Principum videlicet offensam: & odium tam Principum quàm aliorum.

Primus pugnat contra reverentiam & officium subditi. Alter æmulationes & persecutiones sibi accersit, quæ semper graves sunt imperanti & Reipublicæ.

Ministri offendunt suos Principes in tribus: vel in passione: vel in conditione: vel in statu.

In passione: si eorum animi inclinationes non promoveant, ut Seneca, & alii probiores ministri, sub improbis Principibus.

In conditione: si eos excedant meritis & gloriâ, aut æquali ferme auctoritate, ut Seianus Tiberium.

In statu: si malè sibi commissa regant, aut minùs feliciter; ut Dux Albanus in belgio. Si causam seditio- nis præbeant, ut Cardinalis Granvel- lanus. Si rebellent planè ipsi, ut O- rangius.

Oidium incurrunt Ministri tam æmu-

lorum, aliorumque; ex nimiâ potentia, fastu intolerato, contemptu inferiorum, & ex ostentatione nimix auctoritatis. Principis: Cum feliciterum successus non Imperantis merito, sed sibi attribuunt: cum ingratos fovent, promovent: cum ex lubitu suo agunt, neglecto regnante.

Nunquam offenso Principi fidat Minister, neque isti offenso, ille offendens.

Nulla tam levis injuria est, quæ Principem non graviter offendat: quia Magni non possunt, non minimis quibusque lædi.

Imperandi diversis provinciis, & disjunctis, maximum onus est, cui impares sunt unius Principis humeri, nisi Præsectorum & Rectorum cura & delegatione adjuti. Etiam Atlas vocavit in auxilium Herculem.

Spiritus Principum, si nimium intendantur, extenuari sensim necesse est. Tutius ad majora Imperii negotia reservantur, remissâ ad officiales

parte curarum. Pretiosa, rara & chara, si aliorum copia est, majori necessitati meritò reservamus.

Præfecturæ duplices sunt: Limitaneæ, & quasi externæ: domesticæ, & quasi internæ; videlicet in visceribus Regni. De his non tam sollicitus sit Princeps, quàm de illis.

Limitaneæ subiacent diversis periculis. Quia Præfecti illorum longe sunt à Primo Mobili, vicini hostibus, qui insidiantur eorum integritati: plerumque majori authoritate præditi, ac gente limitaneâ (quæ regulariter ferocior, novarumque rerum avidior est) potentes, ac ex his omnibus ad revolutionem, mutationemque Status proclives.

Ejusmodi circumspectè eligi debent, ut tales præficientur, qui probatæ sunt fidei, pares, & non supra, quàm par sit, gerendis rebus.

Ideò facultosi sint sub Principe suo, habeantque multum, quod deperdere possent: uxorati, & prole non or-

bi: ætatis maturæ, nec amplius in fragilitatem pronæ: non infensi suo Principi: non moribus turbulenti & præcoces: nec munimentis, castellis, opibusque nimis in ea provinciâ provisi: externi magis, quàm domestici: neque ullo sanguinis vinculo innexi vicinis ibi potentiis.

In locis periculosis periculosissimum est Præfectis & Rectoribus authoritatem concedere, siue nimiam, siue longam. Hæc difficilè deponitur, illa vix sobriè exercetur.

Circumscriptâ, dependensque primo Mobili Potestas, vix rapitur in excentricos.

Suspecti provinciarum Rectores sub prætextu vacationis, aut honoris avocandi: si verò notoriè rei: opprimendi confestim: ne ex mora aut dissimulatione exasperetur morbus, nullo posse à curandus ferro aut igne.

Tunc primò revellantur Præfectorum excessus, cum præfecturæ deponuntur.

nuntur. Ideò olim Syndicatus erat frequentior.

Improvise officialium mutationes conservant officia in statu, quo fuere: aliàs mutilanda certò, si scirentur deponenda.

Provinciarum Rectores, qui se duraturos in officio existimant, non ita exoriant Subditos, quàm illi, quorum potestas brevis est. Dæmonia cùm jam ex obsessorum corporibus egredi debeant, tunc illa torquent terribilius, & evomunt pessima quæque.

Necessarii sunt Consilarii Principi ad sustinendum Imperium: Verum illi si non excellant prudentiâ, si fide careant, si experientia deficient, magis præcipitant Principatum, quàm sustinent.

In rebus arduis nil quidem utilius, sed etiam nil periculosius est, quàm petere consilium: neque minori periculo caret, suo tantummodo stare consilio, sicuti & omnia agere ex alio.

Multi Consilarii confundunt consilia. Neque multos habe, nec unum; sed neque unicum.

Tantò magis absolutus est Princeps, quanto minùs necessitati qualicunque adstringitur: an autem non se adstringat, si unicum consulit?

Ejusmodi Consiliarius trahet Principem, non ducet: arbitrabitur in illum, cùm se unum necessarium sciverit.

Magna felicitas est, uni tantùm posse inniti: sed rara, quia in magnis Viris rarior est constans modestia.

Consilium quærere Sapientis est, dare amici fidelis: à sublimiori petere, vel ab unico accipere, obligationem exequendi inducit.

Principes maturi & experti, multorum audiunt consilia, cùm paucis illa, aut cùm uno conferunt, soli decernunt, & resolvunt.

Hinc varii sunt Consilarii: nimirum, particularium negotiorum, belliararii, Justitiæ Civilis, Criminalis
item

item externi, ut provinciarum Præfetti, Judiciorum assessores, Urbium Senatores, ædiles, &c. qui omnes vel Magistratûs, vel Camerae, vel Regimini, vel Judicii publici nomine comprehenduntur.

Consiliarii Statûs omnium supremi sunt & propriè Supremi Statûs, Principi, in materiâ concernente totum, vel in suis partibus, Imperium altumque Dominium; consiliis suis fideliter assistunt.

Inter hos quidam pauci Conferentarii dicuntur, cùm quibus Princeps auditis aliorum consiliis, vel antea, de summa rei deliberat.

Hoc Consilium est totius Reipublicæ vigor vitalis, & Corporis Politici, sicut Princeps est Caput, ita illud anima cùm suis potentiis, Memoriâ, intellectû & voluntate; ea planè ratione, ut Consiliariis rerum omnium, quæ ad Statuin pertinent, memoria, & intelligentia: Conferentariis intellectus & deliberatio: Principi voluntas,

tas, Judicium, & executio jure attribui valeat.

Mutare Consiliarios intimos vix expedit Principi, propter arcana, quorum conscii sunt. Suspectos tamen audire, non sequi: convictos verò de mala fide palàm, ad omnium exemplum, multare licebit.

Unius perfidia Consiliarii potis est integra conturbare Imperia, & exspoliare Solia.

Non semel accidit, ut unius Ministri actus, pluribus simul Principibus noceret, longasque secum calamitates traheret.

Tales deprehensos relegare idem est, ac buccina canere arcana sui status: extinguere potiùs, aut perpetuo carceri includere ejusmodi fatuos ignes, tutius erit.

Amoventur autem Ministri, vel quod minùs capaces videantur à principio, vel quod abutantur cùm tempore, vel quod tandem gerendarum rerum mole opprimantur, & oneri videantur.

deantur impares, aut Regnantibus non semper eadem consilia placeant, adeò ut nuper gratisima, nunc repudientur cùm nausèâ.

Haud rara sunt Principum inconstantia exempla. Deteriora plerumque eligunt, cum instabilitate animi laborant.

Præstat servare eum, qui integritate suâ præscripsit; quàm quærere eos, qui primò incipiunt usu capere Imperantis animum.

Fidelitas jurata Principi, arcanorumque taciturnitas, antecellit omnes alias dotes Ministri. Possunt quippe alia omnia, præter hæc duo, suppleri ab aliis Ministris, vel ipso Principe.

Cæterum dotes Consiliariorum sunt prudens & maturum (non Scholasticum aut juvenile) Judicium, conjunctum longæ experientia rerum tam domesticarum quàm externarum.

Item peritia & exacta cognitio Reipublicæ, sive status ipsius quoad arma,

opes, leges, fœdera, amicos, hostes, vicinos & subditos.

Accedit Vigilantia in eventus omnes, amor quidam sensibilis & partialis erga Principem, & patriam: veracitas oris, & integritas animi, sinè simulatione, aut respectu alienæ aut privatæ rei.

Recte suasit ille olim: in limine Senatûs deponendam esse dissimulationem & simulationem, commodum proprium, iram, vindictam &c. Rectius suasisset, si unò verbo passionem abjiciendam dixisset, quæ omnis recti consilii noverca est.

Consilia pessima sunt, quæ privatus affectus dictavit.

Nullum sincerum consilium expectandum ab illo, qui hoc fine interest Consilio, ut sibi suisque profit.

Malum indicium est, quando Ministri, vix assumpti ad ministerium, confestim ditescunt, suosque augent in immensum; quasi hæc ratio ministerii esset.

Habet

Habet ad invidiam nostram Gallia, exemplum in Villa Regio, qui quinque Regum Minister, & trium planè intimus & familiaris: inde tamen nullis opibus (præter solum avitum patrimonium) sed meritis obiit illustrior.

Recti Consiliarii non assumunt curam aliarum Coronarum (multò minus pensiones) licet cùm protestatione non præjudicandi suo Principi. Quia protestationes ejusmodi sæpè contrariantur actui. Mercenarii illi sunt, non fideles Ministri.

Neque aucupentur adulationibus, suggestionibus, calumniis, conniventia (utinam non auxilio planè ad nefanda) sui Dominantis gratiam; sed recto consilio, sine Veritatis palliatione, promptitudine obsequii, & meritum assiduâ comparatione.

Affectus privati Principum sæpè ineptos eligunt & pessimos, relictis optimis & emeritis.

Purpura magis ridicula in representat simiam.

Proborum merita sibi sufficiens præmi-
um sunt, si sciantur negligi à Prin-
cipe.

Princeps facilè dæcipitur, qui ex il-
lorum duntaxat consilio pendet, qui-
bus jam longa possessio est in animum
& affectus Principis.

Affectus particulares fascinant Prin-
cipem, ut suis credat omnia, non pri-
us discussa negotiorum veritate, quam
tutò illi palliant, qui dominantur ani-
mo Principis: trahunt infelicem, non
ducunt: cogunt, non dirigunt.

Principes neque cæcè, & improvidè
alieno, neque suo contumaciter, sta-
re debent consilio.

Caveat Princeps, ne ambitiosos,
contumaces, immaturos, infensos, stu-
pidos, garrulos, inexpertos, interressa-
tos, indignos, ad Conclave arcano-
rum suorum admittat.

Tarde de ministro judicat, mereatur
honorem, nec ne? cùm jam adeptus
est. Neque sufficit eligere minimum
ex malis, sed optimum ex bonis.

Futura merita non expendas prius, quàm præterita: Honor non tam consistit in gradu, in quem quispiam ponitur, quàm in meritis, cum quibus illum attingit.

Princeps, qui indignos ad Consularem dignitatem, suamque familiaritatem extollit; idem planè agit, ac ille, qui magnificis sublimibusque basibus imponit statuas pigmæorum.

Tunc cognoscet illos impares muneris, cum suo luctu, & illorum turpitudine, ubi ridebuntur ab aliis. Ut Ludovici XI. barbitonsor.

Ab utroque magnum periculum, sed magis ab illo: quia Subditi contumaciam Principis non tantopere odere, quantum dolosas Ministrorum suggestiones execrantur. Ferunt Principem qualemcunque, Consiliarios tolerant nequaquam.

Qui proprio, cum potest, alieno & bono consilio, nititur, facile fallitur. Confer omnes errores, quos à condito mundo commisere regnantes: minùs

errasse comperies: alieno, quàm suo consilio.

Excæcant privatæ cupiditates oculos nostros, ne videant sua præcipitia in proximo vestigio.

Bonum consilium non meretur ille Princeps, qui consiliariorum stringit fauces, aut eorum linguas instruit, aut nisi placita & grata, vix audit alia.

Consilia Principum sunt libera, opiniones liberæ, suffragia & veritas libera, sine dissimulatione, sine passione, sine respectu.

Immò in captando consilio obtegat se planè Princeps, ne Consultores penetrent animi sui sensa: alias vel tacebunt, vel ad salivam loquentur Dominantis.

Facilis deliberatio est, ubi sine pari supereminet unus. Unius istius respectus corrumpet omnia bona consilia.

In quibusdam rebus tacere pusillanimitas est: in aliis quibusdam loqui,

temeritas: aliqua non admittunt consilia, nec volunt, nec rogant.

Beati Principes, qui bonos nacti sunt Consiliarios: beatiores hi, si liberum est illis, veritatem loqui.

Bona consilia subministrat etiam Synteresis: sed optima invocatum Numen divinum, in rebus præsertim arduis, & quasi desperatis.

Consultissimum tibi habeas Princeps, cum Moise ingredi tabernaculum, & ad trutinam Cœli examinare eventus.

Omne consilium datum de super, optimum.

Cum Cœlum consilia versat, felices plerumque eventus resultant.

Meliùs sustinentur Imperia mediis consiliis, quàm violentis & periculosis. Nam vix feliciter cadunt, quæ temerè suscipiuntur.

Acuta & subtilia consilia, quia difficile executioni dantur, magis suspici, quàm suscipi debent.

Con-

Consilia speciosa & apparentia, re ipsa inania sunt. Qui multum occupatur in accidentibus, rarò attingit substantiam.

Consilia calida & audacia, prima specie læta, tractatu dura, eventu tristia sunt.

Audaces fortuna juvat, in acquirendo, in conservando deserit. Imprudens consilium est, unde majus damnum, quàm utilitas expectatur.

Cunctabunda consilia ad tempus deliberationis magis, quàm executionis pertinent.

Inter ancipitia & discrimina illa, unde resilire non datur; extrema consilia meliores successus, quàm media sortiuntur.

Tempus consultando consumere, est optimas occasiones rerum gerendarum otiosè negligere.

In consiliis dandis prævalet praxis Theoriæ. Consilia siquidem præcipuè consistunt in recto solidoque iudicio, quo æque pollent viri exercitati

tati, quàm speculativi, ut innuit Stagy-
ræus.

Nemo dicat, tarda esse consilia,
quæ inter negligentiam & præcipiti-
um media sunt. Solida (potiùs di-
xeris) & tuta, quia in nullum extre-
mum declinant.

Medio tutissimus ibis, ubi ad dexte-
ram impingere, vel ad sinistram errare
posses.

Ubi periculis non involvimus bona
consilia, ex mora validiora fiunt.

Nulla major consiliorum authoritas
est, quàm ab experienciâ rerum.

Suspecta sunt consilia, licet esse bo-
na videantur, quæ ab authoribus ho-
stibus proveniunt.

Ne credas consiliis eorum, qui in
executione seipos periculis exi-
munt. Optima potiùs consilia cre-
de, in quibus consultores ipsi pericli-
tantur.

Si te Summum Ministrum fato na-
turæ perdidisse contingat; ejus cœ-
pta, aut relictâ consilia ne declines:
nec

nec benevolentiam recusabis suis familiaribus.

Etiam manes defunctorum Hero-um metuunt hostes; si eorum memoria in superstite Principe collapsa non sit.

Quantumvis in vitam redire nequeant; nunquam tamen toti moriuntur, quorum consiliis adhuc stat Respublica.

Non æstimant semper pro dignitate suos Consiliarios Principes, nisi cum jam illis privantur: sed malo suo tunc tardè sapere discunt, alienâ Sapientiâ destituti.

CAPUT SECUNDUM.

*De quatuor Fulcris Poli-
tices.*

OMnis Imperii, Regni & Princi-
patus quatuor angularia fulcra
sunt: Religio, Justitia, opes,
& arma.

Prima & omnis Communio ho-
minum à Religione cœpit. Neque
ulla sub Cœlo gens tam fera extitit,
tamque barbara, quæ Deitatem ali-
quam ut crederet, licet qualis esset, i-
gnoraret.

Quod Christiana fides nondum va-
luit, docuit Naturæ instinctus. Acces-
sit deinde à Majoribus traditio, tan-
dem præscriptum divinum, ex quibus
tribus omnis coalescit Religio.

Rerum publicarum ipsi primi fun-
datores nihil expeditius ad con-
ti-

tinendos homines in officio reban-
tur, quàm religionem Deorumque
metum.

Hinc illam olim Polybius inventum
mere Politicum asseruit. Quod fe-
liciter cessit Numæ Pompilio cum
Romanis, licet ille Atheus credeba-
tur.

Roma armis, & Religione occupa-
vit, & fundavit Imperium: hâc suos
continuit in ordine domi, & ejus spe-
cie ad ardua quæque animavit. Illis
frænavit gentes foris, & hac ratione in-
immensum crevit.

Ita nimirum quod natura homini-
bus in sevit Divinum, profanavit Politi-
ca in prætextum regnandi.

Non tanti est, quod Ethnici Princi-
pes, lumine ac cognitione veri DEI
destituti, Religionem in suum usum
converterint. Illud magis miseran-
dum! â Christianis quoque Sacra pro-
fanari, & Religionis specie patrari ne-
fanda.

Offendebatur olim DEUS ob violatam Religionem falsam, & acerbè puniebat ejus profanatores: Regem Nabuchodonosor, Dionysium, Aliatem, Cambysem, & mille alios. Si enim non ultus fuisset, evanisset sensim metus Deorum, ex hoc contemptus Religionis, & ex contemptu occupasset Atheismus universum mundum.

Et hac tempestate nullam majorem, latioreque Hæresim, in Christianitatem (etiam Catholicam) irrepsisse, quàm Atheismum, existimo.

DEUS omnis mundialis Potestatis Supremus Princeps & Dominus est. Religio erga hunc radix esse debet, unde Politica suum fugit nutrimentum. Confestim contabescet arbor illa pulcherrima Reipublicæ, si ejus radicem neglexeris.

Nihil magis conjungit subditos Principi, quàm una amborum Religio: nihil fundat, firmatque stabilius ejus potestatem; nec venerabiliorem red-

reddit illum quidpiam aliud, quàm si Subditi credant, & videant Imperantem Coeli amicum esse.

Hoc fine aucupabantur Religionis famam Tyranni, simulabantque Zelum illius, ut ejus specie cohonestarent injustè patrata.

Divisa Religio dividit Subditorum animos: qui divisi ruinam Statûs infalibilibiter portendunt.

Malæ quidem sunt omnes inter Civés factiones & collisiones; sed pessimæ illæ, quæ originem trahunt à divisione Religionis.

Truculentior nulla rabies est, nec irreconciliabilius odium, quàm quod ex Religionis Zelo procedit.

Contumaces nec ferrum terret, nec ignis: neque parentum movet commiseratio, nec bonorum jactura, nec Patriæ desolatio: neque jurata Principi impedit fides: quin omnia postponant prætextæ Religioni, quàm cum pertinacia in extremum tuerentur.

Luētuoſa ubique etiamnum veſtigia ſpectantur, ubi cū Veritate colluctabatur hæreſis.

Tamdiū Gallia lugubre erat bellorum civilium theatrum, quamdiū ibi à Regibus tolerabatur hæreſis: Hac extirpata, quàm illa florens, quàm potens ſit? clade ſua expertum Imperium eſt.

Nulla diviſio periculoſior eſt Reipublicæ, quàm quæ hanc dividit à DEO. Varietatem Religionis ſequitur mutatio Statûs, velut umbra corpus.

Hæreſes ſua incrementa & decremента eâ ratione habent, ut plus vel minus illis connivent vel favent Principes.

Hæreſium inventores, ſunt communiter viri Epicurei, vel qui nolunt ſapere ad ſobrietatem. Sæctatores: gens & populus novorum ſemper amans. Defenſores: ipſi plerumque ſunt Principes, magis ex ſuo commodo, quàm Zelo.

Nun-

Nunquam illi assistunt novis in Religione opinionibus, nisi intercedat ratio status.

Sola gens Popularis & simplex agitur puro Zelo Religionis illius, quam cum natalibus suscepit, vel inter seditiones hausit.

Ministri verò Heresum non alia de causâ, quàm vel ex pertinaciâ, vel ambitione novæ doctrinæ; vel ex odio cælibatûs, & strictioris disciplinæ; vel ex metu amittendæ præbendæ & auctoritatis apud suos.

Nobilitas & Magnates nihil minùs curant, quàm Religionem, sed per illius diffidia in libertatem se asserere, suaque commoda quærere connituntur: ut in Bohemicâ, Belgicâ, aliisque revolutionibus vidimus.

Principes ipsi supremi Regesque (præter unum alterumque Septemtrionalem) non alio fine ejusmodi fovent, tenenturque novitates; quàm ut vel securius imperent, vel quod inhiant bonis olim Ecclesiasticis, vel quod

quod ea sperent, aut planè usurpent; vel quia disgustati à sede Apostolicâ durum illis videatur subesse disciplinæ Ecclesiasticæ.

Hæc deme, emenda, concede, confestim coalescent omnia & erit unum ovile, & Pastor unus.

Adeò nimirum fragili, & materiali tantum, fundamento innititur Hæresis: ubi vera Religio Spiritualibus fulciri debet Principiis, & omnia temporalia postponere æternæ Saluti.

Ex munere (sunt enim propugnatores & defensores Ecclesiæ) incumbit regnantibus, non solum suis Subditis prædicatione Apostolicâ persuadere Veram Religionem; sed eos quoque veluti Christo tœdifragos, rursus compellere, quaquâ vi possunt, & arte ad gremium Ecclesiæ, unde exierunt.

Incentores, hæresiarchas, & recidivos planè suppliciiis: manifestos & contumaces Relegatione: materiales,

occultos & quietos aut persuasione, aut dissimulatione.

Ab Atheniensibus disce: hi statutis poenis externas Deitates abigebant, ne ex illis novæ in Religione opiniones exfurgerent.

Ideo in supplicium tractus Socrates vir optimorum morum, solum, quod meditaretur, non introduxisset, novos DEOS.

Ab iisdem morti adjudicatus fuit Anaxagoras, & cum ipso Demagoras; & etiam Evagoras: illi quod in Deorum numerum reposituissent Alexandrum Magnum: iste quod eundem adorasset.

Et hoc quidem non tam Religionis studio, quàm ex ipsa ratione Status: Omnis quippe novitas in Republica suspecta est, quia plerumque dividit animos Civium, & ex divisione conturbat Rempublicam.

Zeloso Gloriæ divinæ Principi nunquam deerunt media in Statu suo promovendæ Religionis, & sopiendæ

hæresis, nisi quietem Reipublicæ, æternamque Salutem minùs æstimet, quàm aliqua commoda privata.

Arius olim in oriente, Lutherus postea in Germania, Calvinus in Gallia modicæ primum favillæ extitere: Sed dissimulatæ à Regibus & Imperatoribus; mundum ferme totum incendio doctrinæ occuparunt; ut se non tandem noverit, an Arianus, an Lutheranus, an Calvinianus, vel Christianus esset?

Eorum culpâ hoc accidit, quorum intererat impedire & sopire gliscens malum: & malè dissimularunt, vel planè noluerunt.

Interim mi Princeps, si Zelus domus DEI comedit te; age: Zelum definiat Scientiæ & Charitatis limes: alioquin irrationali furori prior erit, quàm Virtuti.

Major injuria in DEUM vix concipi potest, quàm Concedere palàm libertatem Religionis.

Hoc aliud non est, quàm libertatem

tem concedere peccandi, DEUM blasphemandi, Sacra omnia conculcandi, & perdendi tot animas.

Hæresis enim est crimen læsæ Majestatis Divinæ, dignius ultione publicâ, quàm quæcunque alia injuria.

Expende hæc, mi Princeps: nec præcox sis in concedendo, ubi tanta Numinis contumelia intervenit.

Attamen inter duo malà inevitabilia, si Religionis libertatem tolerare minus est: æquum erit ferre, quamcunque, n~~e~~quæ vera est, planè intereat.

Interdixit ipse Christus discipulis suis evulsionem loliorum, licet campum occupassent: quia ita immixta fuère frumento, ut evelli neutrum posset solum.

Zelus DEI inutilis est, nisi scientia DEI regatur. Ubi totius periculum est, non censetur pars negligi, cum totum conservatur.

Omnis Hæresis ex natura sua authoritatem impugnat Dominici Vicarii in terris, ejusque Sedis Apostolicæ: hæc enim subsistente nihil probat illa; & credentes in hanc, non audiunt illam.

Potestas Pontificia est universalis non solum in Ecclesiam sibi concreditam, sed etiam in universum Mundum, quoad fidem, & quæ spectant ad Vitam æternam.

Non tamen in temporalia, quæ Regum & Principum sunt, nisi quatenus ordinantur ad Salutem animarum. Quia Pontifici sicuti datæ sunt Claves Regni Cœlorum, ita Principibus potestas in temporalia & terrena, dicente Domino: Ego constitui te in Regem, &c.

Posuit tamen etiam super humeros Papæ Principatum, id est, Patrimonium S. Petri, quod amplissimum in Italia Statum componit. Hujus ille absolutus est Princeps Ecclesiasticus, & temporalis.

Neque existiment Principes, minime competere Sacerdotio Dominium? Nam ut de Numa Pompilio, qui Rex & Pontifex Romæ fuit, sileam: nonne in lege Naturæ Melchisedech Rex & Pontifex nominatur in Genesi? Nonne Divina ordinatione sedit Moses, ut judicaret Populum, ipse primus Dux & Sacerdos in Israël? Nonne jam ab anno Christi 699. ex donatione Ariperti, & Pipini, ab anno 755. fuere Pontifices Romani, Domini temporales?

Ex Cathedra Apostolicâ, in materia fidei, quidquid decernit Papa, Divini Juris est: & aliquomodo Verbum DEI à Theologis dicitur.

Ille à nemine judicari, neque deponi valet, nisi ut lapsus in Hæresim: talis tunc ab Ecclesia declarari valebit: Sed hoc ipso desinit esse Pontifex.

Cuncta judicaturus, à nemine est judicandus, nisi deprehendatur à fide devius: Tunc Cœlum ejus judicabit

bit reatum vel innocentiam, ait quidam ex Patribus.

Idem confirmat Concilia œcumenica, quæ sic confirmata nunquam errorum discrimini subjiciuntur: Secus autem omnino subjici possunt, & jam errarunt sæpius.

Denique solum Romanum Pontificem, tanquam super omnia Concilia potestatem habentem, Conciliorum, indicendorum, transferendorum, ac dissolvendorum plenum jus & potestatem habere, non tantum ex S. Scripturæ testimonio, dictis SS. Patrum ac aliorum Romanorum Pontificum; sed propria etiam Conciliorum confessione, manifestè constat.

Ad Sedem Apostolicam de qualibet mundi parte appellare solitum: ab illâ autem nemo appellare præsumat, quia illa habet Claves Cœli & terræ.

Immò nequit Summus Pontifex committere, neque Concilio, neque ulli homini supra se potestatem, sive ju-

dicium coactivum; sed tantum arbitrium, ut ille vel privatus doctor, vel privatus homo est.

In rebus tamen extra fidem, quæve facti sunt, errare Papam posse, palam est.

Arbitrium improprie dicitur Judicium: Cujus sententiæ, si recta fuerit, nisi obtemperaverit Papa, faciet quod non debet, non autem, quod non potest.

Ad ejus Solium spectat creatio Episcoporum, Collatio beneficiorum, rerumque omnium, quæ Spiritualitatem sapiunt, per totum mundum, juxta morem tamen antiquitatis transactum, & in hæc usque tempora observatum.

Habent quippe Regna aliquas speciales immunitates, ut Christianissimum Gallia, Apostolicum Hungaria, & Catholicum utriusque Sicilia, &c.

In omnibus, quæ Juris sunt positivi, judicat, interpretatur, dispensat, abro-

abrogat & revocat : Non tamen ea, quæ absolutè sunt Juris divini.

Atq; hoc totum ex potestate Clavium, quas à Christo accepit Petrus, et post Petrum de manu in manus Successoribus in Cathedrâ, continuâ ducentorum & triginta duorum Pontificum serie extraditæ sunt, eâdem plane conditione, naturâ & potestate, quâ Petrus investitus fuit.

Omnis authoritas, quæ conceditur Ecclesiæ, cedit in majorem gloriam Regum & Principum, non solum, quod illa horum mater sit, eosque per Sacrum Baptisma genuerit; sed etiam quod illustriores & probiores Imperatores, Reges & Principes, semper & ubique, illius authoritatem manutenere conati, concessis insuper in Patrimonio illius amplissimis ditionibus.

Pontifex, licet non infidelibus Saracenis & Ethnicis Principibus præsit, quia isti intra ovile nunquam fuerunt: præest tamen omnibus in Christianitate Regnantibus & Dominantibus,

quia ille Pastor, isti Oves sunt; quas ex munere suo regere debet, jubente Domino: Petre, amas me? pasce oves meas.

Adeò, ut si causa Christi & Ecclesiæ id exigat, possit eos Regnis & Imperiis exuere: ut multis factum est: an perperam? judex Cœlum est.

Frustra hic erigunt cristas terrenæ Potentiæ, contra hanc cœlestem, adversus quam nec portæ inferi (taceo mortalium vires) prævalere possunt. Nunc Capitoli saxum immobile est.

Jacebunt illæ conquassatæ, si temere recalcitrabunt, hac integrâ. Hujus terminus est consummatio mundi; ubi Regna alia omni ævo tolli, subverti, & concuti vidimus.

Interim Ecclesiæ mansuetudo non patitur, ut ad ejusmodi extremitates, & Regum, per quos crevit, degradationes, privationes, atque censuras temere procedat.

Censuræ namque Pontificum, sive justæ sive injustæ, licet Imperantibus
me-

metuendæ sint; videant tamen illi, ne seipſos ligandi ac ſolvendi poteſtate privent, ſi hanc pro lubitu ſuo, & non pro ſubjectorum moribus exercitent.

Chriſtus ſtatuit, ut omnes omnino mortales ſuis Miniſtris Spiritualibus ſubjicerentur, iidemque Regibus parent; non tamen utramque Poteſtatem Spiritualem & temporalem ſibi ſubjicit invicem, utrique admeſſa æquali authoritate, ad functiones ſuas proprias & immediatas obeundas; neutri alterius interitu permiſſo. Hæc exæquatio Poteſtatum harmoniam inducit in Chriſtianum mundum, DEO hominibusque gratum.

Regulam hanc habeant Regnantes Chriſtiani, ut Pontifices etiam malos non contemnant, propter bonos. Malitia adhæret perſonæ; Authoritas Characteri: eademque planè in malis, quæ in bonis eſt.

Subditi boni ferre debent malos Principes, non tollere: ita boni Principes ferre ſatagant dyſcolos Pontifices,

non judicare, non condemnare, neque invadere.

Papa quia universalis est Pater omnium Christianorum Principum, non ille magis uni horum, quam alteri adhaereat, nisi apud omnes fidem perdere malit.

Arbitratur ille inter dissidia & coluctationes Principum; pacemque, ut in Ecclesia sit stabilis, ex Christi exemplo, qui eam dedit mundo veniens, & reliquit abiens, summo studio procurat.

Ubi duo caveat: ne affectus & commoda sua suorumque sequatur: sed, uti Sol elementorum contrarias qualitates ad justum temperamentum reducit; ita ille inter astra mundi Sol unicus, moderetur, & temperet: non tamen, quocumque respectu aut partialitate, dissidentium Regum animos magis exasperet, aut commoveat.

Secundò, ut Arbitrum agat, non Judicem: quia si Conscientias moderatur,

tur, ut iudex, non exinde iudicare debet Regnorum, Regumque diffidia; sed cum illis comiter agere, ut Patrem universalem decet: providendo, conciliando, persuadendo.

Nemini esto dubium, potestatem Spiritualem præeminere temporali; attamen non titulo Dominationis, sed dignitatis: non secundum ordinem subjectionis, sed directionis.

Duo sunt luminaria in Mundo, ut in Cælo Sol & Luna: ita in terris potestas Sacra & profana. Quæque suas singulares functiones habet: nec una alteram impedire, sed sibi invicem opitulari debent.

Nonne contra naturam foret, si Sol nocti, & Luna præesset diei? Quid aliud censendum, si Principes ad Spiritualia Sacramenta conficienda se conferrent; & Sacerdos sæcularium negotiorum tenebris conscientiæ suæ ferenum obnubilaret?

Non absolutum est Pontificis in temporalia dominium, sed restrictum

ad suas regiones; diffusum tamen secundum quid in ditiones sæcularium Principum, in ordine ad finem supernaturalem, qui est Vita æterna.

Neque Principi liberum in Sacra jus est; absit: sed inspectio quædam, idque tuendi magis, quàm cognoscendi causâ.

Erubescant usurpatores reciprocè: neque enim vobis, ô mei Regnantes, permissum est edere panem propositionis, quia sacer est: neque, ô Patres beatissimi, vos terrena plus æquo decent, profanaque Jura, quibus Mundus crucifixus est.

Major olim Imperatorum & Regum autoritas in res & negotia Ecclesiastica impendebat, quàm Pontificum in Regna & Principatus politicos.

Sed vix inhærendum est rudioribus sæculis, cum utrinque multa perperam facta sunt ambitione, & usurpatione immodicæ potestatis, æque in Sacris, & Politicis Principibus.

Cujus

Cujus tam facilis abusus est, ut ipsi Veteres agnoverint, Summum Jus, summam esse injuriam; & Summum Imperium exæquare Tyrannidem.

Cùm horrore lego Arnulphi, Caroli Crassi, Ludovici Bavari, Adolphi, Philippi, Henricorum, præcipuè vero & Fridericorum dissidia, & fastidia, quæ tunc intercessère inter Sacerdotium & Imperium.

Regulam omni controversiæ solvendæ, dedit ipse in Carne DEUS: date DEO quæ DEI sunt, & quæ sunt Cæsaris, Cæsari.

Et hæc Laconicè de Religione: jam ad Justitiam, alterum Imperii fulcrum, transeo.

Justitia & Judicium duo cardines sunt, in quibus vertitur orbis iste Politicus.

Judicium discernit bonum à malo, æquum ab iniquo, justum ab injusto.

Justitia suum cuique tribuit, ad numerum arithmeticum; & ex æquo distribuit

tribuit pœnas & præmia, ad proportionem Geometricam.

Hinc illa duplex esse censetur: Commutativa nimirum, & distributiva: utraque æterna reddit imperia, & immortales Principes.

In omnem terram exit ipsius sonus, nec facile transit cum aurâ, si fama & gloria Principis ex commendatione Justitiæ resonat.

Cætera disparent omnia præter hanc; & hæc comprehendit omnia, quæ in uno Principe laudabilia, & bona dici possunt.

Comprehendit Prudentiam, in delectu justî præ injusto:

Temperantiam ex observatione legis, quæ pars est Justitiæ:

Fortitudinem & Generositatem, quia Justus non curat respectum personarum.

Misericordiam & clementiam, dum succurrit afflictis: Liberalitatem; cum merita expendit omnium.

Tran

Tranquillitatem animi, quia Vir justus semper idem est, sibi que similis.

Ideò magnos appello, quos justos. Si te, mi Princeps, ut olim Archidammum, compellabunt Magnum: Responde cùm hoc: Major sum, si justior.

Jovis statua apud Trojanos auriculam unicum habuit, sed tres oculos. Jovis simulacra sunt Regnantes, quia ut Justi nomen mereantur, plura dispicere, & penetrare debent, quàm audire & credere.

Ubi Sensus dominatur Rationi, ibi nulla Justitia est. Utilitatis ratio pervertit Justitiam: illius ratio sine ratione est.

Justitia Regnantium non ita simplex esse debet, ut quandoque calliditati non valeat misceri: dicente Domino: Estote simplices, sicut columbæ, & prudentes sicut serpentes: ubi prudentiam Politicam intelligi tradunt Patres.

Mixta cùm calliditate Justitia, tria
re-

requirit: ut in defensionem propriam, non offensionem proximi sit.

Ut evidens cogat necessitas & ratio Reipublicæ: ut denique ad mensuram sit, neque exsuperet naturalem æquitatem.

Ubi ratio subjicitur præpotentiæ, atque id censetur honestius, quod validius; ibi Justitia convertitur in injuriam.

Non ille plus habet rationis, qui plus habet fortitudinis; sed ille plus habet fortitudinis, qui plus habet rationis. Potest premi Ratio, non opprimi: pressa quandoque gloriosius resultat, ut Palma.

Non æstimet Imperans Justitiam ex magnitudine suarum virium; sed has expendat ad normam illius.

Non ideò prætendat subjectionem aliorum Principum, quia suæ potentiæ resistere non valent. Leonina foret hæc justitia, non humana.

Vis rumpit justitiam, Sensus illam corrumpit. Omnia violenta stateram
illi.

illius inclinant in transversum. Quæ autem arrident genio, planè excæcant omne judicium, ut cùm Paride non videat emolumenta Principatus in Junone; nec artem regnandi in Pallade; sed solam turpitudinem anhelet in Venere.

Plerique adorant Justitiam, non propter bilancem Justi & æqui; sed propter ensẽ, quem illa gestat in vindictam.

At recta Justitia ensẽ gestat propter bilancem, quo ejus æquitatem tueatur, illumque stringat in eos, qui in staterâ appensi, minùs habentes reperiuntur.

Non diu apud Romanos viguit Lex Cinica, quæ Causæ dicendæ negabat mercedem: Sic enim peribat sine Patrono innocentia. Sic prostratæ jacebant Causæ optimæ, quia à nullo defensæ. Ideò è terris emigravit Astræa, quia ejus patrociniũ nemo assumebat.

Injustus non minùs Princeps est,
qui

qui non tuetur Justitiam, sive publicam, sive privatam: quàm qui ferrum semper gestat, & nunquam stateram.

Injustus est, qui non expendit rerum causas, sed primas quasque occasiones arripit usurpandi aliena.

Exarmata Justitia se tuetur innocentiam suam; nec succumbet, nisi turpiter cedere velit armatae potentiae.

Tempus quippe ipsum, quod in momento saepe multa dissolvit, vel mutat; in justis praesidium inopinatas advehit vires.

Bonae causae Spes alas addit, ut ad victrices aquilas per medios hostium cuneos evolet.

Justi nomen obtinebit, si legum ut author est Princeps, ita fuerit observator: & quod in alios statuerit, ipse primo sibi statutum exemplo ostenderit.

Nequaquam laedet solii Majestatem, si supplices excipiat, pauperes, afflictos, orphanos, etiam importunos.

Si summum Imperium infra æquitate[m] habeat, si ipse oppressos audiat, si judicium ferat, si præpotentes cohibeat ac coerceat.

Olim Reges hoc fine creati, nimirum dicere Jus populis, & turpia tollere facta.

Majus encomium nequit obtinere Justitia, quàm si parata omnibus, si brevis, si magis æqua, quàm acuta, si venalis non est.

Pars Justitiæ Commutativæ Leges sunt: Princeps ipse Lex animata, quam sequi oportet: Caput & author Legis, cui obtemperandum: Regula & Cynosura agendorum, quæ universos dirigit.

Non satis est, marmorì inscribere legem, si hujus vis & affectus flaccidior est cucurbitâ.

Non tam cumulandæ, quàm exercendæ sunt leges: quia ubi multæ leges; ibi corrupta est Respublica.

Regnantes sunt supra leges, non eâ quidem ratione, ut illas non obiervent:

vent: sed ut eas tollant, mutant, derogent, ut salus fert publica, & consuetudo loci.

Transgressio illarum est mala, sed reformatio sæpè necessaria: quia cum tempore mutantur morbi Reipublicæ, & iis quoque nova remedia expediunt.

Non idem morbus omnes Respublicas occupat; nec una semper lex merita valet omnia illius vitia.

Legum ut Author, ita ultor Princeps est: Inutiliter persuadet, qui cogere nequit, aut non vult.

Minus malum est perdere hominem, quàm legem destruere. Unus ille, & privatus est: Lex universalis & publica.

Indivisa à Principe legis auctoritas est: hujus temeraria prævaricatio, illius contemptum infert;

Vix tamen aliunde major accedit legi auctoritas, quàm cum legis lator, quod præcepit, ipse fecerit.

Laudat Roma Romulum, quod pri-
mus

mus leges condiderit: sed magis ja-
ctat Græcia Lycurgum, quod quæ le-
gibus sanxerit, facto ipse probaverit.

Nemo persuadebit aliquid facile, cui
ipse contrariatur opere.

Exemplum Principis fortissimum
est imperium legis. qui prævaricatur
ipse, prævaricantes cum suo pudore
mulctat.

Regibus non sunt quidem, præscri-
ptæ leges; at præscripta est ratio & ho-
nestas, ex quibus Lex omnis constat.

Lex si non est proportionata ad Vir-
tutem, lex non est: at satis proporti-
onatur Virtuti, si Civium corrigat
excessus, & vitia.

Antea nosse oportet Regni & Status
sui naturam & genium, necessitatem
& commoda, ut condignas & appro-
priatas illi leges ferre valeat Princeps.

Aliæ leges in Regnis opulentis, aliæ
in egenis: alias exigunt Leges gentes
feroces, alias volunt populi mitiores:
aliæ in acquisitis, aliæ in successivis;
aliæ

aliæ in electivis, aliæ in novis Regnis proficiunt.

Gentes barbaræ allici debent: nova & acquisita Regna novitates non tollerant: In electivis plerumque electus potius legem accipit, quam dat: in avitis & successivis liberius feruntur, & obsequiosius suscipiuntur leges.

Attendendum quoque ad formam & speciem Regiminis: aliæ quippe feruntur leges in Statu Poliarchico, aliæ in Monarchico.

Acerba statuta, & novitates odiosas (licet re ipsa optimas) non facile sanciat Princeps, nisi sit armatus, & vix apud populum libertati assuetum.

Inquisitio S. officii (res insolita Alemannæ libertati) concussit nobilissimam partem Germaniæ, Belgicas ferme omnes provincias: ita ut se exinde in libertatem asseruerint, non solum excusso Dominio Hispanico, sed etiam abjuratâ fide Catholicâ: ubi
alias

alias cultissima hæc gens nunquam eo se præcipitasset.

Leges impossibiles, verbum inane sunt, quia impossibilium nulla est obligatio.

Omnis autem lex duplex est, Naturalis, & Scripta: illa dictamen dicitur rationis, quibusdam etiam Conscientia: Scripta verò vel divina, vel Civilis est; utraque in tabulas redacta.

Divina rursus duplex: Moralis, quæ concernit mores hominum, ut est Decalogus: Ceremonialis, quæ circa ritus sacros versatur.

Civilis vel est mutabilis, vel stabilis. Stabilis cum ipso Regno crevit; atque est fundamentum Statûs immutabile, adeo ut hac pereunte, ad minùs intereat forma Regiminis. Sic dicitur lex Salica in Franciâ, & Castellana in Hispaniâ.

Mutabilis, est omne rescriptum, aut statutum Principis, vel Reipublicæ; quod fertur in salutem particularem vel universalem Communitatis; & ad

exigentiam temporis & necessitatis publicæ, sanciri, mutari, tolli, ampliari potest.

Leges Civiles normam dant agendi in Republica: hinc erecta tribuna- lia, ubi Jus dicitur, & constituti Ju- dices, ut cognoscant, ferantque ju- dicium, quid ex lege vel contra legem agant Subditi.

Leges quippe absque Magistratu vel Judice, sunt velut aër transiens, vel Campana sine sono, vel ut alius dixit: Lex sine executione, est campana sine pistillo.

Maximi meriti est, justam pronunti- are Sententiam. Non enim hominis (ut dicebat Rex Josaphat) sed DEI ex- ercent judicium.

Absint à munere Judicis illi, de qui- bus Sapiens dixit: Mendaces filii ho- minum in stateris.

Mentiuntur Justitiam, qui eam præstare nolunt, vel erubescunt: men- tiuntur; quia eam, cui debetur, non tribuunt.

Ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera accipiunt; ait Job. Ad auri splendorem caligant oculi, ne videant Solem Justitiæ.

Cognoscere personam in Judicio non est bonum, ait rursus Sapiens, in 65. proverbio.

Maledictum Judicium, ubi ambæ reservantur aures uni, & clauduntur alteri.

Ut Sol non alius inopi aut locupletti, sed omnibus æquus & communis: ita Judices, haud spectare personam debent, sed rem; non conditionem, sed causam.

In causâ Justitiæ, si intercedat respectus amicitiae, non dicenda est amicitia, sed conjuratio.

Festinata Judicia impetuosos & incurios indicant Judices; procrastinata corruptos.

Boni Judices potiùs interdum per amicos tentant pacem, quàm litigia multiplicant.

In iis, quæ perperam agunt mali

Judices; non irascendum Justitiæ, quæ semper una est; sed ejus corruptoribus, qui eam turpiter prostituunt.

Sequantur Jovem Regem Athenarum nostri Judices: & in monte Olympo (ubi aër defecatisimus, nulli turbini, aut auræ inconstantia subjectus habetur) sua constituant tribunalia: ut oppressi & innocentes cum fiducia eos adeant, securi de justitia, in tam sacro loco, nullius vindictæ, nec private utilitatis, nec respectûs personarum obnoxio.

Ignorantia Judicum prostituit Justitiam, respectus humanus corrumpit illam, avaritia adulterat; vindicta plane calcat.

Judices cautos, sagaces, patientes, impavidos, modestos, pacatos, veraces esse oportet, in primis autem Justitia sit cingulum lumborum eorum, ut Isaias olim optavit.

Dignissima illa Principum actio; intervenire aliquando per otium Magi-

stratibus, & dicasteriis Judicum; ibique audire partes, & examinare de super Judicum sententias.

Nullus quippe Magistratus à reddenda sui muneris ratione immunis est.

Regis officium est, pauperum audire querelas, iisque Jus dicere.

Cum autem hoc non vacet semper agere Principi; saltem in demandando hoc suo munere, non personas respiciat, non sibi charos & intimos deligat; sed ipsius muneris, ac eorum, quos ad illud aptavit, naturæ & industriæ, rationem habeat.

Non unus Judex duntaxat sit, qui statim de quovis negotio ultimam ferat sententiam: sed plures sint appellationum gradus.

Ad Judicis manus utilius cooptantur divites, quàm inopes: puriores enim illi futuri à corruptelis, quàm isti.

Ufù tamen compertum, quandoque, quo ditiores, tanto avidiores

esse, & tàm in inope frænari posse cupiditatem habendi, Virtutis amore; quàm in opulento taxari, illius tædio.

Denique nec multiplicitas Judicum, nec Causidicorum numerus, nec innumerabilium legum Chaos, nec litigantium incessabilis pruritus, firmant Justitiam, vel Salutem procurant publicam, quin potius non minus, quàm multitudine Medicorum & nosocomiorum, malè valentem & planè infirmam indignant Rempublicam.

Bonus Princeps per se potius, quàm per alios, vel duntaxat paucos & dignos expendit, & dijudicat Subditorum suorum dissidia.

Componit ea magis æquitate, quàm exasperat per apices Juris: perfringit illos causarum non advocatos, aut (ut Jura vocant) Sacerdotes Justitiæ: sed Mammonistas pessimos, & carnifices illius.

Ufu quippe compertum est, à quibusdam plus annuatim contribui in
litium

litium caufidicos, quàm in sacra & profana tributa.

Tu proinde, mi Princeps, minue lites, per pœnas irremiffibiles temerè litigantium.

Tolle procrastinationes earum, per Syndicatum Judicum & Magistratum: puni puni dolofas captiunculas, & cavillationes caufidicorum: relega in malam horam omnes illos malefarios fuggestores & authores.

Sic brevitare firmabis Iuftitiam, & integritate confervabis Rempublicam.

Jam à legibus & Judiciis, ad præmia & pœnas, quæ etiam pars funt Iuftitiæ, commigro.

Ars modica non eft, noffe rectè præmia distribuere. Modica præmia, fi replicata, magis & diutiùs obligant, quàm illud, quod uno tractu dantis exhaurit liberalitatem.

Non donat, qui non bene donat: licitum eft fœnus, quod ex remunerati-
one fibi comparat Princeps.

Multo plùs donavit Caligula, quàm

Julius Cæsar: tamen â liberalitate famo-
sior iste, quam ille.

Modica interdum præmia, magis
contestantur debitum, quam magna:
quia ista non tam videntur præmia,
quàm exsolutio debiti.

Magnum inter munera & præmia
discrimen est: licet utraque ex uno
liberalitatis Regiæ fonte scaturiant.

Munera hanc sunt; quibus capi-
mus, immò rapimus alienos animos:
Præmia soli virtuti debentur.

Donum minuit & corrumpit virtu-
tem, præmium illam conservat & au-
get. Munera sine merito dantur,
& reddunt homines otiosos: Præ-
mia Heroicos actus coronant, &
excitant bonos Cives ad egregia
quæque pro Republicâ exantlanda.

Munera accipere idem est, ac polli-
ceri illud, propter quod illa dantur.
Samsonis Mater confidenter dixit: Si
DEUS voluisset nos occidere, de ma-
nibus nostris holocaustum & libamen-
ta non accepisset.

Munera, quæ nondum meruit, si quispiam accipiat, venum exponit libertatem suam donatori. Ideò monuit in Exodo Dominus: Non accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subvertunt verba Justorum.

Præcipuè verò merces, ab eò, qui jubere potest; vim necessitatis habet. Compedes invenit, qui beneficium ab imperante accepit.

Principes remunerationibus improborum, vel sua cooperiunt vitia, vel perficiunt eorum ope.

Nero, ut primos Urbis Nobiles in vitiorum suorum sequelam pertraheret; triennio unico quingenta talenta auri in eos profudit.

Cùm verò exhausisset sua; ad latrocinia conversus nocturna, supplebat defectum rapinis.

Unus Ludovicus XI. Franciæ Rex, plus auri insumpsit in corruptelam externorum Ministrorum, Caroli Burgundi, Joannis Britanni, Eduardi

Angliæ, & Renati Siciliæ Regum, quam in omnia bella, quæ totâ vitâ gessit.

Auro pacem semper habuit, collidentibus se invicem aliis. Auro excæcavit omnium Principum oculos, & alienos Status suæ Coronæ addidit.

Auro corrupit totius Europæ fidem, & ab externis Aulis Primos Viros suo Ministerio mancipavit.

Facere amicos sibi de Mammonâ iniquitatis, ars quidem subtilis est, sed semper non laudanda.

Plus deperdit Princeps, quam lucratur; dum, quod multis abstulit; in unum vel aliquos confert. Multorum odium exsuperat unius vel alterius amorem.

Et illi ipsi, qui cùm aliorum inopiâ, & ruinâ sublimati sunt; cadunt plerumque victimæ odii publici.

Profusiones magnæ Principum causant intolerabiles extorsiones Subdi-

torum, ut sæpenumero experta est Gallia.

Largitiones nimias sequuntur rapinæ.

Eadem quippe ratione (scilicet per scelera) implentur æraria Principum, quâ exhauriuntur.

At non omne munus, nec omne præmium consistit in auro & argento; sed in titulis etiam, & Magistratibus publicis, qui propriè debentur meritis.

Græci & Romani, ut mercedem distinguerent à præmio: non distribuiebant coronas aureas & argenteas, sed gramineas & quercinas.

Internum gloriæ quærebant tunc Emeriti; & in virtutis sibi complacabant magis æstimatione, quàm in fulgore auri & argenti.

Negatus Catoni Consulatus, quem præmii loco integritas merebatur viri; & concessus Gabinio, ob hujus mitiores, illi^o severiores mores, sensim implevit Urbem luxu, & mille vitiis.

Graviori morbo nunquam laboravit Athenarum Respublica; quàm ubi præstantissimis viris Aristidi & Pericli indixit exilium: Niciæ infixit supplicium, & Socrati cicutam miscuit; suffectis in imperio Cleone & Thrasillo, multo minus de Republica præmeritis hominibus.

Miseranda etiam nostra ætate tempora, in quibus favori omnia, nihil Virtuti deferri videmus.

Olim nulla supra Nobilitatem rarior claritudo fuit: nunc verò nascuntur Nobiles inter noctem & diem, ut fungi.

Primi Nobilitatis characteres, Baronum Comitumque, non dantur amplius Viris strenuis, sed nummosis.

Gloriæ meritum non jam Virtus est, sed nummus: O turpitude!

Mirum reverà est: quòd nondum ullus extiterit Princeps, qui in solam virtutem Nobilitatis decus contulisset. Semper enim vel genesim, vel

matrimonia, vel opes, vel simile aliquid externum requiri videmus.

Verus honor neminem fugit, quem Virtus comitatur: Vera Virtus neminem respuit, qui se illâ dignum facit.

Quemadmodum autem Virtus meretur præmium, ita à præmio nemo excludi debet, cui Virtus patrocinatur.

Quanti quanti suspirant, qui merentur; nec tamen respiciuntur: quorum modestia jam diù expectat præmium, sed ipsâ diuturnitate forte oblitteratum.

Olim Romanus Senatus ante portas Urbis excipiebat ex bello reduces Ovantes vel triumphantes; ne videlicet mora ulla præteriret inter meritum & præmium.

Semper laborius meremur, quàm obtinemus præmium. Cùm illud autem in ætate jam fracta consequimur, majus martyrium est, illo non posse diù frui, quam planè non frui.

Meruerat Regiam virginem Micholem David ex pacto, cum occidisset Goliathum: Victoriæ attamen præmium non tulit, nisi centum præputia occisorum Philistæorum rursus Sauli obtulisset.

Aliis Sola gratia, & à Principe encomium, gratius existit, quàm Mydæ omnes divitiæ, vel Pactoli thesauri.

Multis satis est, merita sua intelligi à suo Regnante.

Rudiora Virtutis elementa sunt præmia & honorum Spes: quia hæc, cæca illa DEA etiam confert; sed magno planè discrimine.

Fortuna etenim quod tribuit, quanto cyus flaccescit: Virtus quod meruit, immarcessibile est.

Qui citò dat, bis dat: tarda præmia extenuant meritorum pretia. Qui longè differt mercedem; oblivisci ferme operæ exhibitæ creditur.

Mardocheus revelaverat Eunuchorum in caput Assueri conjurationem: isti poenam mox tulerunt, præmium

mium ille tardissime. Ad eò Principes vindictæ nunquam, beneficiorum mox obliviscuntur.

Virtus aliquando sibi ipsa præmium esto. Gloriosa sui memoria posteritati relicta, exæquat omnem temporalem mercedem. Æternitati laborant, qui Virtuti.

Veteri tamen & nostro ævo, Virtus non ita dulcis est, ut nisi melle illita (id est Spe præmii & mercedis) exsatiare valeat Virorum eximiorum vota. Simonides etiam ab Iparcho, Seneca etiam à suo Principe regias opes habuere.

A præmiis ad pœnas: ad partem nimirum Justitiæ vindicativæ, descendo.

Hæ magis, quàm illa necessaria sunt in Republicâ: Virtus enim sibi ipsa merces est, vitia autem coerceri debent.

Cùm ipso Mundo cœpit Lex pœnalis: ubi sub pœna mortis vetabatur fructus de ligno Vitæ.

Apud

Apud omnes gentes extabant poenæ, non ita leges: quæ multis sæculis postea, primum Græcis, deinde Romanis cognitæ.

Sublatis poenis, quid aliud esset Mundus, quàm vitiorum omnium chaos, & improbitatis diffusæ latum regimen.

Primi Rerum publicarum fundatores nunquam tot statuerunt meritis præmia, quot malefactis supplicia.

Leges poenales demunt vitiis pabulum; aliàs hæc in rogam exardescerent inextinguibilibera.

Major ad peccandum calcar non est, quam licentia peccandi: dissimulatio publicorum criminum, vel ipsa impunitas.

Interrogatus Anaximander à Cleone: Cur tot & tanta vitia malique mores irrepsere Mundo? respondit: Quia nullæ aut raræ poenæ.

Primum errorem committit reus: secundum, qui illum dissimulat: tertium,

tium, qui non punit, cùm debet, & potest.

Delictum præteritum; præsentium est & futurorum præfagium. Primum aditum parat ad secundum, & hoc sequuntur plura, ut annuli in catenâ.

Non amant Subditi Principem, qui non expendit merita eorum: Sed nec facile obtemperant, si videant demerita non mulctari.

Multi innocenter condemnati sunt, sed justè plexi: quia alibi contraxerunt culpam, quàm occulto DEI judicio sic expiare debuerunt.

Nunquam sperent veniam injustè damnati.

Quos Injustitia condemnat, actum de illis est: quia plerumque victimæ sunt privati commodi, vel vindictæ.

Justè condemnati facilius pardnantur, quia non tanti habetur ratio publici, quanti stimulus privatarum passionum.

Ubi integra communitas, vel ejus magna pars in pœnam trahitur, sit pan-

paucorum poena, exemplum in omnes.

Si omnium errores punire deberent Principes, & omnia compensare merita: actum foret de Mundo, & omnes propemodū exhaurirentur thesauri. Quis enim est, qui se non aliquid mereri existimat?

Nunquam puniat Princeps per se, sed per alios: præmia verò elargiatur ipse solus.

Qui committunt errores, castigentur illi, non eorum dignitas: nisi se hæc vel cū errore compati nequiret, vel earum privatio, ipsa poena esset.

Bonus Medicus non est, qui quantis medetur, tot etiam occidit. Nec Princeps, qui aliter Subditos emendare nescit, nisi catastris & suppliciis.

Nec tamen idè intermittenda Supplicia, sed providendum, ne occasio sceleribus & aditus in Rempublicam præbeatur.

Delicta commissa punire necessitas

tis est: ne committantur impedire, majoris est gloriæ.

Omnis verò ratio dicitur, ut reus prius audiatur: Hoc naturæ beneficium est, ut se quisque defendere audeat.

Ipse omniscius, omniumque viventium Judex DEUS, primum mundi delictum non punivit, nisi auditum, vocato in judicium Adamo.

Commune apud Romanos odium meruit Gaiba, quod Cingonium Varroem, & Petronium Turpilianum ante supplicium non audiisset.

Licet innocentes sint, innocentes habentur, ubi reis negatur defensio & patrocinium.

Pœnæ capitales dilatæ semper repeti: inflictæ nunquam revocari possunt.

Vix tam justa ferri potest Sententia, ut pœnæ præcipitata executio non sit injusta.

Sub Theodosio capitalem executionem in quadragesimum diem remora-

rabatur pientissimi Principis mite indultum.

Non ejusdem qualitatis omnia delicta sunt: in quibusdam mora non expedit, sed ea reddit acerbiora, vel periculosiora.

Aliter in criminibus privatis, aliter in publicis: aliter in causâ status, aliter in notoriis, aliter in suspectis, aliter in dubiis, aliter in confessis procedi solitum est.

Humanum est criminibus privatis compati, vel ea planè dissimulare: at publica publicè mulctanda veniunt; ne in incrementum abeant.

Crimina confessâ & notoria, sicut probatione non indigent; ita suspecta & dubia, cautâ inquisitione opus habent.

In materiâ status pœna prolongata, sæpe brevis est Reipublicæ ruina.

In iis delictis, ubi simplex voluntas pœnam aliquam; efficax capitalem meretur; extemplo, non cunctanter procedendum.

Statistis planè consuetum, dubia pro certis accipi: Suspecta pro commissis haberi; ubi periclitatur tota Respublica.

Atrocitas antiquarum poenarum temperie indiget: Sufficiat, tollere.

Canis mortuus non mordet: nec sublatus malefactor amplius opere aut exemplo nocere valet.

Excogitata & immania Supplicia, Judicis magis vindictam, quàm Justitiam sapiunt.

Offendunt Spectatores magis insolita Suppliciorum genera, quàm delinquentium delicta.

Inventores horribilium suppliciorum, fermè ea primi sustinere. Plena ejusmodi antiquitas monumentis.

Carceres illi immanes Gallia, sub Ludovico XI. inventum erant Episcopi Verdunensis; sed justâ DEI ultione primus ille, primo & novissimè facto carceri intrusus à Rege, per decem & quatuor annos squalorem & horrorem

rem ejus pertulit, infelicioꝝ Perillo, ex tam diutino tormento.

Impossibile est, ut Princeps, qui horrore suppliciorum percellit omnes, non percellatur ipse metu aliquorum.

Non amant Principem subditi, qui eos non punit ut filios, sed persequitur ut hostes.

Castigare sine amore, non est actus Principis justis, sed vindicativi. Ipsa animalia non mactantur ex odio, sed ex necessitate conservandæ vitæ humanæ.

Delinquentes (licet scelerati) homines tamen sunt: & tantum ob communionem naturæ humanæ compassionem, quantum ob eorum demerita animadversione publicâ digni.

Peccatis irasci oportet, non peccantibus.

Tunc verò nocet maximè rigor & nimia Severitas, quando vitiorum malignitati non pares esse videmur.

Intempestiva remedia accendunt de-

delicta. Ut enim antiqui morbi moderatione magis & diætâ, quam medica manu sustinentur; ita inveterata Reipublicæ mala, exasperantur magis, quàm tolluntur per importuna supplicia.

Sunt quædam delicta, quæ commissa dissimulare; quædam quæ non observare antequam commissa: quædam quæ nondum commissa, observare oportet.

Virorum eximiorum, ut magna admiratio, ita difficilis censura; sed omnium difficillimum est Supplicium.

Cùm læditur Majestas unius; cæterorum Regum communis est causa: quæ neglecta, eorum Solia exponit suppliciis.

Scimus coronatos Vertices jam & olim procidisse ante pedes carnificum.

Quod illis accidit iniquitate fortis; vobis accidere potest, vestra supina dissimulatione mali exempli.

Criminis læsæ Majestatis (quo atrocius

cuius nullum est) tutela aut patrocini-
um, magis conjuratio est.

Ejusmodi crimen non expectari, sed
præveniri debet celeriter.

Actum tunc est de illo, quisquis
præventus est.

Principes absoluti supra leges sunt:
non alligantur, ubi in crimine Majesta-
tis, intercedit notoreitas facti, ad for-
mam processus.

Fuga, exilium, in crimine læsæ Ma-
jestatis idem operatur, ac excatena-
tus canis, vel leo ex carcere emissus.
Caveant sibi Principes, ab ejusmodi
belluis, & in tempore sibi prospici-
ant.

Nolite tamen secundum faciem
(monitum est Spiritus Sancti; vel, ut
interpretatur M. Gregorius) nolite
ex Suspensione, ex vano rumore, vel
malo temeræ naturæ usu judicare, sed
justum judicium judicate.

Non torquete leges, non sensa ex-
torquete, ut innocentes torquetis.
Sic

Sit vestra maxima fama, Clementiæ nomen.

Credite: multa funera mortalitatis esse indicia: & continua Supplicia, Tyrannidis sacrificia.

Igitur temperanter vos, mei Principes! parvis peccatis veniam date: magnis Severitatem adhibete: nec semper poenâ, sed sæpius poenitentia contenti estote.

Ab expeditâ Justitiâ ad Arma te provoco, mi Princeps.

Ordo quippe naturalis hoc exigit: Suscipiendi belli authoritatem atque consilium penes Principem esse.

Arma rectè constituere, est velle Salutem omnium custodire.

Principis munus est, tueri suos: Imbecillis non tuetur, sed fortis.

At nec fortitudo sine viribus; nec vires sine armis. Ideò omnis Regnorum, Imperiorumque tutela latet in præsidio bellicæ virtutis.

Armorum fortitudo, ut virtus sit,

F.

ma-

maneatque: longè temeritatem repel-
lat, & injustitiam.

Ut temeritatem effugias, bellum non
facile suscipe; nec certam pacem cum
sperata victoriâ commuta.

Nullum tam felix bellum, quo non
potior sit quæcunque pax.

Nequaquam licet in bello bis pecca-
re, nec proprio damno sapere, quia ir-
reparabile erit.

Quantumvis tuis viribus confidas,
non tamen debes certa pro incertis in
discrimen ponere.

Armis & bello crescunt Regna; sed
eisdem quoque pereunt.

Medio ibit prudens Princeps: nec
provocabit arma, nec metuet paratus.
Sicque temeritatis & pusillanimitatis
devia declinabit.

Prima sua incunabula Respublicæ &
Imperia debent armorum dexteritati,
quibus olim potentior in debiliorem si-
bi asseruit dominium. Unde Regno-
rum fermè omnium origo.

Rudi illâ ætate hic gentium mos fuit:
nunc

nunc non potentia potior, non vires majores, sed. Justitia est. Armorum causa.

Pro eo, quod habuisti fiduciam in munitionibus, & in thesauris tuis; tu quoque capieris: ait Dominus. (b)

O mi Princeps, ideò jam non viciisti, quia de tuo præsumpsisti. Qui præsumit de viribus suis, antequam pugnet, prosternitur. Arrogantia tua decipiet te.

Potentia utendum, cum necesse est: Jure prius experiendum, quam Vi: Pax ante Bellum quærenda, offerenda, procuranda.

Nihil quippe æquitati tam contrarium atque infestum: nihil Juri tam inimicum, quam Vis.

Nihil exitiosius Regnis & Civitatibus: nihil minùs civile & humanum, quàm constitutâ & compositâ Republicâ agi per vim.

Felix Princeps! quem ita armat divina Sapiencia, ut pro thorace Justitiam

induat, & pro Galeâ Judicium rectum accipiat, & sumat scutum inexpugnabile æquitatem.

Per hoc tamen Christiana disciplina non culpat bella, sed nullibi majorem Justitiam. exigit, quàm in his.

Ubi cædes hominum, & Regionum: pernicies atque ruina: controuertitur, ibi maximam oportet habere Justitiam, & ineluctabilem tantum necessitatem sequi.

Etiam Viri fortes modesti sunt; & inter armorum strepitus æquitatem cõlunt. An Josue, an David, an Machabæi, non fuere Viri bello fortes, & tamen justii?

Fortitudo, quæ per bella tuetur à barbaris patriam; vel defendit debiles contra potentiores; vel à latronibus & usurpatoribus socios: plena Justitia est.

Pro Justitiâ agonizare (ait diuinus Ecclesiastes), & usque ad mortem cer-

ta pro Justitia, & DEUS expugnabit pro te inimicos tuos.

Ubi autem dominandi sola libido arma induit: vix ea Cœlum felicitat: imò cum exaltaveris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. (i)

Melior est Sapiencia, quàm arma bellica: Aphorismus est divinæ veritatis, apud Ecclesiasticum.

Idque probat: Hanc sub Sole vidi Sapienciam, & probavi maximam.

Civitas parva, & pauci in eâ viri. Venit contra eam Rex magnus, & vallavit eam, extruxitque munitiones per gyrum, & perfecta est obsidio. Inventusque est in eâ vir pauper & sapiens, & liberavit urbem per Sapienciam suam: & dicebam ego, meliorem esse Sapienciam fortitudine.

Parabolæ hujus ectypon Archimedes.

Syracusas obsidebat Romanus exercitus: Cives intus impotes, nec pares

(i) *Jerem. 49.*

tantæ potentiaë foris. Unus Archimedes quiescere jussit cives, seque tuendaë urbi obtulit unum & solum.

Obsidionem triennio sustinuit, & multoties per suas machinas non solum hostium submersit onerarias naves, sed etiam vitri Solaris æstu integras delevit phalanges Romanorum: Sicque unus pauperque Sapiens confudit totam potentiam Romanam.

Sic non magis corporis robore, quàm consilio & prudentiâ bella geruntur.

Sic non minùs est, arte & consilio superare, quàm gladio.

Quantis discrimibus, quotvè conatibus jam compertum: Ingenium in bello plurimum posse.

Mihi tantundem est, callidis consiliis & machinationibus hostes opprimere, quàm palàm & productâ acie.

Non semper aperto Marte, ubi commune omnium periculum est, sed occultis consiliis proscinditur hostis, &

Victoria obtinetur tantò gloriosior, quantò suorum Sanguine minùs cruenta.

Credo jam divino Sipienti: Gubernaculis (vel, ut septuaginta legunt, consiliis) tractanda esse arma. (k) Et, virum sapientem etiam fortem esse, & virum doctum robustum & validum: quia cum dispositione gerit bellum, & erit salus, ubi multa consilia.

Pacem colere, & tamen semper parare arma; pacisque tempore ea cogitare quæ belli sunt: sapientis & providi est Principis.

Actum est, hoste præsentente Amicos quærere; aut imminente, parare.

Ars bellandi, si non præluditur, cum fuerit necessaria, non habebitur.

Disce in otio, quid te acturum velis in bello. De cubiculo in aciem, de umbra ad solem durum est egredi: & corpus assuetum sindone vix lorice onus subibit.

F 4

Pax

(k) Prov. 21. & 24.

Pax non contradicit Armis, sed per hæc conservatur illa.

Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primum pacem, præcepit Dominus in Deuteronomio.

Apud justos Principes non parantur bella cupiditate aut crudelitate, sed Pacis studio geruntur: ut mali coercantur, & boni subleventur.

Non quæritur Pax, ut Bellum exerceatur, sed Bellum geritur, ut Pax acquiratur.

Insipiens est, movere bellum, si florente statu liceat retinere pacem. Si autem necesse est pericula adire ex justâ & legitimâ causa, magis reprehendendus est is, qui fugit periculum, quam qui sustinet.

Multum olim militia differebat à latrocinio: nunc hoc illi congenitum, vel planè unus utriusque partus est.

Interim alia Numinis mens: Quando obsederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, ut

ut expugnes eam; non succidas arbores, de quibus vesci potest: nec securibus debes per circuitum vastare Regionem, quoniam lignum est, non homo. (1)

Militare, non est delictum; sed prædari, latrocinari, fornicari, & ex libidine quæque agere, planè scelestum est.

Divina Providentia, cum militantibus sua stipendia constituit, prædari interdixit.

Neminem concutiatis, estote contenti stipendiis vestris. Ita quidem Johannes Baptista: sed arma vix servant modum.

Non facile armantur Principes, quin armari sciantur à vicinis. Sola armorum fama nobis vel accersit pericula, vel aliis incutit metum.

Callidiores Principes, armorum causas veras obtegunt, vel alias prætexunt, ut suspendant alios, nec se suspectos reddant.

Philippi II. Classis illa immensa totam

F 5

tam

(1) *Deut.* 20.

tam suspendit Europam, cui inde futurum periculum? donec præter opinionem Angliæ oram appelleret. Sed ab immiti fluctuum elemento ingens ista machina disiecta; mox in principio magis adversantis Fortunæ cladem pertulit, quàm hestis.

Sapientis non est, velle certare, & in aleam periculosè se committere: quoniam vincere non est in nostrâ potestate. Eventus belli incertus.

Sæpe in parvis momentis magnificus intercedunt.

Errant, quicumque in bello omnes secundos expectant eventus.

Bellorum successus omnes, boni aut mali, primum à viribus vel earum defectu: deinde ab occasione, quàm vel casus offert, vel ratio aperit: demum à Justitiâ causæ dependent.

Si bona fuerit causa pugnantis (cæteris omninò paribus) pugnae exitus malus esse non potest: sicut nec bonus judicabitur finis, si causa non bona præcesserit.

Bello malè instituto, necesse est Principes malè audire, & culpari ob damna. Nihil quippe tam capax malignitatis, sermonumque sinistrorum, quam bellum, non ex fortunâ gestum.

Sic malè audiit Fridericus Palatinus: is spe coronæ Bohemiæ cùm Austriacis Principibus se implicuit, nullorum certus auxiliorum, neque ex Galliâ domi occupatâ, nec ex Anglia, quæ negabantur, neque ex Belgio vix sibi tunc compote; sed solis Unionis viribus confusus, quæ Bellua multorum capitum magis illi nocuit: donec victus, omnisque potentiæ expers, per ludibrium proclamatus fuit solstitialis Rex.

Omne bellum sumitur facile, sed ægerrimè finitur. In ejusdem potestate initium ejus & finis non est. Incipere cuivis, etiam ignavo licet: deponi, cùm Victores velint.

Sapientis est, à Bello abstinere, etiam si graves belli causas habeat.

Bellum nemo juste reprehendit, sed ejus causas. Nocendi cupiditas, do-

minandi libido, mera æmulatio, & æstus gloriæ humanæ, immodica potentia, alieni aviditas & usurpatio, & si quæ his similes causæ bellorum sint, justissimè culpantur.

Boni malique Principes, causis diversis, studio pari, bellum omnes capiunt.

Tunc justum est concurrere ad arma, cùm locum apud hostem invenire nequit Justitia.

Bellum debet esse necessitatis, ne obruamur necessitate, & conservemur in pace.

Inutile cùm iis, qui quod amittant, non habent, bellum geritur.

Studium abolendæ infamiæ, causa justissima belli est. Infamia autem censenda est, si ab eò cladem accipias, qui supra te non est.

Ut modestia est quiescere, si non afficiaris injuria: ita Justitia est, cùm injuria afficeris, bellum paci antefere.

Justum est bellum, quibus necessarium;

rium: & pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur Spes.

Bella gerimus ob eam causam, ut in pace vivamus; & negotia suscipimus, ut aliquando in otio commoremur.

Nullum bellum per seipsum optandum est, sed Pacis tantum causa suscipiendum.

Ita bellum, mi Princeps, suscipe, ut nihil aliud, quàm pacem quærere videaris.

Malè quæritur belli tantum exitus, non illius causa.

Eventus belli, velut æquissimus Juxta, unde Jus stabit, inde dabit victoriam.

Ex omni occasione captare causas belli, non justè Regnantis, sed insidiantis est.

Ubi causam Principi suggerit vel ambitio, vel avaritia, injustum suscipit bellum.

In eum, qui Jure agere, & satisfacere

re paratus est, nefas erit Bellum sumere, tanquam in injuriam.

Præstat arduum & difficile bellum evitare, honestis conditionibus hosti concessis, quàm se cupiditate vindictæ, in incertum Martis discrimen con-
jicere.

Aut bellum à Principe non suscipiendum, aut pro dignitate gerendum: alioquin cadet in suorum odium, & exterorum contemptum.

Bella temerè quærentibus, & foventibus, multa sæpe infortunia accidere, multæque clades, & sæpe fatum ultimum, ut Carolo Burgundo, & centum aliis.

Hostis nunquam est contemnendus, tametsi imbecillis: cum victoriam per Virtutem liceat semper consequi.

Principes imbecilliores, vel imparati, potiùs honesto Pacis & Amicitie nomine, cum potentiore hoste, si quæ fieri potest, paciscantur, quàm obstinatione animi in armis persistant, in quibus

bus vel suam imbecillitatem, vel metum prodant.

Cum Principibus, quibus in pactis nulla fides est, magis expedit bellare, quam transigere. Frustra enim est, pacem sperare à perfido, & periculosum ab armis desistere, nunquam quieto vicino, aut insidiante semper æmulo.

Bellorum causa illa Numini magis est accepta, cum Principes fines suos defendunt, & hostes prius nullâ lacefferunt injuriâ. Hostes vos sentient Madianitæ, ait Dominus, quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos.

Justum quoque est, amicis & fœderatis opem ferre: Sed non in causâ turpi, aut injusta, neque ex prætextu.

Injustus autem prætextus est; ex Sociorum tutelâ, avaritiâ ferri in aliena: & sua magis protelare, quam sociorum conservare pomœria. Sic ferme terrarum omnium potiti Romani.

Inopinatas invasiones, quæ licet retundere arte. Persæ exemplo sint: qui metuentes virtutem Agessilai; multo auro corruperant Græcos, ut illi ob domesticos motus in patriam revocaretur.

Sicut Christianus Princeps induciarum mentionem nunquam repudiare debet; ita eas auro emere & pacisci, ut inde cladem avertat à Patria, nihil adversus Regiam dignitatem agit.

Ludovicus XI. non gravate pactus est Eduardo Angliæ Regi quinquagies mille aureos, quos per totum novennium induciarum singulis annis penderet.

Cùm belli calamitates prævidentur centuplò majores esse pretio pactarum induciarum: an indignum erit, minori subijci malo, ut avertatur majus?

Nullum tantum pretium est, quo majus non sit, cùm hostis distinetur à Victoriæ cursu, & illibata servatur patria.

Indūæ subjectionem non inferunt; sed ex opportunitate temporis majores vires, quibus magna securitate licebit belli subire aleam, & cum foenore recuperare amissum pretium.

Armorū justitiam consequitur Scientia militaris. Hæc autem in providendo, agendo & finiendo bello consistit.

Fortiter agendum: ut gloriosè finias. Multum providendum; ut fortiter agas. Diū apparandum; ut celerius vincas.

Providendum primò de nervo belli: Sine illo claudicabit hoc. Claudorum namque morbus in nervis est.

Bellum in armis solis non vertitur, sed in sumptibus, per quæ efficacia redduntur arma & utilia.

Alterum est commeatus, cujus defectus non habet remedium. Mendicitas quippe ad omnem desperationem vocat armatos.

Fames intrinsecus pugnat, & vincit sæpius, quàm extrinsecus ferrum.

Alexander inquitabat: Miles non facile timebit, si vestitus, armatus, calceatus, satur, & aliquid habens in penulâ.

Tertium, Arma: Instrumenta nimirum belli, machinæ, tormenta, globi, & centum talia; sine quibus nec expeditum, nec promptum est bellum.

Frustra præcurrit miles, si impedimenta sequuntur tardè: Quæ tunc propriè impedimenta dici debent, cum illis destitutus aut nihil agit, aut plane perdit.

Error vix alius hoc frequentior est; & tamen vix alius minùs emendatur unquam, eripientibus se inter eà optimis occasionibus.

Quartum Miles, ejusque disciplina, robur, magnanimitas, fides; unicæ militum dotes.

Disciplina militiam continet: illa dilapsa, latrocinabitur magis, quàm bellabit.

Plus Ducem suum miles timeat,
quàm hostem.

Melius est parere belli imperatori,
quàm hostem occidere.

Cœca & firma obedientia est vitalis
Spiritus disciplinæ militaris.

Effrænes milites impedimentum
magis sunt, quàm præsidium. Ho-
spitibus illi tantum metuendi, non ho-
stibus.

Apage, qui in pace prædas, inter ar-
ma fugam meditantur: inter vina, in-
ter symposia victorias canunt: in hy-
bernis leones, in præliis lepores a-
gunt.

Ducum sæpe avaritia dissolvit Disci-
plinam militarem, & milites in latro-
nes commutat.

Gens gentem præcellit in bello, &
plaga Cœli non tantum ad robur
corporum, sed etiam animorum fa-
cit.

Locorum asperitas durabiliores red-
dit homines. Sub divo & in labori-
bus

bus enutriti, facilius sustinent belli incommoda.

Viros illos æstimo, quorum artus induravit natura in patientiam, disciplina in obsequium, fides in constantiam.

Quibus non aurum, non argentum, non pyropus, sed scutum divullum, fracta galea, Ensis acer, facies vulnerata cedit in ornamentum.

At eas hoc modo scripsit Philippo: Tu imperas Macedonibus bellandi peritis: at ego Scythis, qui cum fame, siti, Aquilone pugnare noverunt.

Tutius tibi deinde sit (si copia est) domesticos armis erudire, quam alienos mercede conducere.

Mercenarius miles venalis est: fidem venum exponet plus pollicenti.

Musa id accinit: Nullam fidem, pietatemque esse viris, qui castra sequuntur: Sed venales manus: ibique fas maximum, ubi maxima merces.

Eos adlego in veros milites, qui nihil magis verentur, quàm turpem famam: quæ dum eos prohibet fugere, faciet aliquando victores.

Hæc tamen tanti non sunt, nisi militiae Dux supergrediatur omnem privatam conditionem, tam prudentiâ, quàm magnanimitate; tam integritate, quàm fortitudine; tam fortunâ, quàm consilio.

Si Duces se invictos bello exhibeant, invictus etiam miles futurus.

Ut remiges sine Navarcho, ita milites sine Imperatore parùm agunt, citra periculum.

Belli Dux auctoritatem maximam severitate communiat: Omnes culpas militares militari more mulctet: nec credatur errantium ulli ignoscere.

In sedibus & hybernis, poenis & timore corrigat: in expeditionibus spe & præmiis faciat meliores.

Unus imperet omnibus: aliqui officio & consilio assistant: Omnes obtemperent ad omnem nutum.

Plurimum nocet multitudo imperantium, quia à multis Regimen incertum, aut planè nullum. Turpe multi Duces, milites perpauca.

Longa Experientia, & utriusque fortunæ casus commendant Ducem.

Circumspectio deinde in agendo; Vigilantia in observando; astus & caliditas in præveniando; Prudentia in cavendo, vigor in opprimendo.

Nolo Fabium cunctatorem, nimis videlicet propinquum ignaviæ. Nolo Marcellum, nec Terentium, nec Varro-nem, audaces plus æquo duces, & temeritati assuetos.

Medios volo: qui extrema rerum evitant: qui periculis prospiciunt, & ea declinant: qui norunt vires exiguas intendere, & nimias moderari: qui-ve ex aleà dubia faciant certam.

Præ cæteris fama rerum gestarum (quæ in omni Imperante adversus hostes validissima) summum est in belli Duce encomium.

Satis bonus habeatur Dux, cujus ipsum

psum nomen metuunt hostes, cujusve fortunam illi sæpe experti cum suâ interneccione, qualis Scanderbegus erat.

Nam etiam fortunæ fama belli Duci non minus necessaria est, quàm ipsa Authoritas, rei que militaris peritia.

Fortuna quibusdam fortuitum, nobis donum providentissimi Numinis est. Illa interim non omnibus, sed aliquibus afflittit. An ex merito, an alia occultâ ratione? (quia etiam improbis illam maximè favisse palam est) nobis incertum, soli Numini id liquet, ejus judicia abscondita, semper tamen justa.

Interim tu crede: DEOS laboribus omnia vendere, & fortioribus adesse.

Ideò cum Salustio concludo: In bellicâ Fortunâ magis aspectus habendus peritiæ, & Auctoritatis, quàm Virtutis & morum.

Altera Scientiæ militaris pars, videlicet in agendo, comprehendit operationes Martiales, nimirum aggrediendo

do, congregando, insistendo, persequendoque hostem.

Circa hæc advertat Princeps ad quædam.

Non licet in bello bis peccare. Error in bello mors est.

Aut vires aliquando augendas, aut minuendam audaciam.

Sin minus fidis numero copiarum, Virtutem accuratius specta: id age, sicque instrue, ut opportunitate loci, temporis, aliorumque stratagematum; singuli compluribus sufficiant.

Ita Vitelius in bello Belgico, ita Castriotus Dux adversus Turcas, suam militiam opportunè instruebat, ut sæpe unus Epirota contra quinquaginta Turcas tutò pugnaverit, insuper obtenta victoria, fugatoque aut planè deleto hoste, & relatis opimis in Epirum Spoliis.

Nec ante multos annos Badensis Dux Ludovicus, ad Croatiae limites, tribus Germanorum millibus decertavit contra quindecim Turcarum millia, campumque infedit victor.

Non

Non æstima numerum & linguas, sed manus & tela. His opus hic, non illis.

Fortissimus in discrimine erit exercitus, qui ante discrimen fuit modestissimus.

Ita semper agat, seque moveat exercitus, atque ita provisus sit, ac si omni momento hostis adesset.

In labore, in otio, in fomno, in statione, omnique hora ad prælium expeditus videatur, præsertim vicino hoste.

Occasiones præstolatur, nunquam eas negligat, hosti nullatenus quietem concedat, quotiescunque eam tollendi vel turbandi fas & vires.

Quæcunque fortuna se præbeat, flecti debet in præsentem usum & horam, & indè capi consilia, quibus plerumque licebit arbitrari in eventus, & futura compendia.

Sola apparatus militaris fama, plurima sine sanguine confecit bella, in-

cusso in hostes Panico metu: & ex hoc vel deprecatō bello, vel arrepta fuga.

Majori apparatu egent externa bella, quàm domestica; maritima, quàm campestria.

Sedem belli figere in alieno solo, tibi emolumento erit magno, & hosti detrimento maximo.

Quoties experta hoc est Germania in Sueco & Gallo, qui in intestina nostra producto exercitu, nostris se visceribus saginabant, nostrisque viribus nos opprimebant.

Magis & solertius à tergo cavendum, quàm à fronte.

Nunc de prælio, cum hostibus conferendo, agamus.

Ego verò (inquit Trivultius, belli expertissimus Dux) illud maximorum bellatorum firmamentum perpetuum semper esse ajo; quod & ipse usque verum esse comperi: nunquam, nisi magna rei benè gerendæ occasio invitet, vel necessitas cogat, pugnae fortunam esse periclitandam.

Cùm magna multitudine hostium, præsertim eò absente, qui summam armorum tenet, nisi æquo loco, aut opportunitate datâ, Legato belli Cæsar dimicandum non permittebat.

Aut inopia, aut cunctatione, aut vicissitudine temporum, aut præventionem, aut terrore, melius est hostem dõmare, quàm discrimine pugnae.

Hujus vivum erat exemplum Turrennius Heros, cùm nostra sæpè clade. Sic Orangium vicit Dux Albanus ad Gettam fluvium.

Dubius prælii semper successus est; quia plùs in hoc fortuna potestatis habet, quam virtus.

Interim summa foret dementia, prosperæ rei gerendæ facultatem segniter dimittere.

Imparatum aggredi hostem, lassum, pabulantem, somnolentum, distractum, est Victoriæ certum præludium.

Ex usu præsentis, ex opportunitate sitûs, ex accidenti, præter opinionem

res plerumque magnæ in bello succedunt, sive prosperæ, sive adversæ.

Necessitas sæpe ante rationem est; nec finit expectare, nec tempora legere.

Subita conterrent hostes, usitata prævidentur, prævisa vilescunt.

Quo genere depugnaturus sis, ignorant hostes; ne contra remediis artem eludere arte moliantur.

In omni pugna, quod tibi prodest; adversario nocet: quod illum juvat, tibi officit.

Contra te esse incipis, quod ex ejus arbitrio, aut suasu suscipis. Veteri adagio: ab hoste nullum consilium, nullum auxilium.

Difficile vincitur, qui verè potest de suis, & de adversarii viribus judicare.

Nunquam ad certamen publicum perduces militem, nisi cum eum videris sperare victoriam.

Campos opta; si equitatu pones:

si pedite; angusta loca lege, montuosa, scabrosa, palustria.

Semper cura, ut prior aciem instruas, promptumque te prælio exhibeas. Plus quippe animi est inferenti periculum, quam propulsanti.

Satis citò incipit victoriam, qui rebus omnibus providit, ne vincatur.

Gloriosa erit victoria, citra domesticum sanguinem, aut propulsare hostem, aut cædere.

Ideò externum potius, & mercenarium militem certis periculis expose.

Interim aggressio omnis, citra respectum personarum, fiat per fortissimos. Omnia prima metum gignunt, aut fiduciam.

Multa magnis Ducibus sicut aggredienda non sunt; ita semel aggressis non dimittenda. Cæsarem illum contemplare invictum: Jacta est alea: Rubiconem transivimus.

Magna siquidem famæ momenta in utramque partem fiunt.

Situs rectè inventus, locorumque à tergo & latere securitas, augebit tuis confidentiam, hostibus imminuet.

Amplius sæpè prodest locus, quàm virtus ipsa.

At si situs, pugnaeque locus, si solis fulgor si tormenta hostium tibi ad-versentur, ne exponas te discrimini.

Tamdiù agminibus fluctua, cede, recede, obversa, move in hoc, aliud-ve latus; insiste: donec nanciscaris occasionem, sine discrimine confli-gendi.

Sin minus; adhortamentis supple, militemque erige ex necessitate in vir-tutem, ex virtute in spem Victo-riæ.

Acriùs pugnant, quibus certum di-scrimen, exigua spes pacis cum hosti-bus, aut veniæ reliqua.

Ita Cives Harlemenses ad extre-mam indignationem, multifariis inju-riis, Hispanum militem studiosè in se
con-

conccitarunt; ut, si se dedere vellent, nequirent id, ob atrocitatem criminum desperata venia.

Ante prælium, quanquam virtuti militum, & in omnem casum instructis agminibus confidas; tamen utiliter preces miscebis, alloquendo, exhortando, laudando cunctos.

Super omnia valebit exemplum, si te, ut Ducem, periculorum socium feras.

Ægrè continebuntur tuorum inter arma manus, si ex victoria vindictam, pariter & prædas ostentabis.

Crescet tuorum animus, si ex insidiis, vel inopinata occasione quid fortiter feceris. Si hostibus res adversæ cœperint obvenire, augebis rumore.

Ad Victoriam plurimum conferet, ut lectissimos de equitibus & peditibus reserves post aciem, ad quæque subsidia præparatos.

Oui superveniunt, terribiliores sunt semper hosti iis, qui in manibus sunt, & pugnant.

Pars magna victoriæ est, inimicum turbare antequam dimices.

Spem non dubiam rei bene gerendæ pollicentur: Causa imprimis iusta, fidus ac veteranus miles: tormenta & machinæ plurimæ, recteque dispositæ: locus æquissimus, vel in rem tuam commodior: & nullius demum rei, præterquam communis Salutis, finis.

Nemoveare hostium clamore, non impetu, non numero: inania hæc sunt, umbræ formidinis, non causæ.

Sta firmiter in primordio prælii: nec segnis tunc, nec præceps esto: donec evaporet fumus furia hostilis.

Tum age viriliter, insiste fortiter: ardorem animi oculis, vultuque præfer, sed magis manu & telo.

Cùm te impavidum cernet hostis; ipse timebit. Ubi minùs timoris habueris, ibi minùs periculi:

Crede, sed impavidus: Eventus omnium præliorum, inter initia, contra illos

illos magis fuisse, quibus Victoria debebatur. Vidimus hoc nuper in Donawerdiano & Hochstetano geminis præliis.

In trepidatione aut inclinatione tuorum, ne te perdas; sed contra audentior ito, nec animo destituaris facile.

Occurfa paventibus: retine cedentes: Ubi plurimus labor, repara: Unde aliqua Spes, insiste: consilio, manu, voce, monstra te Virum.

Si pars exercitûs vicerit, & pars alia fugerit, ut sæpè contingit: tunc ultro permitte priorem, de cæsis hostibus, spolia capere: fugitivam in ordinem redigere: Utramque buccinis exultare, quasi victoria plena positus. Terrebit tanta hostem fiducia.

Scientia militaris tandem relucet etiam in finiendo bello.

Vel enim victus es, vel vicisti? Victus: acerbiore fortuna fructus non

tibi cumula: patere, & spera: dispersos congrega, tutiora quare.

Ferociiores ex clade, modestiores fuere ex Victoria Romani; in utraque fortuna semper impavidi, constantes, & omnium imitatione digni.

Etiam victus arma, si possibile est, restaura: Occasiones quare, capta: Strue in occulto insidias, & quocunque modo possis (dummodo opportunè) irrumpe audacter, & exultantes vel prædantes hostes disjice, neca, fuga.

Exultantibus tunc summum est discrimen, cum se securos existimant. Formido illis incussa perplexos reddet; & fortuna, quæ audaces juvat, repetet ab illis Victoriæ fructum.

Sæpe jam fusa acies, victores dispersos, & sua commoda sequentes, reparatis viribus fugavit, aut delevit; cum pro felicitate superbius, ideoque incautius efferantur mentes humanæ.

Is mihi tanquam fortis, & invictus
Dux probatur, qui inter suos diffusè
fugientes, ipse insigni manu, voce,
vulnere pugnat, pugnamq; reparat, su-
stinet: & dum vincere nequit, invictus
tamen animo, ab ipsis hostib' censeatur.

Cato rebus deploratis, cùm Amici
hortarentur, ut ad Cæsaris clementi-
am confugeret, respondit: Catonem
nec victum, nec captum esse; qui se
per omnem vitam invictum præsti-
tisset.

Interim res satis misera est, adver-
sum prælium commisisse. Optimum
tunc erit, aut vicinos colles petere, aut
se intra sua munimenta, usque dum
possibile erit, continere; modumque
omnem operire, si qua opportunitate
reparare queas deperditam gloriam,
restaurando vires, excutiendo metum,
cladem minuendo, cladis authores pu-
niendo, & cæteris abscedentibus, per-
sistentes in discrimine præmiando.

Denique tantò magis te fortem cre-
de, quanto minus te adversa frangunt.

At si vicisti: viam, quâ fugiunt hostes, vel præclude, vel aperi: ut tempus, ut vires ferunt.

Integris viribus primum licebit: alterum expediet, quando victor etiam cladem tulisti.

Qui dispersis suis inconsultè sequitur, quàm ipse acceperat, adversariis vult dare victoriam.

Cave, ne præcox in prædam eas. Sæpè obstitit vincentibus, pravum inter ipsos certamen, omisso hoste spolia confectandi.

Sæpè ex occasione crescit audacia, & visâ victoris segnitie, arma reassumunt victi.

Insperata interdum, obtentâ jam victoria, major est. Victoria cladibus mutatur.

Victoria omnia damna tegit, præteritorumque oblita malorum, semper nova meditatur lucra.

Prima in bello ex hostibus præda militibus data, eos in reliquum bellum accuit & animat.

Finis belli Pax est; sed victoriæ merces præda: eorum nempe bonorum, quæ in hostium potestate antea fuerant.

Una Victoria parit plures, si prima rectè utaris.

Vincere scivit Annibal; Victoria uti nesciebat. Ad Cannas victor, si fugientem hostem sequebatur, in urbem ipsam cum hoste irrupisset.

Non minoris virtutis est, parta victoria benè uti, quàm hostem vincere.

Multiplicabis, si moderaberis victoriam, non in eos sæviendo, qui contra arma ferre desistunt.

Si egregium est, hostem vincere; non minùs gloriosum, infelicis scire misereri.

Cneus Pompejus Tigranem bello superatum, certis rebus imperatis, in pristinum fortunæ statum posuit; æque pulchrum esse judicans: Et vincere Reges, & facere.

Decet Regnantes, etiam in bellis

meminisse Clementiæ: Barbaricæ severitatis est, sævire in prostratos.

Sed rursus ita temperanda est Clementia, ne nobis sit exitio. Fit enim non rarò, ut hostis fugam, immo subjectionem simulet, quo redintegratis viribus acrior insurgat in victorem.

Malis, te fortunæ pœniteat, quàm victoriæ pudeat. Victoria si luctuosa, si impia, si contra patriam, si contra Religionem, si contra naturalem Principem, magis clades dicenda est.

Victoria magno suorum sanguine empta, potiùs calamitas est. Cadmeas abominare victorias.

Prudentissimi Imperatores non in multa clade hostium, sed in salute atque incolumitatè suorum militum victoriæ decus posuère. Sufficit vicisse. Victoriæ finis Pax est, non ita profusus contra humanitatem omnem sanguis hostium, qui in torrentem abit, & vœsaniam magis, quàm victoriam sapit; præsertim in Civilibus, & Christianorum bellis.

Victoriam sic conclude: Opus nim-

mirum post illam esse moderatione ac temperantiâ: ne quis prospero fortunæ cursu fiat insolentior, & ea deinde consilia sequatur, quæ ad præcipitium deducunt: id quod non paucis magnis Viris accidisse constat, ex vetere & nova historia.

Ab Armis, ad eorum finem, qui Pax est, progredior.

(*m*) Acquiesce ab armis, mi Princeps; & habeto pacem: & inde habebis fructus optimos. (*n*) Dic cum Ezechiâ Rege ad Esaiam: Fiat tantum Pax & Veritas in diebus meis.

Et reverà ii Principes, qui pacem negligunt, summam in natura humana felicitatem non agnoscunt.

Primum omnium bonorum in terra pax est, & tranquillitas populorum: quam Principes in primis curent, si amant suos, & amari volunt à suis.

Populi autem soliti vivere bellis,
præ-

(*m*) Job. 22. (*n*) Esa. 39.

præda vel latrociniis, diù pacem ferre non possunt.

Pax, quæ nimio pretio emitur, exindeque hoste potentiore facto: non est Pax, sed pactio servitutis.

Quando ea non redduntur, neque recipiuntur, quæ conventa sunt: Machinationem magis crede, quàm Pacem.

Prætextus pacis multos perdidit, spesque ejus fefellit; cùm paci succedens insperata calamitas, incautos obruit, sopitosque; quos experrectos inveniens, non læsisset.

Ab hæreditariis hostibus, à perfidis vicinis, à reconciliatis inimicis, à dejectis folio Regibus, ab æmulâ gente nunquam sinceram, minùs longam pacem expecta.

Bellum Pax quidem sequitur, melius præcessisset, bello iter obstructura. Nihil quippe insanius, quàm spe incertâ remedii, in aperta vulnera sese offerre.

Pacem inter dissidentes invicem Principes tractare, opus est Angelicum: concludere, planè divinum.

De pace tractaturi, præsertim Arbitri & Mediatores, causas odiosas belli, damna quoque, & injurias præteritas non repetant accuratè, neque illis diu insistant.

Per injuriarum quippe & similibus memoriam recrudescere possent antiqua inter dissidentes vulnera, & forte redurescerent non pridem remolliti illorum animi.

Ejusmodi Pacis tractationes bellicosi Viri ægrè audiunt, maluntque magis bellum, quàm pacem.

Et reverà bellum semper præstat Paci; si hæc vel turpis, vel inanis est.

Illud verò tempus præsentissimum Paci transigendæ reor, quando uterque dissidentium adhuc sibi confidit, paresque videntur: aliàs potiùs initur servitus, quàm amicitia; difficilis admodum inter impares.

In sanciendâ pace id constituatur, ut deinceps incidentes controversiæ, induciis dirimantur, aut per arbitros componantur, antequam classicum ad arma intonent.

Sic induciæ, sive armorum suspensio, tam in tractatione Pacis, quàm ubi desuper suborirentur, difficultates, utilis omnino est, & planè necessaria de ipso Jure Gentium. Quod enim Jure confici potest, armis ne transigatur.

Cognatæ autem induciis insidiæ sunt. Quosdam bello invictos induciæ fecêre. Multa per illas hostiliter fieri, Gallico nuper bello vidimus. Deplumata est Aquila Imperii non alio, quàm induciarum tempore & prætextu.

Induciæ hosti spatium largiuntur colligendi vires majores: licentius agitandi consilia: liberius contrahendi auxilia: tutius expiscandi alterius conatus: ferocius progrediendi in bellum: & (ubi modica fides est, aut nulla)

inopinatus obruendi æmulum, induciarum mandragorâ confopitum.

Nihil autem Pacis religione antiquius. Idem juratæ pacis reus, ac contemptor est Numinis, rarò sospes, vel non diu.

Rumpunt pacem, non qui bellum primi movent, sed qui per insidias, foederum tempore, arma capeffunt.

Pacem violant, non qui depellunt, sed qui priores inferunt injuriam.

Pacem infringunt, non, qui deserti aliena quærunt auxilia; sed qui socios non defendunt, quos ex foedere tenentur.

Nondum vacat calamo ab armis recedere, donec materiam etiam de seditione, & bello Civili, quod omnium fatalissimum est, expediamus.

Seditionem ajo: cùm res, discordantibus vel inter se, vel in majori parte, vel cùm suo Principe Civibus, ad arma vocatur.

Consistit autem principaliter in procurantibus, deinde in sequentibus:

non

non tamen in defendentibus bonum commune.

Seditio duas, ex una, Respublicas: vel biceps Regnum: vel planè Anarchiam, idest, totalem rerum omnium publicarum confusionem & Chaos quoddam inducit.

Enim verò, ubi domestica quies seditionum motibus fluctuat; omnis priscae consuetudinis autoritas demergitur, plusque valet, quod violentiae turbines dissipant, quàm quod suadet & præcipit Civilis modestia.

Medii cives ab utraque factione patiuntur, immo perduntur: partim quod nihil tulissent istis & illis: partim invidia, quod hætenus fuissent incolumes.

Apud seditiosos diffidere inter se se, observare alios, & omnia suspiciosè depravare, sapientia est.

Amant præcipitia, seque invicem præcipitant; ut non videant, inde se debilitari, exponique alienæ prædæ.

Collisiones quippe Civium non sibi mercantur victorias, verum aliis.

Omnis seditio contra Jus divinum est, quia resistit Potestati, à DEO ordinatæ.

(o) Poenæ ineluctabili subjicitur, suffragante oraculo: Time Dominum, fili mi, & Regem: & cùm seditiosis non commiscearis, quia repentinus veniet interitus eorum.

Rarum, aut prope nullum ab omni ævo, usque hæc tempora, qui Batavis fuit, felicitis successus ex seditione exemplum vidimus.

An existimandum, ut mutilum capite corpus diu spiret vitalem halitum?

Væ Reipublicæ, ubi tot sensus sunt, quot capita: Væ Regno, quod ab unitate recedit: Væ singulis, qui rerum suarum tantum satagunt.

Nulla Civitas tantis floret opibus, nullæ tantæ copiæ Regnum propugnant; quas seditio, civiumque communis discordia non convellat.

(o) *Prov. 24.*

Se-

Seditio tantò deterior est bello, quanto bellum deterius est pace.

Seditiones interna quædam mala sunt; quæ quò ex infestioribus & occultioribus causis progignuntur, eò difficilius curantur, & perniciosius grassantur.

Seditionum autem causæ sunt variæ. Accidit plerumque in seditionibus, ut, unde plures erant, tandem omnes sint.

Earum quippe omnes causæ ferme commentitiæ sunt, & merus prætextus: re ipsa omnes obiectum illum finem habent, vel libertatem, vel dominandi libidinem.

Præcipuum pessimorum incitamentum, Republica divisa.

Acerrimi illi seditionum fomentatores, homines vere sanguinarii, scelere & metu vecordes, miscent cuncta: modo palam turbidis vocibus, modo clam occultis ad Principem sub literarum prætextu machinationibus; donec commotis utrinque animis exci-

citetur tantum dissidium, quod vel totum statum concutit, aut evertit.

Libertatem & speciosa nomina prætexunt: inserunt querelas & ambiguos de Principe sermones, & alia quæque turbamenta vulgi.

Nihil tam regno perniciosum, quam si populus addiscat in Dominum palam obniti.

Magistri & incentores hujus sunt Catilinæ illi, Bruti, & Cassii, homines videlicet vel obærat, vel desperati, vel palàm flagitiosi, vel Satyrici genio, vel otiosi.

Nunquam adeò properat ad tantam contumaciam multitudo; nisi incitata à paucis quibusdam, qui non solum honores, quos quieta Republica desperant, se perturbata consequi posse arbitrantur: sed etiam quia scelerum vitiorumque suorum impunitatem sperant, peccando cùm plurimis.

Origo omnis furoris popularis penes auctores est, reliqui contagione infaniant.

In tres omnino causas feditiones refundit Polybius: videlicet, quando subditi suos Rectores culpant, & ægrè sustinent: vel rebus, quæ aguntur, offenduntur: vel spem rerum majorum animo concipiunt.

Ex prima causa eximios Status in Helvetiâ perdiderunt Austriaci.

Secunda commovit Lusitaniam contra Philippum, excusso, ut illa ajebat, jugo Hispanico. Hæc & tertia turbavit Belgium, & in immensum evexit Bataviam.

Aristoteles ait: Minores ut fiant æquales, æquales ut fiant majores, feditionem faciunt.

Viri populares moventur in feditionem, propter inæqualitatem possessionum: Viri Aristocratici & Optimates, propter inæqualitatem honorum.

Utrosque vel impellit inopia, vel ambitio. Quia pauperiores semper bonis invident; vetera odere, novaque expetunt: Ambitiosi vero plerumque

que privatim degeneres, nihil spei, nisi per discordias habent. In turbis pravi summi habentur.

Ex causa præpotentiæ: cum potentiorum unus, vel plures affectant summam Imperii.

Ab istis maximè periculosa Seditio: Affinitatibus enim splendidi, opibus tumidi, ab externis Principibus fulti, tumultum ex tumultu, bellum ex bello ferunt, ut excluso legitimo Principe, solium occupent. Ita olim Orangius in Belgio, Palatinus in Bohemiâ, & olim & nunc Ragozius in Hungaria.

Libertatem isti Regni deprædicant, ut Regem evertant: Si everteriat hunc, ipsam libertatem aggredientur & Regnum. Ita Cromvellus ex Regicidâ trium Coronarum usurpator factus.

Ex violatione item privilegiorum, immunitatis, Religionis: ex contemptu quoque Procerum, & Magistratum inferiorum: ex impositione o-

H

nerum

nerum insupportabilium, & ejusmodi, culpa imperantium quandoque commissis, creari seditiones, cum magna convulsione Status, jam sæpè compertum est.

Ex Metu etiam, ait Salustius; cum, qui poenas formidant ob maleficia commissa, insurgunt in Rempublicam.

Interdum Regnantes ipsi, aut ex nimia sævitiâ, aut plus æquâ indulgentia, commovent populum. In Virga teneri debent Subditi, sed non ferrea. Sit illa Virga directionis, quàm deprecatur Vates Regius.

Omnis seditio in quavis Civitate & Regno curari potest, si ejus causæ tollantur: alias remedia fient difficiliora, quàm fuerint principia Seditio- nis.

Communiter autem causæ, præsertim adversus Reges & Monarchas, quæ in Manifestis publicis allegantur, videntur esse merus prætextus (nullo modo enim licet rebellare, sicut nec
Re-

Regem occidere) sed alia subest ratio, quæ non profertur, quia indigna, injusta est; nimirum affectatio, vel usurpatio Principatus: vel, ob delicta commissa, desperata venia. Utræque in modernum rebellem Ragozium incidit; qui non pridem feloniam convictus, damnatusque, nunc planè occupare gestit Regnum, ex prætexta libertate; veterem utique cantilenam seditiosorum hominum.

Raro, quæ turbant incitantque plebem, eadem, cum nobilitate, seditiosis causa est. Ubi tamen cum plebe movetur Nobilitas, aut ex illa aliquis primarius potensque, vel aliqui, Magnates nempe & Primores Status: non profectò partis sublevandæ, aut in commune consulendi gratia; sed ut ambitionis suæ, & in Regem contumaciæ, studia faciliùs, & ad oculum innocentius curent, dum curare publicam à simpliculo populo causam existimantur.

Ideò difficilis horum est medela,

donec securis ad radicem ponatur, & radicitus excindatur ambitio illa, quæ supra privatam fortunam se extollit.

Salamandra non nisi magnis imbris comparet: Aliqui cum virtute excellere non valent, ex conturbatæ Reipublicæ tempestate coruscare gestiunt.

Adversus ejusmodi Seditiones, potentiora remedia adhibenda. Bello tandem certandum, si obsequium detrectant. Excindendi omnino, qui folium petunt.

Nunquam talibus spatium poenitentiae concedendum, quia inde sceleri accrescunt vires.

Non resipiscunt illi, sed moras captant, ut magis turbent Rempublicam, ac seditiosa auxilia conquirant.

Ah quoties in hoc peccavit Clementia Austriaca!

Seditione in Republica populari orta, non est optandum, ut perditis alte.

teris Pax fiat: Sed ut hæc ex reconciliatione, dum adhuc viribus pares sunt, concludatur.

At rarum hoc contingens est: frequentius dum se invicem satis attriverint, lassatis jam viribus, quiescunt.

Seditionum adversus Principem remedium est, si cives nec inopiâ nimiâ, nec ingentibus divitiis laborent.

Cunctari in discordiis Civilibus, idem est, ac patens incendium amplius promovere. Festinatione potius, facto magis, quàm consulto opus.

Princeps, qui sua vel incuria vel facilitate coetus, consilia, & secretos consultationes patitur; proximè suam auctoritatem discrimini exponit.

Solent enimverò seditiosi homines factionis suæ insignia, nomina, vel quædam alia indicia (ut Geusii fecerunt in Belgio) præmittere. Sed Mæcenæ suasit Augusto: ut nec no-

mina nova quidem, aut aliud quid, ex quo oriri, aut foveri potest inter Cives divisio, ulla ratione dissimulet, aut permittat; sed mox authores similis imposturæ palàm mulctet aut releget.

Seditio antequam adolescat, mitioribus consiliis flecti potest. Vel alloquio, per interpretes gratos vulgo: vel generali diplomate condonando culpam: vel dividendo factionem: vel opponendo majorem: vel authores per quemvis, oblato præmio, opprimendo: vel promissis lætando, sopiendo: vel armis quantocius, adhuc imparatos, subigendo omnes.

Incipientia factionum premenda, cavenda, præoccupanda, omnesque subito Magistratum & potentiorum dissipandæ uniones, vel contentiones: tollendi palàm, clam, arte, Marte, à quibus vel metus, vel prima favilla Seditiioni injecta.

Omne malum nascens facillime opprimitur: inveteratum fit plerumque

robustius, dissimulatum insolentius.

In principio quæcunque, levia sunt: tentamina magis, quàm facinora. Et Imperantis vires semper majores, quàm primi motus Seditio- nis.

Aut spes vana pacis, aut fiducia nimia, aut supina negligentia, aut limitaneorum Ducum ignavia, aut Ministrorum partialitas, ex procrastinatione reddit adultam seditionis audaciam, vix amplius sine discrimine infringendam.

Quoties id nostra ætate accidit, & nondum sapimus Phryges!

Primas obstrue vias: non fide Regno semel infido: Armatus semper ibi esto, inermi illo: Leones magis in caveâ coërce: Sensim preme libertati assuetum populum: In herba opprime zizania: Sic in principio finies malum seditionis.

Augustus unico aspectu Aetiacas legiones, in seditionem commotas, ex-

t erruit. Magna operatur præsentia Principis.

Mennius tumultuantem popularem Romam brevi oratione composuit: sed plus valet apud populum Suada, quàm apud Primores, quorum in turbido omne lucrum est.

Omne principium grave, sed remedium facile, licet aliquando temerè susceptum.

In præcipiti quippe malo, temeraria interdum remedia non imperite adhibentur.

Populus facilius componi potest, cui se non immiscuit Nobilitas, aut hæc ex partibus Principis est.

Secus illi ab hac fomenta & flabella maxima, vires item: & prætextus ille Nobilibus communis, ut hi quæque in populum refundant, forte in se innocentem, reumque solummodo ex Nobilium suggestione.

Immixta plebi in seditionem Nobilitas, vix sine Coronæ periculo componitur. Fatalis hæc Principibus Seditio

tio est, præcipuè insidiantibus vicinis, aut opem & consilia suggerentibus magnis Potentiis.

Ectypon hujus præsens est Hungaria: vicino ex Poloniâ Sueco, & ex Thraciâ Ottomano: Suggestente consilia, opitulante armis, auro, milite; & fovente, perque suos Emissos dirigente Gallo universam Ragozianæ rebellionis machinam.

Ubi autem sola plebs popularibus furiis agitur: facilius, ac sine discrimine, paucorum poena in primordio sedatur; vel deinceps speciosis promissis emollitur: vel authoritate Principisque præsentia componitur: vel mutuis cladibus conficitur: vel, ut sæpè accidit, publicæ calamitatis fastidio conquiescit.

Populo si quid magnum eripuisti, illique gratum: mutato clypeo, indulgebis aliud quid minoris momenti, ad sedandam seditionem; ne videatur ille sibi ex toto negligi.

Ex indulgentiâ autem omnimodâ

insolescit Seditio, victoriam inde suam reputans.

Intempestivum fuit Philippo consilium Operii, ut demortuo Reque senio Governatore Belgii, rediret rursus tantum munus ad Senatores Patriæ. Nam ex tunc secuta Provinciarum defectio, brevi aperuit: Indulgentiam hanc magis obfuisse Belgio, quam pristinam severitatem.

Seditiones & motus Civiles ex causa Religionis, sive à Nobilitate, sive à plebe & populo suscepti, plerumque diuturni & Regnantibus fastidiosi sunt: ut in Gallia experti Reges fermè supra sæculum sunt, varia fortuna magis domi, quàm foris occupati.

Religionis Seditio rarò soli Religioni fuit exitio: sed quoties mota est hæc Sacra Anchora, toties fluctuavit simul authoritas Principum.

Regna omnia & Dominatus, natura sua libertati humana odiosa, plurimum continet Religionis reverentia.

Ubi ex Religionis abjectu confidentiores facti Subditi; omnia audebunt in suos Principes: legem dabunt Legislatori: imperium detrectabunt Imperanti.

Hæreses quippe sicut in Numen sunt scædifragæ, ita illius excussio jugo, nihil impedit, quin sensim excutiant humana Imperia.

Macte animo tamen, mi Princeps! quanto acerbiora tibi ex Religionis Seditione pericula, tantò majora è Cœlo futura præsidia. Crede: Confide. Non est abbreviata manus Domini.

Religionis patrociniū primum Regnorum est firmamentum. Ipsi barbari hoc firmant fulcro suam potestatem. Secede animo ad omnes Gentes, & primam Deorum curam ubique spectabis.

Hujus jactura nullo aut opum, aut Imperii addisamento compensari valet.

Pœna tandem irremissibilis in eos

ſæviat, qui cœpère Seditiōem: Sicuti præmiis cumulentur illi, qui eam composuere.

Quid si idem movit, & composuit? Quod prius est: puni. Movere majus malum est, quam componere. Multi tales forent, qui inturbidarent Rempublicam, ut præmia inde colligerent, ex navata in malo opera.

Unde orta est culpa, ibi consistat pœna. Authorum supplicia multitudini sint exempla, ne in posterum culpam contractam major sequatur animadversio.

Contumax si diu fuerit populus, vel Nobilitas: servitute majore prematur, ne amplius insolescat.

Hæc de Seditiōibus; factiōes accedunt: quæ à Seditiōibus differunt in eo, quod factiōes non impetant publicam potestatem, ut illæ; sed mutuo tantum se collidunt; seque invicem odere ex æmulatione.

Diversæ factiōes, quæ Seditiōem non movent, aliquando tolerare expedit

dit in Republica: quo ex his illa red-
datur temperatior.

Magis populo sunt factiones exitio,
quàm imperanti, nisi ex illis publica
inopia emergat.

Ars vincendi omni bello major est,
omnique fame peior; factiones exci-
tare in Republicâ, easque inter se com-
miscere.

Cùm se domesticis armis jam lassaverint,
vel copia erit opprimendi omnes simul,
vel successivè.

Bono Principi id non licebit, nisi
in hostes suos, vel domesticos, vel ex-
ternos.

Populi bellicosi, & opulenti, nisi ex-
erceantur factionibus & æmulationi-
bus inter se, graves fiunt Principi.

Ad aliorum factiones gaudent Vici-
ni, & exultant Potentes.

Omnium Regnorum, Rerumpubli-
carum & Imperiorum mutationes, &
extremos casus præcesserunt intestina
dissidia.

Factiones, quæ externorum auxilia sibi comparant; ferrum acuunt sui facti ultimi.

In adversante factione tibi amicos & fautores quære, corrumpe, & in usum tuum, quaqua possis ratione, converte.

Factiones magna plaga sunt Principis, qui nescit iis uti ad commoda sua.

Ad tertium hoc armicrum in Republica fulcrum, spectat Legationum, & foederum ratio, quàm paucis Laco- ni expedire etiam licebit.

Legati oculi & aures Regnorum sunt; alius dixit, honestos exploratores.

Jus Legatorum, apud efferatissimas etiam gentes, sanctissimum.

Legati munus inerme est: mandata, non arma defert: nec offendi, nec offendere valet.

Qui interimunt Legatos, Jus omnium hominum offendunt.

Si verò Legati moliantur hostilia,
aut

aut in crimine Majestatis deprehensi sint, characterem Legati violant, pœnis obnoxii, ut privati. Legatorum enim immunitas licet sancta; Justitia tamen, sanctior non est.

Legati, qui tempore, & prætextu legationis, aliquid sævum machinantur, cohiberi, & puniri quidem possunt: honestius tamen ad suos remitti, cum querimonia de ea Legatorum injuria.

Satis erit, cohiberi: satis, providisse periculo: pœna commigret cum dimissio.

Reorum & facinorosorum exemptioni eliberationique, præsertim violentæ, non se immittant facile Legati; licet asyla præbeant. Quippe cum non videatur immunitas Legatis concessa, in ruinam Reipublicæ, aut in scelerum receptaculum.

Neque Principes prudentes alienos Legatos, nec verbo, nec factò, nec per se, nec per alios offendunt;
tàm

tàm in persona eorum, quam suorum.

Sat habuit, sub Alexandro VII. Roma, quod componeret cum Galliâ, in Legato suo graviter læsâ.

Principes siquidem, in tractandis mutuò eorum Legatis, æquissimum habent Talionis æquilibrium, cùm par pari referunt.

Si quam Princeps injuriam veretur suis Legatis, tamdiù valebit alterius Principis Legatos obsidum detinere loco, donec apud alium suis consuletur.

Principes providere debent, ut idoneis hominibus suam Personam, suamque authoritatem ac negotia, apud exterâs gentes, committant.

Totum quippe Principem representat Legatus, in alieno solo: totum agit: hujus nomine auditur, & audit: ejus est prototypon, oculi, aures, lingua & manus.

In Legato genus requiret Princeps, saltem mediocre; non mechanicum,
aut

aut plebejum : negotiandi peritiam plusquam ordinariam : facundiam præcipuè & Suadam comitem : Sagacitatem cum obtecto pectore , oreque clauso : Prudentiam cum magna fama conjunctam : easque virtutes , quæ non nisi in Viris regno aptis reperiuntur.

Externa quoque spectabit, ne emitat ridiculos & monstruosos; sed quos natura largiter excoluit, nec in ludibrium fabulamque formavit.

Et sicut Imperantes providere debent diligenter , quibus hominibus regium hoc munus committant : ita vicissim quoque illi, qui mittuntur, explorent suas vires, ne maximum onus imparibus viribus subeant.

Quanti hic offenderunt, Majestatis ferme in hoc rei, quam apud exteras gentes , nullo sui Principis honore prostituere, vel male, vel inutiliter agendo contemptim habiti.

Extra præscriptum Principis quidquid aget Legatus (quantumvis optimè)

mè) Syndicatum se mereri credat. Illius est statuere ac jubere; tuum excipere & exequi.

In dubiis, si tempus suppetit, Principem suum omnino consulat: Occasiones tamen proficuas præterlabi non finat.

Liber sit animo, non anxius: præsertim ubi res connexæ sint cum mandatis; nec contra illæ, sed pro (licet improvisæ fuerint) faciant.

Tanto magis, ubi instructioni insertum: Cætera tuæ Prudentiæ committimus &c.

Nunquam discrepet Legati & Principis sensus: neque ulla utrinque intercedat diffidentia, aut negotiorum occultatio, aut per alium tractatio.

Legatus aut non mittendus, aut missus revocandus, aut ipsi nihil celandum. Unus utrique animus, una vox, unus sonus sit oportet.

Ambiguæ tamen interdum instructionis usus est, ubi super rebus magni

gni momentipacta ineuntur, vel mali res exempli & facinoris jubetur.

Id verò hoc fine: si quid perperam atque inconsulto inceptum, aut indultum esse, postea experientia docuerit; rescissio jure postulari, & in Legatum summa verti possit.

Duas agit personas Legatus, suam & Principis. In publico suam exuat, & Regis personam induat, cum omni decore, Cærimoniali, olim consueto compareat, nec latum unguem hic prætereat.

Cæterum gentis, apud quam degit, moribus, cæimoniis, titulis se aptet, quantum licet & expedit. In Religionis negotio patrios mores accuratè observet, nec mutet.

Negotia Legationis sermone exponat; promissa verò sibi, scripto excipiat.

Quod verò promittit Legatus, ita promittat; ut Principi suo facile pateat, si opus sit, evasio.

Secretorum Legationis tenax esto:
tu-

tutoque omnia agito, ne fallaris: imò potius fallentem fallito.

Tua occule, cùm aliorum expiscaris secreta: modica pande; ut maxima scias. Sed cave decipulam, ne prædans præderis.

Legationis series & mandata exponenda nemini, quam ad quem mittitur Legatus.

Si interea ille demoritur; non licebit tamen alteri, nisi consulto illo, qui misit.

Importuno tempore adeundi Principem, exiguum conferet emolumentum. Satius expectandum, quam ex voto non agendum.

Ut invenies Principis animum, ita vocem & responsa.

Aliis intentum, negotiis obrutum, festinantem, ne unquam accedas.

Præsens jam Principi, ad quem missus, caveat Legatus, ne sibi excidat; sed quantâlibet Majestate coram, sibi constet.

Præmeditatus effabatur, & integre;

ea tantum, quæ legationis sunt: nec enim alia licent.

Nec addat, nec demat in substantiabilibus: quantumvis quædam meliora viderentur. Obsequium volunt Principes, non arbitrium.

In sedendo, Principis sui prærogativam asserat: Et ubicunque ejus Auctoritas periclitatur; ne se perdat Legatus, sed indemnitati cautè consulat.

Sine Responsis non facile se dimitti sinat Legatus: minùs dedecet negare aditum, quàm non dare responsa.

Responsum minax renunciare suo Principi, non in se suscipiat Legatus: & quæ susceperit, si odiosa, ne augeat, quia Angelus est Pacis.

Principes modicè respondeant, cætera ad Ministros remittant.

Apud hos sicut negotiorum omnium summa, ita Legato maxima cura, opus & labor, ut officio non desit, negotiis sit par, cautus, obtectus,
sa-

sagax, promptus, totus in toto; nullus sibi; omnis pro Principe, cujus vi-ces portat.

Equidem credo: Legati Principum quales sunt, tales Politicorum negotiorum eventus.

Religionis primam in transigendo, si de eâ quæstio sit, curam habeat: post hanc obverset oculis utilitatem sui Principis, quæ unica Legationis totius Lex est.

Mandata quantumcunque libera Legatus obtinuerit, semper tamen ea sic interpretetur: ut pro commodo & honore mandantis intelligantur.

Mandato generali ea non intelliguntur, quæ peculiare mandatum exigunt.

Mandata transgressis Plato sacrilegium imputavit.

Adeo juxta tenorem Instructionis, oportet negotia transigere cum Ministris externis, ut isti videant, Legatum Principis sui esse Ministrum, non Rectorem aut Arbitrum.

Interea Princeps forte protelatione utetur, nec respondebit confestim per Ministros; lætabit potius te promissis dubiis, & ex occulto per alios Legatos aget cum aliis Principibus, qui acta tecum, nesciant; inquiret, consultabit.

In ejusmodi commixtis negotiis, ex altissima Sphæra exigo hominem, qui novit hæccè præscire, prævenire, dissimulare, penetrare, opponere, temperare, inque omnem partem ita versare negotium, ut exinde semper sui Principis commodum eveniat.

Sunt qui ante factum sapiunt; qui in facto, qui post factum: Legatus semper.

Eâdem, qua adversarii, methodo procede: Non pande arcana instructionis: occultis viis, & per criptographiam, ac tabelliones proprios, reuera tuo Principi machinationes adversas: suggere consilia, aut pete: Interim largire latenter, inquire, in-
tre-

trepidumque te in ejusmodi implicitis monstra.

Indeliberata nunquam reportant famam prudentiæ, sed casus & fortunæ.

Prudens Legatus nec præcipitat consilia cum periculo; nec cunctatur cum fastidio: Media sequitur, & securitati undequaque prospicit.

Legationes consequuntur foedera: quorum religione nihil antiquius dixit Aristoteles.

Causa originaria foederum est à virium diffidentiâ, & majoris potentiae metu.

Sæpè à dominandi libidine. Illa defensiva sunt, hæc offensiva.

Ut te defendas, aut hoste fortior esse debes, aut fortiores habere amicos & socios.

Ut multa aliena occupes, vix unus multis sufficis.

Adjuvare imbecillum, Charitatis est; potentem, elationis.

In paciscendis fœderibus, etiam viri cauti, dum cavent, vix cavent.

Qui se arctiùs, ac multifariis fœderibus implicant, sæpè inviti rapiuntur ad injusta: vel unius ruina periclitantnr cœteri.

Magna intercedunt in utramque partem, quæ suadent fœdera, & dissuadent. Fœdera à multis ic̄ta, vix ad finem omnes in fide conservant.

Ubi variæ sunt cupiditates & varii fines fœderatorum, facilè perturbatio- nes ac suspiciones, imò mutuæ collisiones exoriuntur.

Vires certissimæ sunt, quæ propriæ: alienæ vel remotæ, vel tardæ, vel exiguæ: vel planè nullæ, ubi periculi alea est.

Principes impares, fœderibus se muniunt, ut potentioribus pares sint.

Æmulatio vix illibata diu, inter pares potentiâ Principes, sine esse fœdera.

Qui inter Potentes se medium gerit, nullius gratiam meretur, omnesque offendit.

Qui nemini invisus est, neminem habet amicum: qui neutrius, nullius est.

Nullum vinculum conjungit magis fœdera, quàm omnium fœderatorum vel æqualis utilitas, vel metus.

Unde affulget utilitas, eo respiciunt omnes Principes: ubi imminet metus; omnium concutit pectora, commovetque ad propulsandum commune periculum.

Fœdera inter Respublicas Poliar-chicas aut mutuis metus, aut mutua æquitas conservat, ea que reddit firma, ac diuturna.

Fœdera inter Respublicas eadem Gubernationis forma utentes, invicta, æternaque sunt. Specimen hujus, tot sæculis dedere Helvetiorum pagi, semper sub eodem fœdere invicti.

Ea vero foedera inter Reges & Respublicas semper simultatibus obnoxia, raro firma, aut diuturna.

Rex & Respublica natura sua pugnant: ideo dissimilitudo eorum instabilem reddit amicitiam.

Dissidentibus opinionibus, moribus, voluntatibus, dissident etiam opera.

Commune concilium, quod de foederatorum inter se controversiis iudicet, decidatque; est optima illibatorum foederum conservandorum, & expeditissima ratio.

Cum hoste communi foedus contrahere, tantum est, ac infringere foedus commune: quod maxima iniustitia est.

Honeste a foedere recedit, cui foedus a sociis non est servatum, aut violari tentatum.

Domitius ad Philippum aliquando dixit: quando tu non me habes pro Senatore, nec ego te pro Consule habeo.

beo. Fides si uni non æqua, nec æqua est alteri.

Fœdera semper cum effectu intelliguntur: non satis est ea contrahere, nisi impleantur: fœderari parum est, ubi renuimus periclitari.

Perfidi ac fœdifragi habeantur illi, qui multis technis, & commentitiis prætextibus se suaque consilia simulant, nec integrè fœderatis aperiunt: aut cum hostibus colludunt, digniores proditorum, quàm fœderatorum nomine.

Fœdera sancta sunt, si sincera, si iusta, si servata. Armis cæterorum castigandus, qui ea ex prætextu minus sincero, vel ad speciem tantum paciscitur, vel plane rumpit.

Bonum est fœdera facere, sed vix ei (dicebat magnus quidam Princeps, cujus nomen reticeo) qui ea servat, aut non servat.

Non servando ultorem habet DEUM & hominem: Servando se enervat, ut alienas roboret vires.

Experti id olim Albani, Veientes, Campani, Samnites: quorum nomina scimus: non terras, non gentes noscimus, quia fœderum & amicitiae lenocinio illecti, Romanorum Dominium, primitus in se exiguum, subiêre.

Adeò fœderum periculosa est pactio, & difficilis servandi ratio.

Uni si te conjungas fœdere, plures offendes alios: unus offensorum interdum plus damni adfert, quam spei habere potes à multis tibi fœderatis.

Aliena defensio nunquam tam sincera, tam efficax, tamque prompta est, quam propria.

Segniter accurrunt fœderati in tutelam; suas utilitates commensurant expeditioni: aut nova quædam prætendunt, aut vetera non servant: interea labuntur optimæ occasiones, & patitur Justus indefensus, derelictus.

Præcipuum hodie fœderum pacifica-

scendorum compendium est, *Æquilibrium Politicum.*

Omnes Republicæ cavent, ne Reges & Principes sibi multum viribus præponderent, æquamque potius habeant potentiam.

Mutuus metus non finit mutuum potentiam crescere. Ejusmodi colluctatio perpetua erat inter Carolum V. Cæsarem, Franciscum I. Galliæ, & Henricum VIII. Angliæ Reges.

Inter potentes armatos ad illum, quem futurum Victorem existimant, accedunt minoris fortunæ Principes: sæpe suo malo fato.

Inæqualium foederum vix stabile est fundamentum.

Te Potentiori, si conjungas te, aut Cliens eris, aut Subditus. Te opprimit tandem, oppresso altero.

Imbecilliores semper habeant suspecta potentiorum auxilia. Ad oculos illis, sibi re ipsa prospiciunt.

Victoria tua, quam ab hoste tuo obtinebis, subibit jugum amici.

Tunc præsertim Potentiorum Autoritas & fœdus, debilioribus magis est discrimini, quam præsidio, cum illi sese cum tuis aut suis hostibus reconciliarunt.

Naturæ ordinem esse existimant, ut fortior dominetur in infirmiore. Vero namque verius est, à majoribus alto semper supercilio respici, aut potius despici inferiores.

Romana Respublica per fœdera, & amicitias imbecilliorum in servitutem redegit vicinos, & remotiores Reges sibi fecit vectigales.

Ex fœderibus crevère Regna, ex Regum Regnorumque confœderationibus coaluère Monarchiæ & Dominatus. An naturæ, vel fati impulsu plurimorum libertas opprimi debeat, ut inde exsurgat unitas imperii, & communis omnium servitus?

Ideo in fœderibus paciscendis, non tantum ipsis prænis bellorum Authoribus, verum etiam eorum Sociis, utrimque cavendum est consulendum-

que: ne illi vel inter se conciliati bellum aduersus hos moveant, vel se ad alios utrorumque hostes adjungant: sicque prospiciatur debilioribus aduersus potentiores.

Recte hoc ævo magnarum Potentiarum fœderibus includuntur debiliores Principes & Status. Alias vae istis!

Illi populi accipiendi in fœdus, & hostibus eripiendi, qui amici plurimum in bello prodesse, vel inimici nocere possunt.

Vires hostium maxime infringit, qui Socios ab illis alienat.

Multum nocuit Alcibiades Lacedæmoniis, cum ab his Tissaphernem avertisset.

Non modicum attrivit Galliæ vires Sabaudus, ab illa consiliis Cæsaris aduersus.

Non contemnendi, non perfide tractandi, minus violendi, veteres Socii, cum nova fœdera contrahimus.

Ma-

Magis exulceratur, quo antiquior est fides.

Diffidentiam ne palam ferant Principes in veteres socios, ni experiri velint hostes.

Non qualescunque Socii, sed potentes assumendi: quorum foedus nobis non sit onerosum, sed auxiliare.

Vetus Bucolicorum ad Politicos transivit proverbium: Ante circumspiciendum est, cum quibus edas, aut bibas; quam quid edas aut bibas.

Tecti apud alios esse possumus, sed in foederibus pacta aperta sunt, & clara; non simulata, & ficta.

Simulata & ficta contra fidem & Justitiam pugnant: Obiecta similitudines generant, veram pestem confederationum.

Omnium foederum nullum praestantius est, quam ubi omnium communis est utilitas, commune periculum, iidem mores, arma paria, & mens non dissidens.

Amicitiaë, Societates, foedera pares quærunt, aut faciunt.

Arcanum est ex Sacra Tripode: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab eâ : & qui communicaverit superbo, induet superbiam: pondus super se tollit, qui honestiori se (Vatablus legit, honoratori: septuaginta interpretantur, potentiori se) communicat : & ditiori te ne socius fueris.

Adeo æqualitas sicut concordiaë Civilis est præsidium, ita inæqualitas foederatorum pondus est gravissimum.

Societates & foedera cum impiis Regibus facta, & diuturna non sunt, & nocent magis.

Græciæ Reguli finalem tulere Servitutum, & exciderunt suis statibus, per confœderationes, cum nimia Ottomanorum potentia temerè susceptas.

Non ita, si magni & diffiti Reges faciant. Sanè foedus Gallo-Turcicum,

in perniciem Austriacorum pridem susceptum, jam durat per diu, & profuit multum Gallia, licet nocuerit Christianitati. Nota non repeto.

Ex omnibus foederibus nullum est, quod difficilius servari valeat, quam quod est inter Imperantem & Subditos.

Nil aequè Principum mentes exulcerat, quam cum suis Subditis, & à quibus injuriam acceperunt, pacisci, aut planè compelli.

Calamitosum hoc foedus est, praeposterum, invisum Coelo & Mundo.

In Majestatem protervè insiliunt, qui hoc agunt; apud omnes gentes, plus quam rei laesae Majestatis.

Nec enim Vasallis, maximè Subditis, foederum faciendorum auctoritas cum aequalibus: nec armorum Jus; nec Belli Pacisque auctoritas ullà Gentium, aut Naturæ lege competit.

Quartum fulcrum Politicæ administrationis Opes dixi publicas, quid,
I 6 quid

quid contradicat Plato, Chrysippus, Diogenes, & alia severioris antiquitatis oraacula.

Plato è sua Republicâ aurum exulare voluit: & eadem Chrysippi & Diogenis mens fuit, existimantium, vim quandam inesse opibus corrumpendi animum.

Accessit usus & experientia, qua nobis perspectum est, arduum plane esse, & factu perdifficile, integritatem mentis servare in magnis opibus.

Lycurgus, cur interfectorum cadavera spoliare inhibuerit? causam edixit: Ne milites ditescant, nevé corrumpantur, & minus fortes redantur.

Vitia obteguntur Opibus, ut velamine inopia.

In egestate populus Romanus victor Gentium fuit: victus suis tam vitiis, quam armis, cum abundaret.

Omnis plenitudo quærit exitum:

Mul-

Multis attulere mortem divitiarum, requiem vero omnibus abstulere.

Ita quidem: Viris fortibus, hominibusque privatis vix opus est opibus: Sed Reipublicarum opus est, ut fortes bello domique viros opibus foveat, habeatque homines privatos in suum usum.

In omnibus: Opibus est opus; sine quibus haud quidpiam recte fieri potest.

Nunc & olim, rerum nervi sunt opes.

Opes Reipublicarum causa expetendae sunt: Quia in his sita est omnis potentia.

Posidonius dubitabat, an praestaret Rempublicam opulentam, an Cives divites esse? Resolvit, Rempublicam.

Ego ajo: hos & illam. Cives quidem moderatè: Rempublicam, ad omnem possibilitatem.

Quantae Civibus, & privatis viris expedirent opes? sciscitabatur ali-

quando Plato. Sed respondit Aristoteles: tantæ, quæ nec insidias parerent, neque rerum necessariarum inopiam.

Quod ergo ad vitam privatam attinet, non nimias, sed mediocres opes habendas statuit Lycurgus, cum Stoicis Philosophis.

Ethici dixerunt: Opum tuarum non tam abundantem possessionem, quam moderatum usum, quærunt.

Virtus tibi ante numos sit: nec perstringant fidem boni Viri, nec animum occupent opes.

Cave, ne non illæ tuæ sint, sed tuillarum: neque illæ tibi ferviant, sed tu ipsis.

Multò plures sunt, qui habentur, quam qui habent: multo crebriores, quos Propheticus carpit Spiritus: Viroros divitiarum; quam, divitias Virorum.

Aurum & argentum, & cætera hujus mundi bona, ad animam non spectant: Nec tamen bona sunt, nec mala.

la. Ufus horum bonus, abusus malus: Sollicitudo peior, quæstus turpior.

Felix, qui simul opes, & mentem habet.

Tantas autem, ait Stagirita, Principem & Republicas habere opes convenire, quantæ Regno tuendo, & conservando sufficiunt.

Divitiæ & paupertas, antiqui & magni Reipublicæ morbi! Divitiæ (inquam) illæ nimix in hominibus privatis, quæ insolescere faciunt Cives, & Seditiones invehunt.

Paupertas Reipublicæ, quâ hostibus est ludibrio, & suis metipsis improprium.

Ex rerum usu plerumque accidit, ut quæ pecuniarum defectu remota adhuc pericula averti non poterant, incumbentibus demum malis desperato remedio facile abruerint Rempublicam.

Qui primus pecuniam esse rerum
ner-

nervos dixit; is præcipuè ad bellum respexisse videtur.

Nemo Virtute, vel fortunâ maximus Imperator res præclaras unquam bello gessit; si eum, licet artibus militaribus abundè instructum, pecuniæ (propria bellatorum instrumenta) deferuerint.

Ex Stoâ planè dixit ille Philosophus: Præclarius esse pecuniâ, quàm armis bellare.

Multo quippe commodius & facilius auro argentoque hostes, quàm ferro ac viribus, in ipso belli discrimine, sustinentur.

Æstuantem Martem jam multoties aureo imbri attemperavit Jupiter.

Monitum Philippi Macedonis: Hastis pugna argenteis, & omnia vinces.

Experientiâ nostro ævo docti: Nihil tam munitum esse, quod expugnari non possit, dummodo Clitellarius auro onustus illac ascendere valeat.

Tu autem, mi Princeps, divitias duplici nomine colito: nempe ut à magnâ jacturâ te & Regnum expedias: & (notate Principes) ut tuis parcas, & succurras.

Omnes divitiæ & opes publicæ profluunt à tuis, & per tuos.

Fontem hunc aperiunt Civium & Subditorum viscera.

Ex illorum abundantia abundat ærarium: illorum sudore nutriuntur Magistratus, Mîles, Clerus, Nobilitas, ipsique Imperantes: illorum labore sustententur omnia incommoda Reipublicæ.

Ubi ærarium publicum omnino deest, vel est tenue, ac invalidum; ibidem rerum præclare gerendarum fundamentum deficit. Unde necessario publicum ærarium habendum est, & illud etiam pro magnitudine Imperii, & cœptorum consiliorumque ratione, copiosum & locuples.

Præter ordinarium Ærarium, quod publicis ordinariis sumptibus est de-

sti-

stinatum, aliud quoque ad extraordinarias clades ac calamitates sublevandas, seorsim sanctèque reservatum, in quaque Republica esse oportet.

Hoc Thucydides asseveravit, ex usu omnium antiquorum Regnorum, & Rerumpublicarum.

De Modernis palam est: ære omnia agi, ære quæcunque fieri, in bello, pace, domi, & foris.

Ejusmodi Ærarii publici dispensatio penes eum esto, qui supremam & Regiam potestatem obtinuit.

Ad ordinarium ærarium rectè infertur moneta seu pecunia, quæ dispensatur indies in Sumptus publicos.

Ad extraordinarium tutius laminæ aureæ & argentæ, ne contrectetur aurum argentumve, in quosvis usus haud dispensabile.

Ærarium publicum instar lienis est: nam ut liene crescens, decrescunt humores in aliis partibus corporis: ita ad plenitudinem conficiendi ærarii

neceſſe eſt, ut ſubditi conferant ſuas vires poſſibiles.

Ea tamen ratione, ne planè tabe ſcant, aut intermorianantur.

Odit communis Sàlus eos paſtores, qui neſciunt oves tondere ſed deglubere.

Odit eos olitores, qui una cum herbis ipſas radices & ſtirpes evelunt.

Odit eos Principes, quibus Subditi lachrymantes, & ad extremum deſolati, implere coguntur æraria.

Tiberii (peſſimi quidem Principis) aſſertum optimum: Adulterinum eſt aurum, quod ab exhaustis Subditis, per injuſtas exactiones corraditur.

Fiſci nunquam eſt mala cauſa, niſi ſub bono Principe.

Tributa, ſicut omnium Gentium jure ac uſu fundari firmari: ita nil magis libertati contrariari, ſi nimia ſunt, vero verius eſt.

Ex tributis rerum ſordidarum & minutiarum, fames illa auri immenſa, quas-

quascunque Regias Virtutes obscuro velamine obducit, ut ideo optimus etiam Princeps videatur esse pessimus.

Limitaneæ provinciæ, hostibus periculisque expositæ, tributa nec ferre possunt, neque dare volunt. Hoc olim Frisios & Illyrios subtraxit Romano Imperio.

Præter solita tributa, amplius indictæ decimæ, vigesimæ, centesimæ, capitationes; plusquam ipsa supplicia perstringunt animos popularium. Hæc luunt pauci, illæ omnes contingunt.

Rerum mobilium, quoties venduntur, decima, exhaurit pedetentim brevissimo intervallo sortem & pretium rerum, ut postea reassumere mercatum vix concedatur.

Intervertuntur insolitis vectigalibus commercia, unicum in omnibus ferme Urbibus civium alimentum.

Errant, qui putant, æraria publica augeri ex tributis insolitis.

tis. Dic: Semel aucto, deinde exhausto ærario, an reparabunt illud homines obæراتi, inopes, exhausti?

Ex gravibus impositionibus nunquam expectent Regnantes diuturna compendia, sed Regnorum ac Statuum extremam egestatem, & longam calamitatem.

Ibunt ad finitimas gentes commerciorum commoda, relicta vobis domi, & hominum solitudine, & opum paupertate.

Si vos, ô mei Principes! Themistocles eritis, & pro exigendis tributis comites habueritis Deas Svadam & Violentiam: cogitate vestros subditos Andrios esse; qui, ne tanta contribuant, duas etiam advocatas habent Deas, paupertatem, & impossibilitatem.

Pauper dare nequit: & impossibilium nulla est obligatio.

Paupertas in desperationem prolabitur, & impossibilitas in contumaciam.

Horret animus ad tantas, à primâ tributorum institutione, in hæc usque tempora, ac toties recidivas ex desperatione populi tragœdias, seditiones, Regum Regnorumque præcipitia commemorare.

Subtacet nomina calamus: quia omnia propè Europæ Regna, primis & novissimis ævis, sua exempla domi habent, quæ abhorreant.

Credite: Qui suam jacturam irreparabilem vident, amissis rebus; nec ad pericula pavent, nec vivere æstimant. Terribilium terribilissimum est furor populi.

Nullum è Cœlo infortunium, nulla ab hoste clades, ita populum commovet, quam immodica tributorum & vectigalium, per pœnalia edicta, postulatio.

Et sanè in Belgio, in Lusitaniâ, in Neopolitano regno, datuit, quàm acre telum ad rebellandum tributa sint, cum graviora populis aliunde commotis imperantur.

Optima publicarum augendarum opum ratio est, ipsa Parsimonia Principis; administratio recta bonorum Coronæ, luxus publici & privati abolitio, libertas commerciorum, mechanicarum artium instauratio, moderatio fœneratorum, integritas monetæ, & conservatio pacis publicæ.

Hæc & plus & justius cumulabunt ærarium, quàm quæcunque monopolia, aut imposturæ fœneratorum.

Omnigenis superabundabit divitiis Respublica, cujus Princeps magis cum Salomone amaverit Sapientiam, quàm avaritiam.

Relegatis ab Aula (cum Marco Aurelio) adulatoribus, parasitis, lenonibus, fœminarum prostibulis, sat bene habebit ærarium, cujus ejusmodi turpis fex ipsam medullam exfugit.

Lugent & execrantur Subditi, quorum labor, sudor & sanguis ad inania convertitur.

Omnibus tollere, & dare uni vel paucis, dolor & luctus est univerforum.

In-

Injustum est, quod dissipavit prodiga, repetere avarâ ab innocentibus manu.

Per scelera rursus replent ærarium, qui illud evacuant per scelera: & sequuntur largitiones immodicas, rapinæ.

Publicis necessitatibus debentur publicæ opes.

Credant Principes, quo minus rem nummariam, cum Henrico IV. Franciæ Rege, confiderint privatis hominibus, tanto magis abundabunt illa.

Res bituminosa est pecunia: rarius, rarisque contrectata manibus, minus inquinat conscientiam, & non facile lædit publicum.

Regias nequaquam dedecet manus, quandoque tractare rationaria publica; quæ primus olim Orbis Monarcha Augustus (quo nemo nec amplitudine Imperii, nec abundantia rerum major fuit) in singulos annos ipse perlustravit.

In Deum remque publicam peccant Prin-

Principes qui publicas Subditorum o-
pes, vel unius administrationi absolu-
tè, vel pluribus sine delectu commit-
tunt.

Exigit munus hoc Viros integros
vitâ, ac jam tantæ ætatis, cui parsimo-
nia naturaliter adhæret.

Nimis potentes, locupletès, & dif-
ficilis censuræ Viros vix sine periculo
huic muneri adstruis, sicut & inopia
magna laborantes. Hos ad rapinam
ipsa tentat inopia; illi vero præscri-
psisse se putant, quasi non egerent, cum
maximè rapiunt.

Medios velit Princeps inter magnas
divitias, & communem pauperiem.
Sed præcipue eos, qui in privata vita
præluferunt, quid acturi in publica.
Qui suam domum non rectè regit,
nec reget unquam alienam rectius,
aut publicam.

Unicum adhuc subjungo: Ubi Cri-
men peculatus ignoratur; aut nimis
bene, aut pessimè subsistet Respublica.

Stabilita jam fulcra, cui omnis in-
K niti-

nititur Principatus: Religionem videlicet, Justitiam, arma & opes vidisti Princeps!

CAPUT TERTIUM.

De Virtutibus Regiis.

JAm, si Laconi liceat Virtutes Regias rectè exprimere, te formabo.

Ab affabilitate ordior, quæ apud Summos & imos non quidem eadem, eosdem tamen parit effectus, Amorem, videlicet, universorum, & benevolentiam.

Reciprocus affectus amor est, amat & redamat, nec scit amare, nisi amatus.

Princeps qui se affabilitate alloquitur, & popularitate morum omnibus communicat, omnes se reddunt illi.

Amo.

Amore & affabilitate nundinanti
multiplex obtingit lucrum.

Carolus V. conciliabat sibi milites
Hispanos inclinatione capitis; Italos
tactu humeri, Germanos exporrecti-
one dexteræ ad osculum, omnes in-
natâ Austriacis affabilitate.

Delicium suorum fuit, & tamen
terror hostium, ubique Ectypon Re-
gii decoris.

Philippus II. convictos audiebat
patienter, respondebat clementer, tra-
ctabat humaniter, condemnatos sola-
batur, delicta, non homines mul-
ctans.

Abfalom, affictos præ foribus Regiis
præstolans, excipiebat benignè, & ut
Sacer textus perhibet: Sollicitabat cor-
da virorum: (Hebræi legunt: ex cor-
dabat filios Israel) Ita nimirum affa-
bilitate alloqui sibi parabat aditum
(licet præmaturè) ad paternum So-
lium.

Affabilitas non minuit reverentiam,
nec conditionem: non generat con-

temptum, nec odium: non tollit æstimum nec obsequium. Quia affectu vincit affectum, qui nescit obsequi nisi ex amore, nec revereri, quam sponte.

Palmaris error est existimantium, affabilitatem alloqui, frontisque apertæ adversari decore Regio.

Hirtales male sibi conscii, verentur publicè taxari, aut vilipendi, quia morosi.

Altum supercilium non semper suspicitur, sæpius despicitur.

Tarquinius, sentina omnium scelerum; superbus tamen solummodo appellatur: quia populus magis abhorret à fastuoso, & tumido Principe, quam à scelerato.

Paria & majora commiserè alii Imperantes, ante & post Tarquinium; nemo tamen tam graviter præcipitatus: quia nemo magis ob tumiditatem suam tam populo invisus fuit.

Affabilitas multos compescuit Regicidas: multos in Solio sustinuit Tyrann-

rannos: plurima cooperuit indigna in Regum moribus.

Vocem vultumque affabilitatis excipiunt liberalitatis manus. Vota sine opere sunt inania, & Vox sine manibus.

Non solum longas manus habere debent Regnantes, quibus remotissimos trahant in supplicium: sed etiam largas, queis abunde succurrant miseris, & Virtuosos foveant.

Cum bis vicies mille in amicos profudisset Augustus, dixit ad Tiberium: Manus meæ ad porrigendum erogandumque usitatissimæ.

Liberalitas proprie Virtus Regia, & Regum quædam specialis Justitia est, quæ communi egestati providet, & merita compensat.

Virtutem illam dico, mediam inter duo Solii Regii indignissima vitia, avaritiam & prodigalitatem.

Liberalitas nec injusta rapit, nec necessaria prodigit: erogat quod potest, non super vires.

Qui multis donat, non multum donat: qui multa donat, non diu donat.

Exhauriuntur fontes, & aquæ in plurimos rivos divisæ.

Singuli nunquam exsatiabuntur: Res publica prius deficiet.

Nihil largiendum, etiam meritissimis, si auferendum est egenis, aut innocentibus.

Virtus Virtutem destruere non debet.

Ad privatos spectent tria illa, quæ Alphonsus Rex ad conciliandos homines olim statuerat.

Vas nimirum vini, galerum capitis, & unum chartæ risma. Vinum, ut adventanti porrigant hospiti: Galerum, ut deponant sæpius transeuntibus in reverentiam: & chartam, ut scribant rescribantque amicis.

Alia manent Principes, quibus sui populi in se, suumque Regimen promptam inclinationem & amorem excitabunt.

Principum benevolentia in omnes, secundum quod expedit, & possibile est. Hac se Principes quasi Deos reddunt hominibus; quia divinum est dare, humanum accipere.

Melius beneficiis Imperium custoditur, quam armis. Amor Civium, liberalitate productus, tutissimum satellitium est Regnantis.

Obmutescunt thesauri reconditi; ubi aperti, divulgant famam Principis in extrema Mundi.

Homerus Solem finxit centimanum: talis esto Sol in Solio, Princeps beneficus in omnes.

Si largitione semper nequit; suppleant bona consilia, promissa, & saltem bona verba. Tristem denique subditum à te nunquam dimitte.

Secundum benevolentiae adminiculum est, si cum Civibus tuis, quasi parens cum liberis vives: Si patetiam mediocriter ostentabis: Si nec reverentiam terrore, nec humilitate amo-

rem captabis: si partitionem exiges, non servitutem.

Rex esto, non dominus: non servos, nec dominationem; sed Rectorem te, & Cives tuos cogita.

Tertium ad captandam benevolentiam populi, est Clementia, quæ suorum non sitit sanguinem; Coelumque imitatur, quod sæpius coruscatur, quam tonat: & si quandoque tonat, semper non tamen fulminat.

In primo cataclismo omnia virentia absumpserat divina Nemesis, præter unicum Olivam, Clementiæ symbolum: quàm columba suo Domino Noëmo, novum Mundi Imperium cœpturo, prætulit.

Ut vel inde posteri Imperantes discant: Novum (& quodcunque) Imperium occupantibus, utilem esse Clementiæ famam.

Nihil magis in amorem commovet, etiam perfidorum hominum animos, quàm si ex sola fama noscant, Cle-
men-

mentiam in Regno imperare, præ vindictâ.

Quantos illa reduxit à latrociniis, ab hostibus, à seditionibus, à perdita vita, ad meliorem frugem, fidumque obsequium.

Semper reminiscuntur, feræ etiam, non solum homines; eorum, qui sibi salutem fuere.

Divinum quoddam opus est, poenitentes recipere, vel ulla re Imperantes propius ad Deum accedunt, quam salute hominibus danda.

Omnia quidem scire Principem oportet, non tamen omnia resequi.

Parvis peccatis veniam; magnis moderatam poenam statue, nec poenam semper sed sæpius poenitentiam contentare.

Interdum dissimula: & malueris videri invenisse bonos, quam fecisse.

Nihil refert, si ad Clementiam commodum, Princeps interdum transiliat Justitiæ Vindicativæ terminos, dummodo citra periculum status: quæ

exceptio omni exceptione semper major est.

Male suppliciiis benevolentia populi quæritur: longeque valentior in animis Subditorum est Clementiæ fama, quam pœnarum terror.

Ad hoc ad hoc connitere sedulo, mi Princeps: ut amorem apud populares, & metum apud hostes habeas.

Quantum Benevolentia popularis incitamentum est Beata illa Civium vita, quæ resultat ex abundantia publica, & permissione aut conniventia quarundam rerum, queis redditur facile, dulce & moderatum Imperium.

Firmissimum namque imperium est, quo obedientes gaudent.

Populo autem nec quidpiam latius esse potest, quam abundantia: rerum copia sit, quæ sunt necessaria.

Fatigari non vult plebs annonæ sive defectu, sive caritate.

Laudatissima Plinii ad Trajanum apostrophe fuit: Urbis annona, tuis opi-

opibus, tua cura, usque illuc redun-
davit, ut simul probaretur, & nos Ægy-
pto posse, & nobis Ægyptum carere
non posse.

Ludi publici, spectaculorum oble-
ctamenta, minuunt fastidium præsen-
tis Imperii, nec aspirare sinunt ad ali-
ud, aut conspirare contra hoc.

Voluptatibus (testatur Tacitus) Ro-
manos plus adversus subjectos, quam
armis valuisse.

Moderata onera, tributa, jussa, mi-
rum in modum firmant Subditorum
fidem.

Ingrata imperantibus, ægrè currit
in obsequium Populus.

Indulgentia quoque antiqui moris,
immunitatumque veterum, faciet Sub-
ditos Zelosos purpuræ tuæ cultor-
es.

Uti Solem umbra, sic indulgentem
consequitur Principem Amor po-
puli.

Cave attamen, ne indulgentiam
comitetur licentia; & antiquos mo-
res

res nova liberalitatis insolentia corrumpat.

Augustus in sua vota flexit Populum annonæ abundantia, militiam stipendiis, omnes dulcedine otii & pacis.

Augusti antecessor Julius Cæsar fastu suo contrarium dedit exemplum, sibi odium apud Populum; apud Patritios plane necem consciscens.

Otium autem in Republica illud arbitrare, quod ad honestam voluptatem, corporisque quietem spectat. Alias nihil agendo homines male agere discent.

Rem complectitur ipse apud Isaiam Prophetam regum Rex, ubi tria, veluti amoris reciproci illecebras, suo populo promittit.

Sedebit populus meus in pulchritudine pacis: in tabernaculis fiducia, in requie opulenta.

Primum securitatem internam indicat, quam habet Populus ex mutua

inter se concordia, hancque obtinent
ex Justitiâ & æqualitate Imperan-
tis.

Secundum denotat pacem exter-
nam, quæ ipsa benevolentia Populi
erga Principem stabilitur.

Non sic excubiæ, nec circumstantia
tela, quam tutatur amor; nec infesta-
tur facile, quem sic amant.

Tertium indigitat abundantiam re-
rum omnium, cujus prima cura esto
Principis. Hoc magnete trahe ani-
mos, & invincibilis eris.

Denique ab eo, quod placeas Sub-
ditis tuis, omnium actionum tuarum
efficacia, securitas & eventus depen-
det.

Præfatae Virtutes populari benevo-
lentiæ dignæ sunt; sed omnium Vir-
tutum splendidissima est in Principe
fides.

Sine fide omnes cæteræ Regum ac
Principum Virtutes caligant.

Fides summa est summarum rerum
firmitas, & inde stabile & æternum
facit

facit Imperium, & Principem Imperio dignum.

Fundamentum Justitiæ est fides; dictorum, conventorumque unica anima Constantia & Veritas.

Neque ulla unquam res magis vehementiusque continet Rempubli- cam, quam inter ejus membra inviolata fides.

Fidei perpetua est comes nivea illa Simplicitas, quæ duplicibus non vertitur.

Omne ingenium multiplex ac tortuosum rectissima & sanctissima fides averfatur.

Fidelitatem non aliter sejungimus à fide, quam sicuti effectum à causa.

Fides in secreto mentis residet, fidelitas in eo, quod agitur, apparet.

Fides, ne corrumpatur, excludit omnia commoda, & quidquid mercenarium est: nec curat catastas, nec cuncta adversa, dummodo in se subsistat.

Sibi merces est unica gloria, quod nul-

nullo lenocinio, nec tormento frangatur. Multos illa immortales reddidit, fama apud posteros æternagloriæ.

Antiqui omnes, præter barbaros, fidem colebant ut DEUM: ut vinculum amicitiaë, ut nervum Justitiæ, & ut gluten humanæ naturæ reverebantur.

Utinam nunc etiam hæc de fide foret mens hominum. Sed, quod vehementer dolendum, perpauca hanc Deam adorant, & circa hoc naturæ & humanitatis Numen maxime est hominum infrequentia.

Laudatissima res est, cum aliis omnibus, tum Viro Principi: se videlicet talem cognosci, qui fas fidemque servet.

Liberrimus omnium Deus, nullius indigus, à se, & independens; nihilominus fidei se submisit, ut sacer testatur Vates: Erit Justitia cingulum lumborum ejus, & fides cinctorium renum ejus.

Principes & Reges non solum obligantur ad manutenendam fidem publicam, ex lege naturali, sed etiam ex mūnere Regio, quia dant & recipiunt fidem.

Ex nullo accidenti magis alterantur populi, milites, subditi, quam cum se à suo Regnante deceptos vident & experiuntur.

Affertum Regis Alphonsi est: tantum valere debere Principum Verbum simplex, quantum privatorum hominum Jus jurandum.

Turpe est, fidem fallere, viro privato; in Regibus longè turpius, quos ex effato divino, plane non decet labium mentiens.

Rara tamen per hæc tempora fides: vix alia illius, præter verba, substantia.

Ipsi Regnantes, cum tot hominum millia Imperio regant, vix sæpe unum reperiunt, cujus fide niti possint.

Fides inter civiles discordias fluctu-

at, & reperitur nulla, ubi omnes diffidentia regit.

Quotidie dirumpuntur foedera, Societates, ac ipsa Jura sanguinis, ex utilitate magis, quam ex fide aestimata.

Nunc qui foedera rumpit, ditatur: qui servat eget.

Negligitur jurata Principibus fides & obsequium, honosque patriæ, divis in seditiones & rebelliones partibus.

Miseris & calamitosis parum fidei inesse, non semel repertum est.

Quæ deinde in magna hac passim malorum multitudine, sincera mens, fides, & fidelitas?

Solet etiam tarda magnis rebus inesse fides.

Facile promissa concidunt, quæ exigere liberum non est, sed periculosum.

Sæpe fit, ut fides, & societas deseratur potentiorum metu.

Raro jam mortalium pectora ita fide

de obiecta sunt, ut in adversis & periculis, contumacia in fide perseverent.

Integra nunquam manet fides, ubi magnitudo quæstum spectatur.

Denique uti nihil preciosius, nihilque firmiter esse debet: ita exilius quidpiam, aut fragilius hoc ævo non est, quam fides inter homines.

Verum fides violata, cuicumque fuerit data, tandem à DEO punitur.

Nihil reliquum quod perdat, habet, qui fidem Viri boni amisit: dixit Ethnicus Philosophus.

Sed amplius Sacræ litteræ: Væ duplici corde, & labiis scelestis.

Os quod mentitur, occidit animam.

Hæc poena quidem Spiritualis & æterna est; sed temporalem ferunt quoque fidei violatores.

Impossibile est enim, injustum, perjurum & mendacem potentiam firmam retinere: ait Demosthenes.

Suffragatur Veritas è Cælo: No-
men

men impiorum putrescet. Cessare facit DEUS memoriam eorum à terra. Nulla hæreditas peccatoris.

Accedit, quod divina Justitia communiter in fidei violatione Talionis poena utatur.

Jus enim exigit, sagittas fraudis redire in dolosum verticem sagittantis.

Henricus III. Franciæ Rex, contra fidem datam, eximium optimumque Ducem Guisium ad se, specie consilii vocatum confestim obruit, & sicario- rum manu confecit, ipse post septem menses (ut factum) à pauperulo Monacho, vix alio quam à divina Nemese instructo, ex inopinato conficiendus.

Sic sæpe in Magistrum redierunt scelera sua.

Primus homo, qui fidem violavit, totam naturam humanam pessum dedit, & mundi delicias convertit in spinas & tribulos, servus peccati ex imperatore Mundi factus.

Idea

Ideo data fides omnem deliberationem excludat.

Cùm quocunque est facultas paciscendi, illi ipsi est etiam fides servanda.

Si licitum fuit pacisci, æquum quoque est obligari.

Etiam si fides toto orbe exulet, Reges tamen illam teneant, qui nullo metu, nulla pœna, nisi Virtutis & fidei reverentia, ut eam præstent, cogi & adstringi possint.

Ipsis hostibus legitimis, si hi eam servant, nefas erit negare fidem.

Non in omni Victoria honestas est: & ipsam, nisi honestate quæsitam, victoriam turpem reputa.

Omnes Principum actiones comitari debet quædam Magnanimitas, & contemptus vilium consiliorum.

Parmenioni quædam præter decorum Regium, puritatemque fidei suæ, reposuit Alexander: Agerem id quidem, si Parmenio essem, verum Alexandro neutiquam licet.

Verum an non expedit interdum, fallere fallentem, fraudemque repellere fraude?

Vetus illa Naturæ regula: æqua mensura remetiendum, qua mensum fuit. Jus Gentium voluit licite offendi illum, qui prior illicite offendit.

Verum rursus aliud est, teneri hosti servare fidem: aliud, hostem circumvenire fraudibus.

Ubi fides hosti super re certa & particulari datur, omnino servanda est, donec ille servet: Connexorum quippe una eademque est ratio: secus in separatis.

Hosti foedifrago, sæpiusque temeranti fidem, si desuper conveniat, minime fas erit contravenire conventis, nisi per hostem stet; quo minus conventorum fides servetur.

Idem arbitrare circa hostes privatos, & non legitimos; quales sunt prædones publici, subditi rebelles & factiosi.

Stante siquidem inter te & hos Con-
ventionem speciali, ad fidem solam, quæ
anima est illius, attende; & non ad ea,
quæ Conventioni extrinseca sunt.

Alias, ubi specialiter conventum non
est, tam hostem qualemcunque vi a-
perta offendere, quam per fraudes
decipere minime iniquum est.

Dummodo bellum justum suscipia-
tur; aut aperte pugnet quis, aut do-
lis & circumventionibus, nil ad Justi-
tiam interest.

Ipsa æterna Veritas præcepit Josue:
ut post habitatores Hai insidias pone-
ret.

Publicæ utilitatis ratio non vincit
honestatem, nec fidei sacramentum
rescindere valet.

Malus suasor Principum est Spor-
ta Clearchus ille: qui Regnantibus ad-
ea, quæ concupiscerent, expeditissi-
mam indigitavit viam, si fidem falle-
rent, si pejerarent, si mentirentur.

Errant, quibus id, in quo violatur
æquitas, non magnum; illud autem,
quod

quod ex eo paritur, permagnum videtur.

Errant, qui fidem dictis nunquam præstant, nisi expediat.

Apage cum peste hac Veritatis! illud vero ex Sacra Tripode crede: per injustitias & diversos dolos Regna everti.

Summa dementia est, in eorum fide spem habere, quorum perfidia toties deceptus es.

Fraus cum omnibus foeda est, tum vero iis, qui majori dignitate præditi sunt; immo foedior, quam injusta violentia.

Quia vis jure potentia, quam fortuna dedit, infertur: fraus vero ab insidiis injusti propositi grassatur.

Bonus Princeps rerum potius jacturam subit, quam bonæ fidei.

Rudolphum imitare Cæsarem: is sicario se in necem Ottocari, qui Cæsaris maximus hostis fuerat, offerenti, respondit: Etsi hostis est Ottocarus, mi-

nus

nus tamen efficiet, ut prætergrediamur fines Justitiæ.

Nonnunquam tamen (ait quidam ex Patribus) contra officium est, fidem servare.

Promissa servanda non sunt, quæ non sunt his, quibus promisisti, utilia; nec si plus noceant illi, cui pollicitus sis, quam profint.

Multa invertit lapsus temporis, casusque adversi, ut quædam minus salutaria fiant, quæ olim fuere salubria & utilia.

Injusta promissa sub obligationem non cadunt.

Agésilai responsum nota: Si justum est, quod petis, faciam: sin minus, nequaquam faciam; non enim promissi, sed dixi.

Decet quippe petentes, ut ea tantum à Principibus efflagitent, quæ sunt justa & honesta: Sin minus; satius est promissis non stare, quam peccare in leges Justitiæ.

Aliena promittere cum damno tertii, non meretur fidem; quia id non minus injustum est, quam inauditum condemnare.

Quod prius negare valebas precanti, id postea sine turpitudine, si promisisti, rescindere nequibis.

Coacta promissa, quæ sine jactura magna exsolui non possunt, vix subsistunt, quia libera non sunt.

Quod contra Deum, animam aut Religionem promissum creditur, vinculum iniquitatis, non fidei est Regiæ.

In turpi promisso muta decretum: incaute pollicita ne facias: turpis est omnis promissio, quæ scelere adimpletur.

Promissa nimia dubiam arguunt fidem. Plerumque primum jactata fides, violatur postea.

Promissa ambigua fraudibus ut plurimum sunt obnoxia: diffide illis, non fide.

Promissa à Principe ex practicata, quæ ex intervallo vergere noscuntur

in contemptum & fraudem Principis, Religionis, vel salutis publicæ, vim fidei obligantis nullam obtinent.

Sic Philippus II. contra fidem prius datam, noluit deinceps Belgium evacuare milite Hispano, cum comperisset, id ab Ordinibus eo fine à se exactum fuisse, ut meditatam seditionem tutius inchoarent.

At Nullum enim vinculum ad adstringendam fidem, jure jurando majus arctiusque est. Quia diras imprecationes continet adversus fallentes.

Jus jurandum antiquis Jovis jurandum fuit; hoc per summum quippe DEUM concipitur.

Juraturi ad aras accedebant, & tres Deitates invocabant: Jovem, Apollinem, & Themidem. Jovem ut Juris jurandi exactum judicem & arbitrum: Apollinem ut Solem Veritatis, quæ anima & unicus spiritus est Juramenti: Themidem Justitiæ præsiditricem, quia Juramenta ex Justitia obligant.

Igitur Jusjurandum hos habeat comites: Judicium, Veritatem & Justitiam.

Si ista defuerint, nequaquam erit Juramentum, sed perjurium.

Jure jurando firmatur inter Regnantes Pax, induciæ, foedera: præstantur homagia à Subdito Imperanti: Stabliuntur Regnorum leges fundamentales, per jurata promissa Principis suis Subditis.

Viri Principes malint Veritate, quam Religione fidem suam obligari, ut non minor sit in verbo Regis authoritas, quam in juramenti notula, aut Capitulationis formula.

À jurato non plus accipitur, quam si simpliciter à bono viro promittitur.

Qui fallere non erubescet, nec jurasse erubuit.

Probis viris, Principibusque non juratis credo; levibus ne juratis quidem.

Morum probitatem Jurejurando firmiorem habere oportet.

Apollodorus agebat: Qui Juramentum à malo viro postulat, insanit.

Thales dicebat: Qui audet dare venenum, audebit & eum perjurio inficiari.

Pejerare paratus, jam perjurus est; quia DEUS magis mentem, quam os judicat.

In dolo jurat, qui aliter aget, quam promittit: cum perjurum sit, nequiter decipere credentem.

Juramenta interdum vindictæ, & perversi animi velamenta sunt; non Justitia, sed ejus pretextus.

Quod Rex David Juramentum, per sanguinis effusionem, non implevit; major pietas fuit, quam Juris jurandi religio..

Inciderat pius Rex in jurationem temerariam; sed maluit non facere quod juraverat, quam injustum votum fuso sanguine adimplere.

Nulla Juris jurandi religio erat, cum
Hero.

Herodes primum Novi Testamen-
ti Phosphorum decollasset, sed libi-
dinis fuit merces, & vindictæ palliata
rabies.

Non malum exequere, quod jura-
sti; sed culpam fatêre, quod male ju-
raveris.

Numini illudunt, qui jurando ho-
mines circumveniunt.

Odit tenebras Sol veritatis; & sa-
cra Themis prætextus & colores non
admittit.

Fœdera illusoria, conventa ambi-
gua, pax speciosa, promissa cavillato-
ria, per jusjurandum non redduntur
justa, sed sacrilega.

Cleomenes Argivis septem dierum
inducias ore pactus, noctes mente re-
strinxit, & nocte tertia, cum sopitos
suique securos vidisset, interemit o-
mnes, dictitans: de Diebus pactus
sum, noctes non additæ sunt in jure
jurando.

Apposite Aristoteles ad Alexan-
dram: Jusjurandum si quis extenu-
are

are voluerit, convincitur credere: facinorosos à Diis non cerni, neque sacrilegos puniri.

Ita nimirum haud pauci DEUM prostituunt, qui illum doli, fraudisque testem volunt.

Nihil obstant sacrae dirae, nihil Jurisjurandi religio male volentibus.

Ubi fides mentis deest, actum de fidelitate erit operum.

Rectè Numa maximum Jusjurandum Romanis statuit fidem.

Justos aequè, ac bonos Principes deceat, ut ad Conventa, & publicorum negotiorum tractationes, eos mores adferant, qui sunt Jure jurando firmiores.

Benevolentiam populi, ac promissorum fidem, consequitur Authoritas Imperantis: imo per illas hæc comparatur.

Nihil potestas imperiumque Regnantium valebit, nisi prius valeat Authoritas.

Authoritas comparata apud Subditos, arbitratur absolute in omnia sine repulsa, sine murmure, ubi, quid, quantum, & quomodo cunque velit.

Majus tali Principe, & excellentius, excelsiusve, vix sub Cœlo datur.

Authoritas Principis est Colossus ille, qui difficile evehitur, erectus difficilius stabilitur, nisi fundamenta ponat magna Virtus, magna fortuna, magnus animus, & maxima fama.

Omnia, quæ conspicuum aliquem reddunt in oculis hominum, in fundandæ Authoritatis Regiæ compendium apprime conducunt.

Vetustate imperii coalescit existimatio, & longævitate Regiminis præscribit Princeps ut magnus, ut sapiens, ut Pater patriæ dicatur.

Privatæ sortis homines aliud nihil in quibusque suis actionibus, quam quaritant commoda sua.

Principum longe diversa sors est: his quæque ut in gloriam, famam,

eximationemque cedant, necesse est.

Amor populi in Principem, hujusque authoritas, hoc unico differunt: quod ad amorem sufficiat mediocris Virtus: authoritas vero non firmatur, nisi ipsa Virtutis excellentia & perfectione.

Quævis namque Virtus eam bonitatem in se continet, ut amabilis & desiderabilis sit: ejus autem apex & perfectio existimationem quâsi imperat, & reverentiam; ex quibus constat Authoritas.

Regna & Imperia adminiculative conferuntur amore; sed existimatione, fama, & authoritate principaliter.

Hoc enim olim sine Reges creati, ut Jura dicant populo, ut imperent, regant, tueantur, salutemque procurent omnium; quod secus, aut citra opinionem maximam de illis conceptam, haud fieret.

Famæ inserviat, quisquis ad magna
aspi-

aspirat: illa in novis cœptis validissima est.

Agricolam imitare, qui famam supra vitam extollebat, non ignarus, prout prima cessissent, fore universa.

Modestia, clementia, beneficentia amorem: Religio, pietas, probitas bonique mores reverentiam: Magnificentia, fortitudo, artesque belli & pacis existimationem: hæc autem simul omnia auctoritatem conciliant Regnanti.

Hanc vere augebunt quædam particulares regulæ, quos si Imperans sequitur, imperabit cum auctoritate maximâ, diu feliciterque.

In lingua ejus sapientia dignoscatur, & sensus & sententia: & sermo illius potestate plenus sit, & imperatoria brevitate.

Gravitas morum sic comitetur Principem, ut illi nec rigidi videantur per arrogantiam, nec sordidi per avaritiam, nec despiciant suos proceres per

superbiam, nec ex conversatione, & familiaritate infra Regiam dignitatem, contemptum sibi pariant.

Credant Regnantes, se velut luminare majus semper conspici & observari, suasque actiones in exemplum trahi.

Plebeja ingenia exemplis magis, quam ratione capiuntur.

Sepi aures tuas spinis delatoribus, adulatoribus, susurronibus: Lingua quippe tertia, multos commovit, & disperdit illos de gente in gentem.

Vanescet Augusti honor, si promissis suis adulatoribus vulgetur.

Argentum & pecunia est communis omnium possessio; at vero quod honestum, quod virtuosum est, & ex eo laus, & gloria, DEORUM est, ait Polybius, aut eorum, qui Diis proximi censentur, quales sunt Principes & Potestates mundi, quorum prima encomia, & authoritatis patrocinia sunt virtus & honestas.

Semper idem vitæ tenor, ac inter
utri.

utriusque fortunæ angustias & favores retentus animus, fidesque metu infracta, admirandum plane reddit Principem, & intempestiva quæque suorum coërcet.

Extrema fuge, atque ex potentia legibus malis media, quam nimia. Omnis quippe rerum perfectio consistit in medio. Extrema inclinant, superflua nocent, nimia vertuntur in vitium.

Impotentiam sui nunquam edat Princeps, nisi periclitari velit sui æstimum. Vel duntaxat, si naturam suam moderari nequit, habeat ejusmodi ministros, qui publica negotia flegmate, magis quam Spiritu Eliæ expediant, suppleantque sui impotentem Principem.

Continuus aspectus minus, è longinquo autem magis, verendos facit Regnantes.

Utrumque extremum est, vel nunquam videri, vel semper. Obvia vix æsti-

æstimantur, licet pretiosa: rara, quamvis obvia, in pretio sunt.

Etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliviscuntur: Principes humanitatis; Subditi obsequii.

Aut necessitas, aut utilitas publica, aut Justitia, & pauperum mœrentiumque miseratio, aut Religio, aut pietas, aut publici officii ratio, aperiat auditum ad Principem, ut accedant & tangant sceptrum Subditi, cui debent obsequium.

Tibi derelictus est pauper: Orphano tu eris adjutor.

Alienum longe à te sit, mi Princeps, ut uni tantum ex omnibus addictus vivas; sed te ipsum omnibus, tanquam per vices, partire; palam faciens, unum te esse, ad quem referri omnia, & velis, & debeant.

Major inde Principi gloria, & æstimatione dignius, si noverit ipse potius Status transigere negotia; quam per interpretem.

Retrahant se imperantes scurris & adul-

adulatoribus; non iis, qui vel Reipublicæ, vel Juris ergo suspirant faciem Principis.

Occulti suorum arcanorum Principes magis suspiciuntur, quam qui recludunt pectus, omnibus faciles & nudi.

Vias Regnantium quis intelligit? Consulto sint illi ambigui, & premant magis, quam divulgent sua. Arcanorum æqua reverentia est ac suspicio.

Nec arcana domus, nec amicorum consilia, nec machinamenta militum unquam vulganda.

Imo sapienti Principi non sine usu fuerit, introspicere omnia, nihilque sibi incognitum velle: & minutissima quæque in materia Status expendere, ex quibus magnarum sæpe rerum motus oriuntur.

Magna authoritatis accessio Principi est ex metu, sed non illo, cujus fomenta insufflat crudelitas, usurpatio,

injustitia: verum qui progignitur ex
veneratione & reverentia.

Vereri debent Principem Subditi,
non detestari. Virga & baculus Da-
videm Regem consolata sunt: ut ipse
testatur. Virga Justitiæ castigabat
eum, sed baculus Providentiæ susten-
tabat.

Ita in hoc se gerant in Subditos
Principes, ut ipsi DEUM in se vo-
lunt.

Principis severitatem salutarem esse
oportet, non crudelem.

Timor quidem amore potentior est,
ad firmandam Authoritatem; tamen
si ille immodicus fuerit, resolvetur in
odium, aut contemptum, geminos au-
thoritatis Regiæ hostes.

Sicuti impunitas & pœnarum par-
citas, nimiaque indulgentia & facili-
tas, impugnant authoritatem publi-
cam; ita pœnarum excogitata acerbi-
tas, frequentia, vis & furor, morum-
que austeritas, amorem & reverenti-
am imminuit.

Respectum singularem habebunt illi Principes, qui per se merita compensant, pœnas per alios irrogant.

Nihil de Authoritate deperdit Imperans, cum illam moderate communicat aliis. Lux non extinguitur, quæ communicatur. Lucet ut ante, quamvis alienam facem accendat. Cave tamen ne tuam extinguas, cum alienam supra æquum illuminas.

Cum Subditus umbram agit, & Princeps corpus, uterque adimpleat officium: & iste dando, quantum audeat; & ille accipiendo, quantum licet. Si quid amplius? augebunt invidiam, & diminuent respectum.

Quod propriè Regium est, nunquam, nec ulli, aut nullo tempore cedendum communicandumve.

Magnos illos Principes communis proclamat fama, qui non tam formantur à suis, quam suos formant.

Præstaret mori, aiebat Alexander Magnus, quam precario imperare. Ille precario imperat, qui se suaque pau-

paucis, aut uni, ita committit, ut socii videantur Solii, Imperii consortes.

Sic olim nomen erat apud Domitianum, vis autem omnis penes alios.

Actum de auctoritate est, quam involant privati.

Authoritatem suam nunquam discrimini exponet sapiens Princeps. Connivebit aliquando magis, ut contineat; quam precipitabit, ut amittat cuncta.

Non omnia statim exequere ubi vereris, ne ex voto succedant. Difficile uno tractu convellere, aut immutare omnia. Quædam ex tempore dispone, quædam rejice in tempus.

Non tam terrore, quam amore sibi authoritatem comparant Principes apud gentes externas & devictas, indeque compendia magna accrescunt Regnis & Imperiis.

Quid aliud exitio Lacedæmoniis, & Atheniensibus fuit, quanquam armis pol-

pollerent, nisi quod victos pro alienigenis arcebant.

At Romæ conditor Romulus, tantum Sapiencia valuit, ut plerosque populos eodem die hostes, deinde Cives habuerit.

Malus Victoriarum custos est fœvitia; malus Authoritatis Regiæ apud exteros propagandæ illex est, crudele vel immoderatum imperium.

Authoritas, quæ non crescit, declinat: quæ cum Imperii magnitudine adolescit, cum illius interitu senescit, fati aleam mox subitura.

Decrescit quoque illa, cum à primo tenore regendi deflectit. Non mirum inde, si cum mutatione Imperantium ipsi Subditi se & affectos suos mutant.

Quia vitio malignitatis humanæ, vetera semper in laude, præsentia in fastidio sunt; caveat Princeps, ne subditi, tædio præsentis Regiminis, publicam convellant authoritatem, non tam vetera, quam nova molituri.

Arbitrium belli & pacis, cum hoc inter Jura Regalia maximum sit, firmat etiam maxime authoritatem in Solio.

Nunquam deperdent authoritatem illi Principes, qui ipsi summam rerum curant, qui se suorum Civium clypeos agunt, qui manu sua legiones solvunt, & externorum auxilia comparant, omnemque Status potentiam ipsi comprehendunt & dirigunt.

Nequaquam comparatur authoritas ignavia, luxu, otio & ludicris: sed vigilando, agendo, ferendo prospere omnia cedunt. Ex merito decus, nullum ex otio.

Ex amicorum, Confœderatorum ac Clientum multitudine in immensum augetur authoritas. Imperantium non aureum illud Sceptrum est, quod Regna Regesque custodit, sed copia amicorum Regnantibus Sceptrum verissimum tutissimumque.

Amicitiam Justitiæ prætulit Aristoteles: quia si inter omnes foret amici-

citia, non opes esset Justitia. Illa sibi ipsi sufficiens præsidium est, non ita hæc.

Optime audiunt à suis subditis illi Principes, qui hostium consilia præveniunt, & à suis Statibus avertunt belli incommoda.

Divisa inter plures authoritas immittit Regium illius splendorem. Nullæ vires tantæ sunt, ut divisæ non prolabantur.

Primogenituræ Principum conservant Regnatrices Domus, ac ipsa Regna, nè continuatis divisionibus tandem nemini sufficiant in tutelam.

Ita Regnum DEUS tradidit Joram; eo, quod esset primo genitus.

Romani certe in hoc præ omnibus gloriosi: longe enim à domo bellabant, & propugnaculis Imperii Sociorum fortunas, non sua tecta tuebantur.

Regum exquisita Sapiencia est, astutes externas moliri, procul hostem habere.

Semina odiorum jacienda, & omne scelus externum habendum cum lætitiâ, vult Tacitus.

Prudentis esse Ducis, inter hostes discordiæ causas ferere, dixit Vegetius.

Urgentibus Imperii fatiis, nihil jam fortuna præstare majus potest, quam hostium discordiam.

Ingens Principi decus, citra domesticum sanguinem bellanti.

Nihil æque bonum Principem anxium habeat, quam ne composita turbentur.

Lætabitur in suo Regnante populus, à quo iste viderit pacem Sapia firmari, & bellorum imminentes curas aut ignoscendo transigi, aut auctoritate sua componi; vel si aliter nequit, paratis viribus mox disjici aut repelli.

Magni celebresque Principes raro neutrales, sæpe arbitri, clientes nunquam sunt.

Arbitrari inter Coronas, Monarcham
sa-

ſapit: neutrales ex propria imbecillitate metuunt: Clientela media ſervitus eſt.

Ad imperantes monitum eſt Taciti: ut præſtent ſe ſemper Arbitros rerum, jure ac nomine Regio.

Plurimum ad Authoritatem Regnantis confert, ſi is à Subditis habeatur pius, & charus Superis.

Ariſtotelis hæc mens fuit: quam poſtea eventus ſæpe docuit.

Non prolabitur Majestas Religione ſuſtentata, neque ab hoſtibus metus, ubi à Cœlo præſidium eſt.

Glorioſi Principum tituli ſunt: Pius, Juſt^o. Pius in Deum, Juſtus in homines.

Utrumque providentia commendat, quæ non leve ad Authoritatem momentum adfert.

Providentia, felix prudentiæ partus, maximum Regiæ poteſtatis officium eſt. Magnus quippe ille Princeps, qui ita Imperio ſuo providet, ut illum deinceps non pœniteat.

Absurda in Regnante verba ſunt: me pœnitet, non putabam. Sicuti loco

loco Feci, Vidi: imbecille illud: Legi, audivi.

Nihil prodest cognitio, nisi & factio subsequatur. Non quod putas te scire scis, si actus deest.

Quæ bona, quæ mala sunt, discipice: honesta ab deterioribus, utilia à noxiis elige: præterita perpende; futura provide; præsentia ordina. Nunquam in crastinum differ, quod hodie utiliter agere vales.

Multa præstabit tibi facere, antequam occasio præter labatur, vel quaeratur, si facta sunt.

Egregii hi effectus sunt providentiæ privatæ. Erunt etiam publicæ, si ad trutinam Salutis communis expendantur.

Animalcula quædam tempestates prævident, quædam domus deserunt ruinæ proximas. Miserandum profecto, si illi, quibus præesse datum est, nesciant discrimini suos subtrahere, & evitare præcipitia Status.

Rex insipiens perdet populum suum,

um, & Civitates inhabitabuntur per sensum prudentium.

Providere nihil aliud est, quam subdita bene disponere, & ad suum finem adequatum perducere. Hic totum artis opus est.

Principis siquidem munus unicum: unicum prospicere & publicis consulere commodis.

Non solis viribus æquum est inniti: interdum, & sæpe sæpius exsuperat illas providentia sagacis Viri.

Multa quæ natura impedita fuere, Consilio, & prudentia expedita vidimus.

Laudatissimus Princeps ille, qui cuncta prævidet, quive ipse novit consulere, quod in rem sit.

Non licet dormitabundum esse, qui clavo affidet. Nullum pelagus tam graves habet tempestates, quam omne Regnum pericula. Mox in Syrtes appellet, qui ad clavum non recte vigilat.

Naufragium hoc erit irreparabile: quia

quia cum Princeps errat, non nisi omnium pernicie delinquit.

Nihil in Causa Status & Regni modicum, quod si neglectum, non ingens reedatur.

Ideo maximo Imperio maximam curam inesse dixit Salustius.

Providus Princeps Janum induat, & non solum in Sceptro, ut Ægyptiis solitum fuit, sed etiam in fronte & occipitio oculatus sit.

Sciant, quæ sint, quæ fuerint, quæ ventura.

Futuris medeatur ex præsentibus, & præsentia expendat ex præteritis.

Qui futura longe prospicit, priusquam eveniant; tanquam de specula providisse creditur.

Animus cavere qui scit, scit tuto aggredi.

Nihil fortuitum providentia patitur, respicit in omnia tempora, versat, reversat omnia, ne casus in culpam transeant.

Joseph Ægyptiacus præ Rege Paræone extinxit septennem famem Ægypti, quia in tempore prævidit.

Prævisis, ut in rem faciunt, vel ponet obstacula Princeps, vel aptabit ea in suum usum, vel parabit remedia; nunquam suis suorumque periculis, semper alienis cautior.

Providi Principis est, in difficilibus molestisque consiliis, eam partem pro facili atque optabili ducere, quæ aut necessaria sit, aut quæ periculi minus habere videatur.

Cautis, quam acrioribus consiliis, facilius, tutiusque tam adversa feruntur, quam secunda reguntur: tam Principis authoritas quæritur, quam conservatur.

Inviçtæ leges necessitatis sunt; pericula plerumque ex nostra incuria aut desidia.

Raro discriminibus impares sumus, quæ providentur in tempore, & consilio prudenti expenduntur, suffectis illico ex sagacitate remediis.

M

Non

Non tamen universa Sapientiæ humanæ; etiam aliquid divinæ (nostro calculo omnium planè rerum eventus) finendum.

Miserentur laborum nostrorum Cœlites, & tempestive succurrunt afflictis rebus.

Jam multoties nutantem, & ferme cadentem rerum flatum divina remedia repararunt.

Quis ita providum, sagacem, & penitus divinæ curæ innixum Principem, aut non suspiciet, aut non reverebitur?

Eo deinde connitatur Imperans, ut vel per se factò commonstret, vel per suos Ministros aut emissarios, eam opinionem de se populo imprimat, ut universim habeatur talis, qui non solum præsentis fortunæ dignus, ejusqueretinendæ capax; sed etiam quod illius augendæ, & in apicem provehendæ proximus sit.

Quem opinionem tanto facilius imprimet, si populus illum crediderit
Prin-

Principem tam religiosum, piūque; quam ad omnes eventus cautum, providum, magnanimum, munificum, æquumque in merita & demerita.

Externa quoque Authoritatem Regnantium tanto magis promovent, quanto minus interna videntur vel creduntur, quam externa.

Hæc vero consistunt præcipue in moribus externis, actionibus, potentia & fortuna rerum.

Primum est Corporis majestas: quidam enim magnorum operum non alios capaces putant, quam quos eximia specie Natura donare dignata est,

Gravitas morum, & magnificentia omnis apparatus domestici, & forensis, in templo, curia, campo, apprime conveniunt Regnanti.

Illæ communitè rigorem aliquem præ se fert; hæc ad venerationem & respectum cogit.

Utraque miscenda suavitate aliqua modica, & popularitate, quæ infra decus Imperii non sit.

Authoritatem quoque tuetur abstrahio moderata, & contemptum evitat, quem parit familiaritas.

Continua inter populares presentia ægre custodit illud opinionis de Principe augustum.

Absentia Venerationem magis conciliabit, ubi ratio publici presentiam non exigit.

Externa hæc ex animis Subditorum brevi dilabi comperimus: at præclara facinora Principum, sicuti anima, immortalia sunt.

Eorum fama semper manet, & crescit in successivas ætates.

Etiannum loquuntur statuæ, marmora, & colossi, licet ossa taceant, quid quid pro republica magnum excessumque patratum est.

Sicuti omnia Principum laudare, adulatorum est mos; ita fortunæ quoddam privilegium, ut exiguæ etiam quædam actiones in iis videantur maximæ.

Semper feliciter cadunt Jovis taxilli:

li: semper res Magnorum cum famâ
& admiratione conjuncta.

Quæ in privatis latrocinia dicimus,
in Regibus Heroum molimina depræ-
dicamus.

Actiones Principis, si in universo-
rum salutem collineaverint, semper
plausum habebunt à populo; venera-
tionemque tanto majorem causabunt
illis, quanto minus à Principe sua
propria commoda quæri viderit po-
pulus.

Quidquid Regnantes agunt, sit su-
pra privatam sortem; item præmedi-
tatum, digestum, atque ita securum, ut
nec effectum frustrari, nec repulsam
pati queat.

Vitia prius corrigat Princeps sua,
ut aliena cum authoritate punire va-
leat.

Turpe in alieno oculo festucam non
pati, in proprio trabem ferre.

Ut quis publice serpens contagium
tollat; non toleret in proprio sinu le-
pram.

Prudentes Principes aut declinare debent vitia, quæ in oculos cadere possunt hominum (quod æquissimum est) aut ita recondere; ut non videantur cum ruina aliorum, & propriæ authoritatis.

Factis, & egregiè aut olim, aut nunc gestis pro republica, splendorem quærant Principes, etiam ex publica commendatione.

Nec aberit modesta quædam jactantia, exemplo Romuli, qui cum factis magnificus, tum factorum ostentator haud modicus, hostium spolia, præsertim cæsorum Ducum, fabricatis ad hoc apte ferculis imponebat, & in Capitolio appendebat.

Ut magnificam opinionem Imperantes semper conservent, augeantque, necesse est, ut in aliqua excellenti Virtute (quod Caroli V. ad Philippum monitum fuit) se continuo exerceant, suspensis in illos admiratione subditis.

Decet Principi, Subditos anteire
non

non vita deside, & laborum experte;
 sed ea quod rebus provideat, omni-
 aque pro salute publica ultro sub-
 eat.

Sat occupant Imperantem tam Bel-
 li, quam Pacis artes, nec unquam de-
 est bene agendi occasio, qui non sibi
 sed omnibus vivit.

Nulla ex otio gloria; nullum ex Gy-
 naeci desidia decus; nullum à scurris
 & parasitis emolumentum; sed o-
 mnia gloriosa Dii laboribus ven-
 dunt.

Verum quemadmodum impoten-
 tem desidemque Principem nemo re-
 spicit, nemo veretur; ita potentibus o-
 mnia cedunt, omnia affluunt, omnia se
 inclinant.

Nisi potentia fulciatur, corruet o-
 mnis Majestas. Vanæ namque sunt
 sine viribus iræ; & fragile Solium,
 quod non sustinetur vel à Sociis, vel à
 divitiis, vel ab armis, vel ab omnibus
 simul.

Omnia simul immensam reddant

Potentiam ; sed minus modestam, nisi viribus vel modum imponat, vel dominandi nova siti ad alia non properet.

Sociis si inniti gestiunt Potentes, caveant: ne in caducum parietem inclinent, ex cuius ruina suam ferant jacituram.

Sæpius focii invexere pericula, quam abstulere, diminutis potentiae viribus, quippe distractis in varios.

Irrefragabile est: Omnis potentiae nervum esse opes, his quippe conservantur & accrescunt vires, amici, arma, & si quid magnificum in Republica est.

Adorant Subditi parsimoniam Principis, quia ex illa munificum sperant in omnes; & quo magis sibi parcum, eo minus avarum in bona privatorem credunt.

Arma ad Potentiam tuendam conservandamque necessaria sunt imperanti, sine quibus nec augebit pomœ-
ria,

ria, nec audebit quidpiam magnum ag-
gredi aut moliri.

Ab armis securitas publica: ne-
mo quippe aut provocare, aut infidia-
ri audet illi Regno aut Populo,
quem intelligit promptum armis, &
expeditum ad propulsandas inju-
rias.

Constricto ferro non crevère res
Romanæ. Non segnibus consiliis, nec
timidis tuta uspiam habetur Majestas
Regnantis.

Semper periculosum, magnitudi-
nem suam sola justitia tueri.

Armis opus, ut contineat suos, ut
terreat vicinos, ut firmet solium, ut
audeat quæque suis viribus innixus.

Omnia denique: Reges, opes, Ci-
ves, regna, Religio, potestas, authoritas
latent in tutela ac præsidio bellicæ
Virtutis.

Ea (ut paucis superiora complectar)
authoritatis Regiæ stabiliendæ est ra-
tio, ut non aliter subsistat, nisi mode-
rato regimine, Virtutis omnigenæ fa-

ma, providentiæ in omnes eventus aperto oculo, facinorum claritudine, consiliorum sagacitate, bellorum declinatione, ac Sociorum, opum, armorumque comparata potentia.

Unum residuum, quod Coelitem donum est: Fortuna nimirum, externa rerum quarumcunque.

Infantibus, ineptis, perditisque hominibus sæpenumero, velut dormientibus, in sinum volarunt Coronæ & sceptræ.

Nemo neget, eximiam quoque Gloriam ac imperantibus authoritatem, non minus fortunæ quam Virtutis esse beneficium.

Virtus quando sola est, non cognoscitur: affeclam si fortunam habet, ab omnibus suspicitur.

Nemo infelicem socium quærit; nemo cum quo concidat: omnes beati esse volumus, nemo miser.

Quibusdam etiam venti tempestatesque obsecundant, nunquam ab adversa fortuna deceptis.

Sed tunc caveant maxime, cum in maxima fortuna sunt, reverenterque habeant illam, ne velut umbra se subtrahat.

Regnorum administratores magna fortuna egent, quia eorum auctoritas unica felicitatis proles est.

Isocrates magna imperia magnam fortunam dixit, quasi illa sine hac nec occupata, nec stabilita, nec conservata censeantur.

Alexander, cum plurimum Virtuti debuerit, plus tamen debuit fortunæ, quam solus omnium mortalium, in potestate habuit. Quoties illum à morte revocavit? quoties temere in pericula ruentem velut perpetua felicitate protexit.

Ex Stoâ ille Philosophus, pro lege Manilia perorans, sic concludit: Multis ad amplitudinem & gloriam, & ad res magnas bene gerendas, divinitus adjunctam fortunam videri.

Felicem Principem amant, suspiciunt, reverentur subditi; hostes vero,

non tam ejus arma, armorumque causas, quam fortunam metuunt.

Magnorum consiliorum arbiter & judex, sunt ipsi eventus rerum, quos satis adscribere Gentiles, industriae Politici, nos æviternæ menti, quæ in orbe ludit nobiscum, velut crepundiis.

Felicitas est munus à Summo DEO: non omnibus datum, plurimis negatum.

Ille plasmavit nos: an figulo se opponet limus & terra?

Cujuscunque enim DEUS fortunam mutare constituit, etiam consilia corrumpit.

Si inspiciamus causas secundas, credemus fortunam dari, & quæque fortuita esse. Si causam vero primam rerumque omnium expendamus, nihil tunc nobis videbitur fortunatum, quod non provisum: nihil fortunæ, quod non ordinatio divina.

Quoties rebus incidentia interveniunt,

unt, quæ exsuperant omnem intellectum humanum.

Extremè persequabatur Hircanus Herodem, nec viribus, nec auctoritate, nec dignitate sibi parem: & tamen ex hac ipsa persecutione, præter opinionem aut meritum, obtinuit Herodes Tetrarchatum, ex secunda Principatum, ex tertia Regnum ipsum suæ patriæ.

Nasci magnum, & mori parvum: vocari ad Coronam, & damnari ad vincula, compendium conficit extremæ miseriæ; quam nemo hætenus tulit fortiter, nisi qui inscrutabilia Judicia DEI reverenter habuit.

Ab Ethnico Catholicum hoc: Non consilio prudenti, nec remedio sagaci divinæ providentiæ dispositio subverti, vel reformari potest.

Illam interdum tam suaviter & fortiter, in pondere & mensura ordinatam se exhibet, ut illuc, quo illa jubet, ire videamur.

Totum itaque, quod fortuna sive bona sive mala dicitur, est Mens illa æterna, sive Numen ipsum divinum, jam nobis propitium, jam adversum; ut meremur, vel demeremur.

Si DEUS omnia in hoc mundo contra vim rationis, & prudentiæ humanæ leges fieri sineret: quis aliquid crederet aliud existere, nisi mere fortuita & casualia?

Si vero ex prudentiæ & dispositionis humanæ norma cuncta cederent, nullo in adversum dato fortuito casu; quis non humanam prudentiam, velut divinum quid, æstimaret & adoraret?

Necesse igitur est Tertium quidpiam esse, quod omnia attemperat, regit, disponit, & in fines suos ordinat; relictis in suo nihilo fortuna & omni casu fortuito.

Nemo Cœli Justitiam inculpet, si illa quandoque mulctet innocentes, & absolvat reos: quia excedit nostrum
in.

intellectum iste Providentiæ divinæ processus.

Longè differunt hebetudinis nostræ consilia ab arcanis divinæ providentiæ. Apparent quædam nobis; & non sunt. Caligant oculi nostri ad fines illos occultos.

Minatur aliquibus per felicitatem externam DEUS casus & præcipitia: alios per passiones & infortunia eò subvehit, unde non metuunt lapsum.

Quanti fugiendo in media fata ruerere?

Nihil novi molitur DEUS: ejus judicia ab æterno peracta sunt; explenda in tempore ab hominibus, vel ferenda.

Quid igitur? an ideo omnis labor vanus, coactus, inanis, irrita consilia, prudentia nulla? minime.

Consilia namque recta dirigit ipse DEUS, nec confundit humanam prudentiam, regulatam à Cœlesti.

Ipse Euripides dixit: qui se gerunt

runt prudenter, illis fors è Cœlo fa-
vet.

Etiam improbos, si justos, fortuna
superna comitatur: Horum merces
est in terra, quam non merentur in
Cœlo.

Summatim omnia: Prudentiam re-
gulariter fortuna sequitur; quia non
nisi prudentes ea recte uti norunt.

Superi laboribus omnia vendunt, &
fortioribus semper assistunt.

Omnia prospera eveniunt colenti-
bus Numen, adversa spernentibus.

Sic laborem prosequitur fortuna, sic
pietatem felix successus, sic humanam
prudentiam, divina dispositio.

Ethæc illa fortuna est, quæ Princi-
pes evehit ad solium, victoriis cumu-
lat in triumphum, & authoritatem fir-
mat in decus perpetuum Majestatis, a-
pud DEUM & homines.

CAPUT QUARTUM.

De aliis Virtutibus quasi suspectis.

Aliæ quoque Virtutes sunt, æque Regnanti necessariae, licet vitio conterminæ.

Ab Astutia ordior: de aliis deinceps.

Principem magis astutum volo, quam simplicem, obtectum quam apertum.

Astum genuit Prudentia, nec ille differt ab hac, nisi subtilitate occultarum rationum, citra vitium tamen, & fidei jacturam.

Astu majores fines, & facilius assequitur Princeps, quam armorum fragore, & dubio belli eventu.

Plus dolet ictus ab astutia, quam à vi aperta.

Subtilis astutiæ ratio est, nosse bellum jactare, & pacem interim quærere.

Aut arcanum illud Romanis usitatum: Pacem in Urbe, bellum procul habere.

Absit, mi Princeps, ut astum dolum putes, vel astutum dolosum.

Astus Pollicita servat, dolus nec fidem respicit, nec stat promissis.

Astus inter septa Justitiæ clauditur, & præter opinionem assequitur finem, absque quo prævaricatur leges divinas & humanas.

Dolus per quævis media, justa, injusta, & præter rationis Cynosuram agit omnia, perperam mentiendo, cavillando, fallendo.

Quis inter malas artes computabit, quod Patriarcha Jacob, exposito pecoribus variegato ligno, plures oves lucratus sit, quam Laban?

Aut quod Darius, hinnitu equi arte procurato, regnum Persiæ obtinuerit?

Benedicta Jael celebratur in Scriptura divina, quod Sisaram haustu lactis sopiverit, ut illum tutius ferreo clavo occideret.

Imo Plato & Xenophon dixerunt: etiam mendacio fallere hostem, propter Salutem Patriæ, sapientis esse.

Lato sensu hic intellige mendacium; non enim pro vero mendacio, sed similitudine illius accipitur.

Ejusmodi astutiæ, qualem Jael in Sisaram, vel Judith commisit in Holofernem, fundantur in Veritate.

Quæ enim Veritas major esse potest, quam procurare Salutem omnium, & ab exitio tueri patriam: sicut major falsitas esse nequit, quam derogare Saluti omnium, propter interesse particulare.

Astutia per se non decipit, sed decipitur ille, qui nimium credit.

Effectus interdum prius apparent, quam videantur causæ. Astu tunc Principi utendum, præveniendum, divertendum.

Rare in materia Status ita res se habent, ut apparent: Colores sunt, qui videntur; substantia intimius hæret.

Prælium quoddam mentium est, quando unus sua consilia occultare, alter penetrare tentat. Utrunque astu opus.

Tiberius socium Imperii indefinenter à Senatu precabatur, non ea quidem mente, ut pro reverentia exaudirentur ejus preces, sed ut, quod metuebat, si accideret, obfistere valeret.

E contra Senatores, quibus plus quam perspecta erat Tiberii astutia, summopere verebantur, ne ille opinaretur se ab illis intelligi: igitur profusis ad speciem lachrymis deprecabantur socium, cum illis unus sufficeret Tiberius, moderator, & arbiter Romani Imperii.

Sic astu astum eludebant: sed non absque periculo, quia magis opinionem
nem

nem Cæsaris inferebant, cum eum evellere nimium conabantur.

Satius erat dissimulasse: quia nisi dissimulatio cooperiat astum, astus non est; sed res inanis, vel plane ludibrium.

Leporem dormientem aperto oculo, repræsentat dissimulatio.

Non illa semper dormit, cum dormire creditur: opertus oculus prætextus est soporis, quo alios eludit.

Quod non facit; id se facere adsimulat, & quod facit, se non facere dissimulat.

Omniū actionum Politicorum, præter solum Consilium, dissimulatio est condimentum.

Tutissimum inter pericula præsidium, & tempestivum est Ariadnæ filium, ex labyrintho rerum perplexarum manducens Principem.

Regnanti nosse dissimulare tam necessarium est, quam rectè regnare.

Sciscitare Liviam, quæ animo imperabat Augusti, dominatoris mundi:

Unde

Unde tantum fœminæ, in tantum Virum imperium?

Reponet: quia alta dissimulatione nunquam affectavit publica, licet eorum cupiditate flagraret.

Ideò vocata ad omnia; rerum deinde magis arbitra, quam conscia.

Nuditas non minus mentis, quam capitis aliquando indicens est.

Non exiguam adfert reverentiam Principum moribus & actionibus, si non propatulae omnibus sunt.

Veram loqui Synteresis præcipit; aliquando reticere, prudentia.

Multi mortalium rerum eventus plane felices sortiti sunt, ex dissimulatione mediarum causarum.

Quomodo Cyrus liberasset Persas à Tyrannide Medorum, nisi celasset sua consilia Astyagi?

Quomodo Dion Tyrannum ex patria ejecisset Dionysium, si iste illius cognovisset artificia?

Cor obtectum non est, nisi à lingua obtegatur? hæc quo rarius loquitur,

tur, vel magis obvia, minime impingit. Cum primum discurrit, hoc ipso judicat, & ex hoc indicat animi sui sensa.

Intempestiva benevolentia, adulatio, subornatio, arcanum dissimulationis referant.

Produnt se, licet dissimulare sibi videantur, qui scire aliquid, aut velle se, ultro, vel meticolose vel ardentem excusant.

Temperamentum illud dissimulantium optimum est, quod ex affabilitate, eodemque agendi tenore, & severitate morum constat.

Nimirum: ut in dissimulante multum appareat affabilitas, dissimulatio nequaquam, & securitas parumper.

Tria commoda resultant regnanti ex dissimulatione.

Unum est indormentatio eorum, qui obesse possunt intentionibus.

Alterum libertas agendi; quam ille semper habet, qui obtegit sua consilia,

lia, liber in quantamlibet partem se flectendi.

Tertium: dissimulatio subtiliter penetrat in aliorum arcana, & velut aliud agendo: aliquando etiam, quædam in speciem confidendo, alienos rimatur fines & consilia.

Vetus Hispanorum diverbium: Unum mendacium plures generat Veritates.

Sapientis Principis est, dissimulare interdum injuriam, à potentiore impactam.

Quod mutare, exequi, aut punire citra periculum nequis, tutius dissimula.

In principio vel aditu Regni, multa dissimulare Regnantem oportet, ut penitus cognoscat suos, illive credant, nescivisse Principem ea, quæ illos emendare conveniebat.

Si viribus valet, nunquam dissimulet ea Princeps, quæ metuit, aut metuere videri posset.

In excessibus notoriis, tam politici-
cis

eis quam moralibus (quam diu illis pares sunt) Imperantibus dissimulare non expedit: ne dissimulando vel metuere videantur, vel ignaviae arguantur.

Infortunia sua, quæ palam sunt, si Princeps occultat, aut dissimulat, magis auget.

Usque dum vero non innotescunt, omni possibili modo occultanda; ne vel animo concidant Subditi, vel in partes abeant, vel ipsum Principem detestentur.

Interim minuenda fama damni, removenda pericula, providendum de securitate sibi.

Necessitates publicæ raro dissimulari possunt, citra damnum publicum. In tempore potius ferendum remedium, quam ex dissimulatione mali, ultimum expectare precipitium.

Ingrata sibi Princeps magis dissimulet, quam prohibeat; quia in veti-

ta magis nititur siue suspicio, siue curiositas hominibus innata.

Duos in hoc dissimulandi genere scopulos caveat Princeps.

Primo, ut non continuo & ex professione utatur dissimulatione, sed raro, & cum necesse duxerit.

Simulatio in omni re vitiosa est. tollit enim iudicium boni Viri, idque adulterat, ait Aristoteles.

Alterum, ut non advertatur dissimulare, sed sciat ipsam dissimulationem, siue propriam siue alienam, dissimulare.

Simiam in purpura non præ se ferant Principes, sed simiam sub purpura recondant.

Utrouque erravit Tiberius: is nunquam nec signum illius monstravit, quod revera voluit, sed oppositorum semper.

Renuit concupita: odiosa sibi expetit: nunquam ille fuit, qui erat.

Famam dissimulatoris veteri obtinuit, & inde omnium odium.

Recte quidam illi, ægre suscipienti delatum Imperium, in aures suggestit: Cæteri quod pollicentur, tarde præstant, tu quod præstas, tarde polliceris.

Hypocritæ potius ejusmodi sunt, quam dissimulatores Politici.

Disimulatio prudens conjuncta est verecundiæ, ideoque rara.

Qui autem sine rubore & perfricte in omni actione simulant, committunt mendacium in signis factorum exteriorum, ut ajunt Theologi.

Malus ubi se bonum simulat, tunc est pessimus.

Simulatio falsi repugnat præcepto negativo Juris naturalis: Ne falsum dicas. Quod tantundem est, quam, ne falsum facias.

Temperamentum Senecæ sequere: Faciet sapiens etiam, quæ non probabit, ut ad majora transitum inveniat: nec relinquet bonos mores, sed tem-

pori aptabit; & quibus alii utuntur in gloriam aut voluptatem, utetur ille agenda rei causa.

Totum vertitur in hoc; ut Princeps prius cognoscat casus, quibus se deinde accommodare & aptare sciat, citra jacturam animæ.

Sapientem non uno semper gradu ire convenit, sed una via; nec se mutare, sed potius rebus aptare.

Cato M. quasi quocunque loco natus fuisset, fortunam sibi ipse facturus videbatur.

Non tantum illud sincerum est, quod patet omnibus; sed patent multa minus, quam quæ leguntur sincera. Quæ vera sunt, occulere, dissimulare, retrahere, nostri juris sunt.

Mentiri non debet Princeps, tacere tamen ipsi permissum est.

Sapiens serviet tempori, sed Virtute salva.

Illud est Sapere, si, ubicunque opus sit, animum valeas flectere.

In carne degens DEUS finxit se longius

gius ire; nec tamen ideo improbitatem professus est.

David simulavit insaniam, Solon furorem, Abraham Cœlibatum; quorum nemo reprobatus est.

Circumeunt potius Navarchi, quam recta irent cum periculo in portum.

Paucis omnia: Princeps secretum suum sibi habeat: fidem apud alios: versatile ingenium in quocunque casu, loco & fortuna.

Astum & dissimulationem consequitur diffidentia & confidentia: utraque vitio contermina, imo vitium ipsum, si excedat.

Media autem inter extrema Virtus est, & ramus non contemnendus Prudentiæ Regiæ, ad recte gubernandum necessarius.

Aurea est omnis mediocritas, sive sit inter ignaviam & audaciam, sive inter confidentiam & diffidentiam, præsumptionem & desperationem, temeritatem & pusillanimitatem.

Confidere est certam spem concipere, perducendi ad finem destinata.

Diffidere est credulitatem deponere, ea exsequendi, quæ sub præsentem actionem cadunt.

Utrumque se, & alios respicit. Omnis quippe, qui confidit, aut diffidit; vel suis viribus vel aliena ope sustineri vult, aut ea se destitui putat.

Ambo damnat lex divina: sive confidentia in præsumptionem evanescat, sive diffidentia in desperationem & vilitatem animi dejiciatur.

Qui confidit in cogitationibus suis, impie agit: & maledictus qui confidit in homine. Desperantes autem tradiderunt se in operationem immunditiæ omnis, sicque in perditionem.

Temperamentum utriusque à magno Viro: Expedit magis, bene timere, quam male fidere: & utilius est, ut homo se infirmum cognoscat, ut fortis existat; quam fortis videri velit, infirmus ut emergat.

Confidentia, quæ in præsumptionem

nem abit, tumiditate sua cœca; sui suorumque prodiga, nec pericula, nec hostem expendit; sed præceps, ut fera, ruit in ferrum & vulnera, rerum momenta solum suis viribus & impetu dimetiens.

Diffidentia vero illa moderata, & media inter pusillanimitatem & audaciam, nunquam contemnit hostem; nec tantum viribus, quam Virtuti, industriæ, & consilio attribuit: omnia undique pericula præmeditatur, præcavet, & pari fortitudine decertat, quam cautela.

Bono Principi in rebus trepidis per-fugium est ad fortitudinem, & fiduciam erga Cœlites: malo ad temeritatem, vel desperationem, & impiorum consilia.

Laudo eos Principes, qui omnem suam potentiam certo, ac impartiali pondere examinant, tantum sibi arrogantes, quantum à contemptu & insolentiâ distare satis est.

Elephas grandis est & occiditur: Leo

fortis est, & occiditur; Tigris fortis est, & occiditur: Cave multos, si singulos non times.

Ipsæ namque vires, opes, miles, si nimia sunt, gubernari haudquamquam possunt: quod autem gubernari non potest, nec diu perdurat.

Multitudo exercitus, quæ Darium cooperire videbatur, potius oppres-
sit.

Nihil tam magnum, quod jam non perit. Non se noscunt illi Principes, qui se nimium posse existimant: vel cum blandiuntur sibi de magnitudine potentiæ, magis de expendendo, quam de conservando cogitant.

Hinc bella assumunt difficilia, injusta, præsumptuosa; existimantes indignum esse, si non omnia minora unimoximoxo subjiciantur.

Quanti nimium confidere in suis viribus, & illis ipsis concidere, aut alienis!

Multum præsumpsit Pompejus, cum
ille

ille objectantibus fortunam Cæsaris in Italia, responderit: Simul ac Italiæ pulsavero solum, exsiliunt affatim equestris pedestresque copia.

Pessimus exitus, Magni Herois confudit jactantiam.

Temeritatis subiti ac vehementes sunt motus & impetus, quibus semel Principum mentes concussæ, nec suis periculis amplius prospiciunt, nec aliena consilia justa æstimatione persequi valent.

Sapientes Principes, qui belli rerumque dubiarum eventibus diffidunt, in ipsa securitate animum ad difficilia præpræparant, & contra omnes fortunæ injurias & discrimina, se fortiter communiunt.

Animus, vereri qui scit, scit quoque tuto aggredi.

Qui leviter sibi & aliis diffidunt, resque omnes sagacius circumspectant, communiter extra telorum jactum, & citra periculum versantur: nec se involvunt temere negotiis, unde se faci-

le nequeunt extricare; & è portu aliorum spectant naufragia.

Verum, ut omnibus omnia confidere, est vel fœcordiam suam, vel inscitiam profiteri: ita nulli; est, omnes imprudentiæ, seipsum contumaciæ damnare.

Euciones & mali Principes, neminem existimant probum, neminem fidum; omnes suspectos, versipelles, ingratos, invidos arbitrantur, quia ipsi tales sunt.

Titubans, abjectus, vilisque Principis animus ad levissimam quamque auram percellitur, mala qualibet suspicione perstringitur; ac dum Veritatis negligens est, toto pectore mendacia haurit.

Confidentia siquidem non sola presumptione & arrogantia; sed etiam credulitate nimia corrumpitur.

Credulitate plus æqua moventur Regnantes sæpe in injusta, indigna, proterva, difficilia.

Qui credit cito, levis corde est; & qui

qui male credit, male judicat: nunquam recte faciet, quisquis citò crediderit.

Credulitas magna imbecillitas animi est, quæ cuique rumori avidas præbet aures; mox finem pandit, ac tandem aperit præcordia.

Verbum Credo apud Jurisprudentes non plenum facit testimonium. Credentibus non creditur.

Regulariter, qualis Principi cupiditas, talis est aut credendi facilitas, aut non credendi pertinacia.

Timor facit credere impossibilia, & amor quæcunque grata; falsa ne sint vel vera.

Facile est falli; sed nulla re facilius, quam cum facillime creditur.

Credulitas muliebre vitium est, anilis superstitio, fabula virorum prudentum; regiae mentis dedecus.

Optime secum agit, qui suspicatur, ita tamen, ne omnia temere negligat, sed omnibus securum sese præstet.

Incredulitas rerum notitiam in nos,

non æque neglectum conferre debet. dicebat illustris quidam Politicus.

Nec enim sapiens Princeps primis & levisimis auditionibus movetur, sed assumpta prudente diffidentia, caute dicta examinat, & lente trutinat, antequam audita exequatur.

Eos sapientiæ veros nervos arbitrare: Credere ad oculum omnia, sed animo dubitare de omnibus: ruminare subinde omnia, & cavere sibi in omnibus: raro confidere, quæ occulta manere possunt: parce loqui, ubi interponi debet fides.

Confidenter, cum Apollonio Thyanaeo, assevero: Secure ac tuto regnabis, si multos honoraveris, paucis vero credideris.

Utrumque quidem in vitio est: & omnibus credere, & nulli.

Stupidi Principes omnibus; mali credunt nulli: sapientes nec omnibus, nec nulli.

Con-

Confidunt isti & credunt, sed pacis: iisque cautela, ne fallantur.

Credunt viris probatæ fidei, incorruptique animi: fidunt suis magis quam externis: confidunt autem illis maxime, qui una periclitantur.

In manibus oculos habent, quoties eas porrigunt ad confirmanda pacta & fœdera, aut iis subscribunt Regiam fidem.

Decipi semper metuunt; sed timorem sagax providentia tollit, parata in omnes casus.

Hoc illud nostrum diffidere est: nosse cavere suis.

Vigila igitur, mi Princeps! & memor esto, ut arcana quadam diffidentia caveas tibi ab aliis, quos tam præmonere, quam præterire periculosum est.

Cave, ne te ullius perfidia, destitutum consiliis, mediisque inveniat; quibus illam antea prævenire, quam condemnare queas.

Ne credas fœderatis vicinis, sed quo-

quo modo, five diversionibus, five pecunia, five promissis dissolve foederis vincula, quæ tibi paratur in servitutum.

Nec domi præstoleris hostem, præverte belli sedem; observa ejus consilia, sed non sequere: cum parvo discrimine potius pacem quære, quam cum dubio eventu bellum sectare.

Cave tibi tam ab eminentibus Virtute & potentia, quam ab improbis & vitio infamibus: ex optimis periculum tibi, à pessimis dedecus.

Ne fidas proditoribus, ne rebellibus, ne reconciliatis, ne offensis, ne magnis, affinitatibus præsertim externorum conspicuis.

Ne credas magniloquis, & viris simulatis: ne partialibus, ne inter se æmulis, ne prætendentibus, ne recidivis; neque iis qui neutram partem sequuntur.

Omniū autem primum & maximum Cave: ne cuiquam diffidere videaris. Vult enim sibi quisque credi:

di: & quandoque præstita insidia-
tori fides, mutavit insidias in tute-
lam.

CAPUT QUINTUM.

*Quæ Principem agere, quæ omit-
tere decet.*

PLutarchum audio monentem:
Virtutes Principum profer sine
adulatione, vitia cum discre-
tione.

Et Tacitus meus ductor est, qui
cum Othonis, Galbæ & Vitellii vitia
scripsisse debuisset, protestatus est: Mi-
hi Otho, Galba, Vitellius nec benefi-
cio nec Virtute cogniti.

Ego quoque protestor: Omnem
Principem legitimum, quam diu re-
git, bonum esse.

Et Neronem meliorem dico, quam
Se-

Senecam; & Caracallam, quam Popinium. Fuerunt quippe illi Principes regnantes, adeoque meliores suis subditis.

Plato & Hierocles dixêre: quod Imperium & Imperator proprie non aliter, quam sub indole justî, honestique intelligi concipique possit.

Optimos quippe decet eligi, haberi que tales, quam diu regnant.

Illi sunt nostra Numina, vel saltem Numinum Ministri in terris.

Nemo magnus sine aliquo afflatu divino unquam fuit.

Nullam inde Hæresim profiteor; quia æterna Veritas Nabuchodonosorem Regem, vita moribusque perversum, suum tamen pronuntiat Ministrum, & electo suo populo præcipit: ut plane orent pro ipso.

Omnes quasi Principes intendunt esse boni; & pars major eorum vel impeditur à Subditis, vel temporum vicissitudine corrumpitur.

Non semper iidem sunt Subditi, ne-
que

que eadem tempora, nec semper Principes esse possunt Cyri, nec Julii, nec Trajani. Julius non habuit Cyri subditos, nec Trajani tempora.

Principatus Virum ostendit, non privatus status.

Erravit Roma, cum ex privata vita Galbæ, spem optimi futuri Imperii concepit.

Major privato visus est Galba, dum privatus fuit: & omnium consensu capax Imperii, nisi imperasset.

Magnum illud Principis elogium, de quo dici potest: nunquam recte fecit, ut facere videretur; sed quia aliter facere non poterat, omnibus vitiis humanis immunis, semper fortunam suam in potestate habuit.

Qui novit eligere, quod melius in prosperitate, & quod tutius in adversitate: qui expendit magis merita bonorum, quam preces amicorum: qui Regem agit, non privatum: qui talem agit, qualem esse optat privatus.

Claudii temporibus Mimicus scurræ dixit: In uno annulo bonos Principes posse describi atque depingi.

Epicteti in Principem Epitheta sunt: Pater mitis, æquus, magnanimus, liber.

Ejus primum munus est regere: alterum, Jus dicere: tertium, omnium curare salutem.

Si vis tui Princeps bene regere, te subijce rationi: Multos reges, & recte reges, si ratio te rexerit. Ab illa disces, quid & quomodo regendum.

Si cunctis dominaris, tibi dominetur ratio.

Ut bene regas, regnum à te incipe: ut bene consulas aliis, consule tuis: ut dici queas Princeps, monstra te esse Principem.

Regnum Philosophum exigit Principem, sed non dialecticum, Mathematicum, aut Physicum: exigit tamen Ethicum in sua persona; Oeconomicum in sua familia; Politicum in suo officio.

Omnes

Omnes Artes & Scientiæ conveniunt Principi; sed illæ magis, quæ docent regere se ipsum, suam familiam, suumque Principatum.

Vacuum te affectibus esse volo: ne te vel Odium impellat ad iniqua: ne iudicium corrumpat amor: ne ad illicita & probrosa te trahat libido: ne ad vindictam stimulet dolor: ne te ad aliena sollicitet cupiditas: ne te in bella præcipitet invidia & æmulatio.

Cum primum remiseris, aut intenderis tuam potestatem, non existimaberis amplius Princeps: sed aut servies, aut dominaberis; cum tuum sit tantummodo regere: eoque aut contemptum tui, aut odium (quæ duo pessima sunt vincula Imperii) tibi comparabis.

Regendi modum singulorum moribus decenter accommoda: Cum invitis nihil magnum suscipe: Neminem facile extra orbitam sui genii coage.

In committendis negotiis, muniis,

ex-

expeditionibus, non merita tantum, sed qualitates & inclinationes expende.

Cum probis moderate, cum supinis vehementer, cum audacibus acerbè, cum temerariis caute, cum potentibus dissimulanter, cum cautioribus leviter agito.

Semper ea prius animo expendas, quæ manibus acturus es, ad Reipublicæ bonum.

Nulli te subijce; nec dominare despotice. Hæc duo Regiminis extrema sunt; ideo vitiosa.

Nunquam te alteri des, ut tui copiam non retineas.

Liberum haud æstimo Principem, si quempiam timet ex suis Vasallis. Metui provideat, ut vel ametur ab omnibus, vel tollantur metuendi.

Nimia libertate metuendam tuorum potentiam ne alas. Potentiæ avitæ adjacet audacia in quæque.

Nunquam offendas potentes, aut armorum peritos: nec charos populo,

arca-

arcanorum conscios, neque te credas gratuito à te offensis. Injuriarum memoria firma, beneficiorum debilis est.

Coriolanus à Romanis, Alcibiades ab Atheniensibus offensi, multum negotii dedere patriæ.

Neminem eo provehas, ut vereri ejus potentiam debeas. Neque illi talem Præfecturam committas, quam armis & sanguine repetas. Vestigia te terreant Fridlandi.

Majoris momenti negotia, quæ per te potes, non tracta per alios. Consulto tamen agas.

Nunquam tibi difficile sit, ad Virorum prudentum consilia, cedere ab instituto. Pertinacia sopit ambitionis pulverem, non amorem Salutis publicæ.

Arrogantia illa Principum est admodum periculosa, ubi tantum suo sensu abundat; cum sic ad præcipitia vergat.

Interim ex nulla alia re majorem lau-

laudem & gloriam venetur Princeps, quam ut Ministri humilitatis versus ipsum, & in Leges observantia, inferioribus quibusque palmam præripiant.

Ita monuit in suo Basilicone Angliæ Rex filium: Ministrorum aures hisce vocibus perpetuo circumsonare oportet, nulla ab illis erga te officia magis grata, nulla obsequia magis expedita proficisci posse, quam si illi & personas suas legibus subiciant, & inferiores etiam pro eâ, qua valent, auctoritate ad eandem obedientiam pertrahant.

Deo proximior Virtus non est, quam regnare cum Justitia & æquitate. Hic apex est tuæ Vocationis, hæc meta unica Regii muneris.

Semper malueris, si in tuo arbitrio fuerit, æquitate quam sanguine, causa quam armis, retinere aut à te, aut olim parta.

Leges ex usu temporum mitiga, & quas necessitas publica, aut belli in-

com-

commodum jufferat leges, firmata pace abroga.

Vetustas consuetudines ne temere tollat Princeps, quantumcunque barbaræ videantur, dummodo in aperta vitia non declinent.

In Rebus extra periculum Status, esto semper tardus ad puniendum.

Oportet Principem non solum nihil facere per injuriam, sed nec facere videri. Nam privatis quidem hominibus fatis est, nihil delinquere: Principem vero decet, ne quidem esse suspectum delicti.

Prius se emendet Princeps, quam alios: Nulla sententia est damnantis, qui ipse damnandus.

Si ex identitate culpæ vereris reprehendere prævaricantes, tu illam vitæ mutatione prius elue.

Bonus Princeps nunquam prudentiam casui, nunquam judicium temeritati committit.

Nunquam inclina ad turpia consilia,

lia, quamvis optima relinquere tibi integrum est, necessitate id exigente.

Licet viribus validus sis, eas tamen ad injurias cæterorum non exercebis.

Leges furta minora mulctant, at Deus Judex Regum, usurpatores flagellat.

Quamdiu unitas tibi in Virtutibus erit, nunquam objicientur tibi vitia: nec erit qui dicet, te impulisse labentem in clades Rempublicam.

Omniùm cura salutem, ut pater filiorum; si non univoce, saltem æquivoce: si non, ut ratio particularis, saltem ut ratio universalis exigit.

Si noluerint esse filii, nec eris illis pater: manebunt illi servi, tu Dominus.

Maturius in rebelles & severius, quam in arma palam minantes, vindica.

Minis Subditorum audaciam nunquam laceffas, sed paratis viribus.

Cave, ne tam rigidus sis, ut cum talis amari nequeas, omnes metuere debeas.

Ex-

Expedit quidem metum Subditis incutere, ne mala agant: contra malum, si isti metuant sibi fortunisque suis, per actiones Principis.

Metus Majestatis, non crudelitatis, aut Tyrannidis tuæ sit fulcrum: Illinc erit in reverentiam, hinc in odium. Illam conciliabunt egregia facinora: hoc incutient tua scelera.

Si variis imperas Provinciis & Regnis, ex singulis unum aut alterum apud te habeto, qui gentis & patriæ negotia curet.

Fiduciam, amorem id augebit Provinciarum in Principem, videntium se non negligi.

Amicos & in Consilii communicationem admissos, in omnem horam, ut Vertumnus, non muta.

Nunquam aufer Ministris & Magnatibus totam potestatem, sed per partes imminue tempera, ut ultimo, nulla illius sit.

Neque tamen bonos viros (tibi autem invisos) ejusmodi casibus objecta,

314 *Cap. V. De qua Principem agere,*
atque discriminibus, ut illis necessario
pereundum sit.

Non sis ex illis Principibus, qui,
ubi aliquem perdere volunt, tamen
non id propter quod vere dolent, sed
honestiorem aliquam causam suæ pas-
sioni prætexunt, eamque obtentui in-
illius scilicet perniciem, quem ode-
runt, assumunt: sicque in iis, quæ im-
potentissime faciunt, speciem aliquam
adducunt recti.

Non debes hujus aut illius esse ho-
stis, ex quo pater omnium esse me-
ruisti.

Prima potius tibi gloriâ, in tuorum
animis esse.

Si rem magnam aggressus es, non
tam fuge invidiam, quam quære
splendorem & potentiam, quæ in-
vidiæ luminibus sua mole officiet.

In adversis nunquam diffide: esto
intrepidus; & velut prostratus attackta
terra Antæus resurge, majora moli-
terus.

Ne sis ex illis, qui stulta dissimula-
tione:

tione remedia potius malorum, quam mala differunt. Quippe confitenti, consultantique supersunt opes viresque: læta vero omnia fingens periculis indormit, cum sua pernicie.

Malorum semina, ne incremento proserpant, in primo ortu opprime. Sicut tempore maturescunt omnia, ita protracta consuetudine amplius ingravescunt mala.

In propinquo Summæ rei discrimine Socios explora: Qui una periclitari volunt, fideles sunt.

Armis in alieno Regno motis, maxime si vicina sunt, potius est, ut te immisceas, aut alterutri parti jungas, alioquin in prædam victoribus futurus.

In omnibus bellis hoc crede: quod non victoria, non vulnera, non parata, sed belli causa Principem cecident.

Imperii domicilium ne facile deseras: imitare Philippum II. qui secutus est Tiberium.

Rationes Tiberii exposuit Tacitus, laudatas tunc velut ex prudentiæ fonte emanantes; invalidas contra quas vulgo Civitas jactabit.

Interim problema manet: an Summus Princeps, relicto imperii domicilio, ad componendas seditiones abire, & opponere tumultuantibus Imperatoriam Majestatem debeat. Sæpe id feliciter, sæpe ex æquo non successit.

Tunc denique, mi Princeps, magnitudinem tuam stabilem, fundatamque dicam, cum te in summo fastigio non magis præesse quam prodesse, audivero. Bonus enim Rex publicus Servus.

Hoc cogita, quod à Subditis non aliter differas, quam sola Potestate: Cætera tibi graviora sunt, quam illis.

Major labor, major cura, & major ratio reddenda.

Repeto; & tu Credas: Si bonus sis, regnare tibi servire erit.

Tuæ

Tuæ vigiliæ omnium quietem tu-
eri, omnium otium tua cura supple-
re; omnium delicias tua industria
procurare, omnium vacationem tua
occupatio juvare; omnium egestati
tua munificentia subvenire; omnium
laborem tua præmia compensare de-
bebunt.

Ad tuam, mi Princeps, curam
pertinet providere, ne clarissimæ
familiæ propter inopiam intereant.
Nobilitas cor Regni est; at populus &
cives membra magis servilia.

Tuum est nosse tuos: tuum, de
cunctis disponere; non vulgari qua-
vis, sed exacta rerum omnium no-
titia.

Tuum est, omnium Populorum,
quibus aliquid cum tuis Subditis com-
mercii intercedit, origines, rationes
vivendi, belli pacisque instituta pene-
trare.

Tuum est, expendere omnia mo-
menta temporis, ut occasione præ-
benti

benti se nunquam desis. Cum ex unico momento negotiorum fama, vis, & successus plerumque pendeat.

Princeps aut usurpator, aut intrusus, aut electus, aspiret ad regias nuptias prædecessorum.

Ita multi sapienter retinere usurpatas Coronas. Ita Darius ex privato homine Rex factus, Cyri Regis filiam, Regalibus nuptiis Regnum sibi firmaturus, thori consortem fecit; ut non tam in extraneum translatum, quam in familiam Cyri reversum videretur.

Sagax Princeps nunquam finit, citra suum consensum, Regias Virgines aut Matronas, nec sanguinis Regii Principes, in quascunque abire nuptias. Interesse magnum Status hic vertitur, cui providendum in similibus maxime.

Matrimonium æqualitatem flagitat; ubi eam non invenit. Principatus

autem natura sua excludit æqualitatem. Regi nemo æqualis est: unus ille maximus.

Eos, qui matrimonia Regiarum Virginum affectant, plerumque invadit cupido regnandi.

Jam tunc futura moliuntur, incerti præsentium.

Primus foetus, quem in gratiam maritorum tales foeminae edere volunt, Regnum est.

Negavit Tiberius Agrippinae maritum, occulta ratione Status ductus; quam nec Tacitus penetravit, inquiring: Cæsar non ignarus, quantum ex Republica peteretur: ne tamen offensionis & metus manifestus foret, sine responso quemque instantem relinquit.

Arcanum Status est: Ne foemina ex Augusta domo pro arbitrio nubere permittatur; cum talibus matrimoniis via ad Imperium aternatur.

Multo autem minus, vel saltem non facile, cum Subditis contrahendæ nuptiæ vel affinitates. Constiterunt hæc jam multo sanguine, ac regnorum depopulatione, mutatione & ruina regiarum familiarum. In quodcunque te vertis Regnum, videbis affatim infirma Jura Sanguinis, ubi de regno controvertitur.

At nec veto solum matrimonia cum privatis, sed etiam cum infidelibus, aut suspectæ Religionis.

Non facile impunis abit, qui hic exorbitabit.

Davidis illa Gessurea quantos majorum montes per Absalonem superinvexit Regno! quantam sapientissimo Regum Salomoni infamiam apostaticæ Gentilium filiaë in thorum Regium induxerunt!

Disparitas matrimonii thorum dividit facile & Regnum, infascinat Justitiam, corrumpit conscientiam, excæcat Regnantem.

Accedit, quod ejusmodi Imperanti-
um

um propinqui, per ipsas fœminas, derivant omnem fontem Regiæ gratiæ in se, aviditate aliis relicta.

Sic olim Romæ omnes Liviæ amici senserunt illius potentiam, aut levatione periculi, aut accessione dignitatis.

Cum vero illa fato functa fuit, incipit tunc primo Tiberius dominari: nam incolumi Augusta adhuc erat aliquod perfugium, quia Tiberio inveteratum erat in Matrem obsequium.

Fœminarum Regiarum in Aula suggestiones semper validæ sunt, & regnantibus onerosæ: aliquibus in beneficium, plurimis in præjudicium.

Livia novercalibus odiis premebat Augusti Sanguinem, ut Tiberium suum ad Imperium proveheret.

Caveant Regnantes, ne Augusta, ac Regia soboles, Principalesque necessitudines unquam honoribus Regnantis plane adæquentur.

Verum quidem est, quod majestas Imperantis etiam in Sanguine & familia sua radios explicare debeat: sed

modus adsit & moderatio: nimirum ut fulgeant illi velut Planetæ; sed nec sint caligo Soli.

Tertio genitis sapiens Princeps vix majoris consequentiæ Præfecturas, maxime præ ante genitis committit. Sint potius illi à Solio procul, detinendi honoribus & oblectamentis, & Regio Appanagio.

Cum Imperantes deliberant cum suis conjunctis, non alium in consilium adhibeant, quam propriam securitatem, naturæ ipsi imposita lege; ne sinat illis, quod velit, sed quod expedit.

Providus Princeps, ut in familia sua deinceps permaneat Principatus, operam dabit omnem possibilem.

Id ad Auctoritatem, Majestatem, ac securitatem spectat Imperantis.

Felix Imperium, ubi dici valet: Plena Cæsarum domus: faustumque est Regnum, ubi liberorum numerus adfert moram privatæ ambitioni.

Adoptio in partem subsidii venit, & naturæ infirmitatem supplet providentiæ

tia consilium; quando Princeps non vult Successorem esse in incerto.

At tunc magis expediet, quærere in familia sua, quam in Republica. Quoties alterum hoc tentatum, toties succedere revolutiones Status. Exemplo est Polonia.

Neque illud Potentiæ solum suæ studio, quam publicæ Salutis causa, quia semper præstat successio electione, sicut pax bello.

Et quis, nisi minus expertus, refragabitur: Reipublicæ interesse, Imperium in domo Principis continuari?

Arduum ac nimis subjectum fortunæ est, si rixis & contentionibus de Regno, & privatorum hominum insolentiæ janua aperiatur.

Hactenus nunquam cum quiete transactum est; ubi à Regia familia transit Purpura in privatam.

Inolescunt successu scelera, & gloriantur, per funera & exilia Regiæ stirpis, incendisse thronum.

Quatuor præcipue fontes, unde e-

manant regnantium vitia, asseverant Plato & Aristoteles inter Philosophos; Salustius & Tacitus inter historicos.

Nimia licentia primus fons est. Id tibi Princeps gloriæ ducas, ut cum omnia possis, non tamen nisi laudabilia velis.

Qui de regno licentiam aucupatur, non se Regem noverit, sed Tyrannum.

Quis enim tulit illam legem de licentia Regum? non lex naturæ, quia ignotum tunc Regis nomen.

Non lex divina, cui illa repugnat. Non lex humana, quia homines in obsequium nati, totam tamen servitutem non patiuntur.

Minor licentia est Principis, quam privati hominis. Non mihi Rex est, qui non melior & justior est omnibus.

Nulli minus, imo, quod olim licuit, jam Regi non licet.

Jussa Principum non habent eatenus auctoritatem & æstimationem legis, ut etiam aliquid contra Jus naturæ, aut divinum jubere possint ac sancire.

Grave est nomen absoluti Imperii :
atque id etiam in mitiore Principis
genio metuendum venit.

Neronis initia optima, postea quam
dominandi licentiæ assuevit, finis pes-
simus.

Temperamentum suggero: Opti-
mo quidem Principi tuto permitti pos-
se omnia; at bono non omnia; malo
autem plane nihil.

Alter fons est, Ministri perversi, & a-
dulatores. Ex innocentia quippe in
improbritatem prolabitur Princeps, im-
proborum consuetudine.

Perfarum Ministri, cum Cambyfes
quæreret: an lex aliqua prohibeat ma-
trimonium cum sorore? Contra omne
Jus Gentium suasere: Nullam qui-
dem legem se reperire, quæ permit-
tat fratris cum sorore matrimonium;
reperisse autem aliam legem, quæ per-
mittat Regi Perfarum facere, quæ velit.

Adeo leges, corruptis moribus, ludi-
brio sunt.

Adulatores Aulici semper id per o-
mnia

omnia Sacra & dira jurant, justum esse, quod à Rege Subditis præscribitur, licet naturale Jus, & pudor ultro condemnet.

Quibusdam omnia Principum, honesta & inhonesta, laudare mos est: dicebat Tacitus.

Vultum nimirum & verba Scenæ; habitum præsentis fortunæ convenire omnino debere, existimant.

Adeo semper magnæ fortunæ comes est adulatio.

Sanctum publici Boni nomen, multis sceleribus obtendunt; quasi utilia Reipublicæ, hoc ipso honesta essent.

Tanta est persuasio nominis Reipublicæ apud Ministros perversos, quasi omnia pro ea perpetrata, ex ipso incremento aut voluntate Civium, Rempublicam augere satagentium, sacratissimum Juris honorem accipiant.

Pessimum Veritatis venenum est adulatio: ideo sicut illa ab aulis exulat, ita hæc ibi primas tenet.

Regium illud à Ludovico XI. Veritas,

ritas, quam Pater meus animam agere dicebat, ego vero, & quidem intestatam, mortuam esse puto.

Antigonus sacrificia immolabat, ut effugeret adulatorum laqueos, inquiens: Hostes cum cognosco, mediocri diligentia caveo; at ab amicis fucatis & perfidis nequeo mihi ipse cavere, DEO protectore opus est.

Ita est, mi Princeps! Vix, nisi divino scuto, obteges animum à Ministrorum perversorum lenociniis, & insidiis.

Sed tua culpa, qui ad jucunda lætariis, ad gloriosa evanescis, quantumvis falsitate scateant.

Vis non falli? Conscientiam tuam expende magis, quam adulatorum encomia. Solius Conscientiæ tribunal nullis verborum technis circumscribitur.

Væ autem vobis, qui dicitis malum bonum, & bonum malum. (p) Væ duplici corde, & peccatori terram ingredienti duabus viis. (q) Per terram intelligit Vatablus Aulam,

(p) *Esa. c. 5. Syr. c. 2.*

Tertius vitiorum fons, divitiarum plurimæ; quibus abutuntur Regnantes non in Salutem publicam, sed in pessimos usus & fines.

Ex hoc fonte redundant fastus, æmulationes, injusta bella, avaritia, prodigalitas, ingluvies, libido, & centum talia, quæ prostituunt Principem, & communem egestatem inducunt in patriam.

Ubi Principem cogit necessitas ad amplificandos redditus, infinitus ipsum impetus capit, ait Malvezius, adhuc longius, adhuc latius dominandi.

Nemo bellum suscipit, ut opes compareret: sed opes bello consumit, ut ambitioni & æmulationi satis faciat.

Divitias imperant Principes, sed magno sudore & labore eas comparant Subditi: Illæ nerui sunt Reipublicæ, non tuarum voluptatum illex, aut morionum & adulatorum merces, aut incentivum injustitiæ & ambitionis.

Aurum adulterinum existima, si cum Subditorum lachrymis collectum est.

Non

Non tibi liceat in privatos usus conferre, quod in publicos destinatum est. Sequetur imperii dissolutio, si præstationes, quibus respublica sustinetur, in vanitates expendantur.

Pompa Aulicorum & fastus in humeros populi recidunt; & quæ ab illis in luxum profunduntur, damna & calamitates sunt pauperum Civium.

Divitiarum & publicæ pecuniæ, non ille fructus est, profusio; sed dispensatio in communem Subditorum utilitatem.

Ditare magis Regium est, quam ditescere.

Nihil gravius fert populus, quam si tributa sua in usus inutiles infumi intelligit; & quæ suasit necessitas, ea cessante continentur.

A magno viro Cominæo veritatem audi: Nemo est omnium Principum, qui Jus habeat, vel terentium unum exigendi à suis, præter constitutum annum censum; nisi cum Clero & Nobilitate Populus assentiatur.

Quar-

Quartus fons, ignorantia videlicet rerum publice gerendarum, ignaviam metum, contemptum, odium evomit in Principem.

Regem ignorantem, dixit Franciscus I. asinum coronatum. Perditur Respublica non minus asino, quam Troja quondam equo.

Plato optavit magis Tyrannum sapientem, quam Principem optimum, sed ignarum rerum publicarum.

Aristoteles dixit: Sub stupido Principe plurimi nocent Reipublicæ, sub Tyranno unus ipse.

Omnia mala exempla ex bonis initiis orta sunt; sed ubi Imperium ad ignaros, aut minus bonos pervenit; novum illud exemplum ab dignis & idoneis, ad indignos & inidoneos transfertur.

Indignantibus amicis, quod Alexander Corinthi Diogenem accessisset, memorabile illud edixit: ni Alexander essem, Diogenes esse vellem.

Unicum malum inscitia, unicum bonum Scientia.

Nul-

Nullus est, quem oporteat vel plura vel meliora scire, quam Principem; cujus doctrina omnibus debet prodesse subjectis: ait Vegetius.

Male agitur cum Domino, quem villicus docet: pejus cum Principe, quem regere debent Subditi: pessime cum Imperio, ubi ejus penes multos est arbitrium. Omnia licent magnis, Principe ignaro.

Non recte medetur corpus sanabile Medicus, cujus temperamentum non cognoscit: nec Princeps valebit prodesse regno suo, cujus incrementa & decrementa, potentiam, vires, opes, & leges ignorat.

Ignorantia in Regnante est pestis illa, qua se ipsum inficit, occidit multos, corrumpit omnes, dispellit amicos, terre facit Subditos, & enervat Status.

Ignorantia præcipitat consilia, temere suscipit bella, male dispensat opes: dolor est amicorum, ludibrium æmulo- rum, fabula Subditorum; & chaos vitiorum omnium, si accedat licentia.

Idem

Idem est, imprudentem ac ignorantem esse; uterque semper male de rebus judicat, & deliberat pejus: cum Justitiam administrare cœtit, prolabitur in crudelitatem, ex magnificentia in profusionem.

Ignorantia conjuncta potentia, præter temeritatem, inconstantiam, injustitiam, arrogantiam, etiam nunquam capax est boni consilii, quia vel nimium credit, vel plane diffidit.

Nulla re facilius deperdit Princeps auctoritatem, ac ipsum Statum, quam incapacitate regendi. Cum enim multos sibi substituit, dissolvit Principatum, qui unitate regiminis continetur.

Susplicaces sunt semper Principes ignorantes: quia contemptibiles sunt, semper se contemni putant. Neque fallar, si dixerò: Scientiam in Principibus magis formidari, quam potentiam.

Inter majores pœnas, quas justus Deus infligit Mundo, est ignorantia Imperantium; ita vaticinante Ezechiele: Dabo te in manus insipientium.

Porro

Porro regnantis non tantum est, illa agere, quæ ex regio suo munere debet, sed etiam illa cavere, quæ ejus tam personam quam potestatem dedecent.

Omne nimium in Principe vitiosum est: sive ille sit impius, sive nimis vel aniliter pius (optime enim orat, qui pro republica laborat.)

Sive in Spiritu Eliæ feratur, sive Zelum mollem aut tepidum habeat: sive cunctetur usque ad ignaviam, sive præcipitet negotia usque ad temeritatem:

Sive se retrahat cum Tiberio usque Capreas in solitudinem, sive vagetur cum Nerone per compita, & prostibula.

Utrumque minime Politicum est, aut omnibus omnia credere, aut diffidere plane omnibus: aut nemini quidpiam committere, aut uni omnia.

Regium non est, nunquam parcere, aut semper: totam Subditis adimere libertatem, aut totam permittere: semper accipere, nunquam dare: pacta non pacta; non pacta, pacta velle. Sive denique remittere à potestate sua, sive illa abuti.

Nulla.

Nulla possunt dici iusta, quæ nimia sunt: Nulla utilia, quæ non honesta: Nulla honesta, quæ Virtuti repugnant, & rationi.

Virtus tantum complectitur mediâ: & in medio semper vis, vigorque rerum omnium est. Extrema inclinant in deterius.

Omnia igitur extrema cavebit Princeps Sapiens; & statèram tam Virtutis, quam Potestatis tractabit ex æquo & iusto.

Excessus omnis in genere moris, aut illi super invehet contemptum, aut Odium suorum.

Privatis hominibus satis est, nihil delinquere: Principibus ne quidem suspectis esse licet. Dicebat aliquando sapiens illa Livia, ad Augustum maritum & Cæsarem.

Non satis est, aut videri; aut esse probum; sed esse talis & videri debes. Scias, non te magis latere, quam Solem.

Difficile est Subditis, Principem habere, sub quo nihil ulli liceat; pe-
jus

jus vero, eum, sub quo omnia omnibus.

Cave ne, dum malis ignoscis, perdas bonos. Sed nec minus caveto, ne adultis vitiis impar habearis.

Potestas ipsa Regia, etiam inter extrema ignaviae & crudelitatis, media confidet.

Cum primum in illa sive excedes, sive declinabis, vel tuorum eris fabula vel hostis: non amplius Princeps, sed servus vel Tyrannus: ille ex vilitate, iste ex abusu & usurpatione.

Potentia una cum Principibus nascitur; non Sapiencia. Hanc licet consecrari, illam moderari debet.

Fugiebat studiose Ludovicus XI. doctrinam, nec ea Delphinum imbui voluit, quia existimabat, sibi illam imperatorem, intento immodice artibus nefariis Status, quas ille in omni vita exercitabat.

Summum Jus & summum Imperium, est summa injuria, & summa crux. Ita antiqui dixerunt.

Ut.

Ut non utendum imperio, ubi legibus transigi potest: cogita non quantum tibi commissum, sed quantum tibi permissum.

Rigidius imperanti invitum animo sunt ad obsequia Subditi, licet veloces opere: remissius autem jubenti paretur melius, quia animo & opere.

Potestas Regia, quæ super homines quidem, hominum est tamen. Memineris te Regem esse, & hominem.

Regem etiam & civis, & servus, & fatelles, & serpens, & sagitta, & cicuta occidit, quia unus & homo est.

Quodnam Regnum est, ajebat Seneca, cui parata non sit ruina, & proculcatio, & Dominus, & carnifex.

Ac sæpe quidem præter opinionem & ipsam possibilitatem. Quis aliquando somniaffet, ab Anglis occupandam totam Galliam? & fuit: aut à Gallis Hispaniam? & est: aut olim à Scythis, Vandalis, Gothis, Longobardis, meliores Europæ partes? & erant.

Jure timeant illi Principes, quorum præ-

præsidium aduersus Subditos est solus ensis. Suæ etiam populo manus sunt, & unicum Principi caput. Anglia, & alia non pauca Regna, etiam nū erubescunt ejusmodi tragœdias

Ad minus, mi Princeps, si vi Regnum occupasti; abstine deinceps à vi, nisi vitua perire velis.

Divini aliquid Princeps habet, ubi timeri vult, ut nos bene agamus: è contra plus Diabolicum (asserebat Vir quidam magnus) ubi metui propterea vult Princeps, ut ipse male agere possit.

Nec exercitus quidem (idem dicebat) illum Principem defendet, cui defendendo non sufficiunt pauci. Pauci autem sufficiunt, ubi est amor multorum: Multi tunc pauci sunt, ubi odium omnium in amoris locum succedit.

Idem ensis, qui in Imperantis tutelam obstringitur, in imperantem fringi potest, ubi ejus avaritiam expugnat hostis liberalitas.

Malus Princeps aliquando à Magnatibus vult provocari: suggerit causas

ut offendatur, lætatur propter acceptas injurias, ut eas ultum eat. Si nullas invenit, ipse sibi fingit. Omnia videlicet in prætextum justæ indignationis.

Non ita bonus Princeps, qui ad justam vindictam nunquam miscet dominandi, usurpandi, aut rapiendi, libidinē.

Vera enim causa multum differt ab apparenti: libido illa ad res & fortunas spectat, vindicta ad personas.

Natura Jus commune generavit; usurpatio Jus fecit privatum, ait D. Ambrosius.

Pessimum Periandri ad Thrasibulum consilium, quod deinde Tarquinius filio suo Sexto sciscitanti, quid ageret, ut non minoris authoritatis Gabius Sextus, quam parens Tranquinius Romæ esset; non tam verbo dedit, quam facto ostendit.

Rex siquidem veluti deliberaturus, in hortum abiit, insequente nuntio filii, ibique summa papaverum capita, ipso spectante, baculo decutiebat.

Non hæc Laconis sunt consilia, non
ex-

ex tripode oracula; Sophismata vero sunt Tyrannidis, ex inopinato facilia, successu difficilia, eventu semper infau-
sta. Quis vidit Tyrannum senem? quis
seram ejus in Throno progeniem? Ne-
mo, nemo, ait Thales: idemque testa-
tur à sæculis experientia omnis.

Si cypresso, inter arbores primati, re-
secas omnes frondes, tuncus mane-
bit: Si aliquas & superfluas, si indignas
& vermiculosas; amplius virescet. Ita
& tu crede de Regno tuo, ejusque Opti-
matibus.

Tantam crudelitatem, & publicæ rei
amaritudinem, norunt mali Principes,
velut Pharmaceutæ pilulas, à quibus ab-
horret gustus infirmi, auro obtegere.

Sextus ita egit: bona nimirum in-
teremptorum & exulum inter plebem
& populum dividens. Qua privati com-
modi dulcedine sensus malorum pu-
blicorum adimebat; donec tandem
de libertate Gabinorum actum fuit.

Oppressa libertate, pietatem in Di-
vos (Lupus in pelle agnina) induxit, &

in monte Tarpejo Jovi templum sacrauit; quasi Diis grates redditurus pro sceleris fortuna.

Tyrannorum istæ artes sunt, populum sibi devincire per oppressionem optimorum. Ille enim populi genius est, ut non facile offendi queat, si bene habeat.

Plebi semper similitates sunt cum Senatu, & Magistratibus Regni. Nec offenditur eorum oppressione, sed devincitur maxime, si in partem prædæ vocetur.

Hoc difficile est Principibus, quibus cordi est Nobilitas, velut robur Regni, & Proceres in amore, velut arcanorum conscii.

Principes cum Nobilibus facile, non ita Tyranni conveniunt: istis obnituntur illi clam vel palam, & æmulantur. Difficilius autem Principes cum plebe, facilius Tyranni. Boni autem Principes cum utrisque.

Et ego obsequio Principes illos indignos reor, qui ignorant artes, quibus sibi populum obstringant.

Gravissime lædunt Rempublicam
Regnantes, si privatorum commoda
habeant ante Bonum publicum.

An præstabat unum Jonam servare
(quem fato divino jam hians expecta-
bat balæna) quam universos remiges,
& tot hominum vectricem navim, nau-
fragii periculo subjicere?

Leges majoris faciunt salutem omni-
um (in quam unice collimant) quam
fortunas & vitam cujuscunq;: ita Prin-
ceps errabit insigniter, si eandem cum
legibus semitam gradi noluerit.

Rex ex integro non est, qui particu-
larium sensu ducitur, ubi ratio publici
periclitatur: aut enim timet, aut inju-
ste agit. Neutrum Reges decet.

Ira Principum semper gravis est &
feralis, quia authoritate pollet. In pri-
vatis illa jaculum, sed fulmen est in Re-
gibus, obvia quæque comminuens, sine
respectu.

Magni Viri habent ardentem iram:
& hæc tanto implacabilior est, quanto
superior.

Felicitas iracundiam nutrit, ubi aures
superbas assentatorū turba circumsepit.

Ira iustitiam non operatur, sed cor-
rumpit. Ne occidas, mi Princeps, dum
irascaris. Non erit Iustitia, sed homici-
dium: non corriges, sed opprimes.

Proverbium quidem divinum est:
Sicut fremitus Leonis, ita & Regis
ira: & sicut ros super herbam; ita &
hilaritas ejus.

Excandescens Principis animus, si
immitius tractet suos; licet statim de-
ferveat, suisque se blandum reddat: est
tamen certissimū prognosticum, ex hac
ipsa facilitate citius comōneri Subditos
in machinationes contra Principem.

Si iuste irascitur Princeps (irascimi-
ni enim, & nolite peccare, admittunt
Sacrae litterae) iram tamen recondat,
& Iustitiam obtendat: Legis tam ob-
tentu, quam praescripto procedat: ne-
que saeviat, sed puniat.

Certissimum est, in Principe vulgo
magis observari iram, quam in privatis
furorem: & hunc magis in illo, quam in
his vāsaniam, siue amentia. Non

Non distinguunt in Imperante iram injustam ab justa, sed tantum culpant iram ipsius.

Silentium obstinatum, fixi in terram oculi, surdæ ad omnia solatia aures, & pudor intuendæ lucis; ingentem molem irarum ex alto animo cientis Principis, indicia sunt.

Accedunt verba horrida, jussa importuna, consilia crudelia, præmatura supplicia, immeditata resolutiones, abrogationes, & mille talia, quæ sedata ira averfatur animus, detestatur ratio, & erubescit Regia dignitas.

Saulem contemplor Davidi infensum: furentem magis, quam iratum: collidentem dentes, mordentem labra, exasperatum fronte, ore spumantem, naribus fumantem; exagitatum aliquoties interdum à dæmoniò: Sica promptum in cujusque cædem. O quam turpis isthæc in throno figura, aut bestia magis.

Contemplare etiam facta: Ille quippe ob Davidem, quem infense oderat,

quia apud Abimelechum fugiens ille in hospitio fuisset, Regiæ iræignarum, non solum hospitem ipsum, sed Nobeam etiam hospitem urbem incendit, civibus omnis sexus & ætatis ferro deletis. Fuitque miserabilis illa eo calamitosior, ait Sabellicus, quod quinque & octoginta Sapia & divinatione illustres Viri, Abimelechi innocentis causa, per iram Regis Saul extremo fuerint affecti supplicio.

Ira Regnantium implacabilis in desperationem agit Subditos; quippe qui nullam gratiam, nullamque æquætatem, aut veniam sperare possunt, in machinationes se præcipitant, cum periculo Status.

Eodem argumento, quo Aristoteles Alexandrum, ego te placabo, mi Princeps: Excandescencia & ira non in impares, sed in meliores existere solet: tibi vero nemo par est. An Leoni dignum irasci Lepori?

Pacis negotia nunquam renue, licet etiam parva fuerit spes, ea concludendi.

Princeps pacificus in amoribus est suis & externis; encomium, si non aliud compendium, lucrabitur ex illa pacis promptitudine.

Verum accedet & compendium: hoc enim pacto liberum tibi erit, ad hostem mittere, qui sub umbra negotiorum rimabuntur hostis consilia, & tantum quantum penetrabunt.

Plutarchus inde laudat Annibalem, arte hac contra Scipionem exercitissimum: Cujus orationem eleganter exponit Livius.

Non tamen ejusmodi serviant in laqueos & insidias: quia sagitta vulnerans lingua eorum, pacem cum amico suo loquitur, & occulte ponit insidias: dicebat Jeremias Propheta.

Stabilius sedantur iræ Regum, cum offensionibus nondum abolitis, personalia inter eos impediuntur colloquia, & transactiones injuriarum Ministris eorum, nihil privatim læsis, committuntur.

Firmius dissolvuntur bella, cum æ-

quales adhuc pacem faciunt, non quando altera pars plura obtinens, alteram cogit pacis condiciones petere aut accipere: sed cum modeste offert pacem, etiam dum potest pugnare, & vincit moderatione atque mansuetudine, præter expectationem.

Interim in tractanda pace temperet sibi Princeps, ne ejus adipiscendæ desiderio nimio feratur: argumentum quippe esset exiguarum virium, & novarum hostibus ansa molitionum; ut advertit Salustius.

Pacem tunc extorquent Principes honestam, cū Palladem habent armatam.

Bellum ostendite, pacem habebitis: videant vos paratos ad vim, jus ipsi remittent. Vox erat Manlii Capitolini ad suos.

Nunquam ita arma ponebant Romani, ut non mentem retinerent armatam; neque inibant pacem, quam non ferro extorquere valerent.

Porro Principes nunquam deficient in iis rebus, quibus sibi pepererunt famam,

nam, existimationem, gloriam & amorem populi.

Mutentur quamvis tempora, non illi mutantur in illis.

Non ut pulvis aut paleæ ab omni aura & vento, sic Regios animos rapi à quacunque vicissitudine convenit. Ratione eos figi, famam respicere, eundem vitæ tenorem sequi oportet.

Imperatorum initia ferme bona, media & finis inclinant. Quis Nerone melior primo quinquennio?

Tiberius in statu privato, vita fama; eximius; alius mox sub Augusti Imperio: fingeat se quippe in Virtutem. Alius, quoad Germanicus & Drusus viverent, quos colebat palam, clam æmulabatur: alius superstitie matre Liviâ: post ejus fata plane alius, videlicet infasciatus amore & formidine Sejani. Postremo in scelera simul & dedecora prorupit, postquam remoto pudore & metu, tantum suo ingenio uteretur. Descensus iste ex Solio est, non ascensus.

Euripides exprobrat Agamemnoni,

quod post adeptum in Græciæ Regulos imperium, multum ab insito more deflexerit, non amplius popularis & humilis, sed in amicos asper, aditu difficilis, fastuosus & tumidus.

Profecto boni viri non est, in Summis rebus immutari: præsertim ex bono in malum: hoc enim vero est abuti fortuna, sibi que parare præcipitium; ut ferme contigit omnibus illis, qui spe præsentium morum, fefellerunt futura exempla.

Ingrati sunt datori DEO Principes, qui ex potentia & Authoritate Regia sibi tradita, plerumque in vitia defleſtunt, adeo ut ubi plus potentia, ibi ferme plus sceleris sit.

Non ea vobis opinio sit, Legibus & ratione minui Majestatem, nisi pro lubitu vivatis: aut ad vulgi sortem descendisse, nisi multa supra vulgus tentetis. Non tam vulgi est bene vivere, quam vestra exempla sequi.

Maligni iudices id esse Regni maximum pignus putant: Si quid, quod aliis non licet, Regi soli liceat. Fal-

Falsissimum esse illud crede in genere moris. Ita quidem Imperantes, superiores sunt omnibus potestate recte regnandi; sed pares plane obligatione Deo, rationi, honestati que parendi.

Amorum quoque Principes ferventissimi sunt, & brevissimi. In potentissimo omnium affectu maxime impotentes.

Variant amoribus, falluntque honestissimas olim matronas: & ideo omnis brevis illis amor, cum existiment, ubique sibi amare licere.

Quanti, ut mererentur gratiam, prostituta proprii thori fide, subtrauerunt proprias Regibus foeminas, terque quaterque turpiores mariti lenonibus.

Otho sive amore incautus laudavit formam elegantiamque Consortis apud Neronem, sive ut accenderet, ac si eadem foemina potirentur, id quoque vinculum ei potentiam adjiceret.

Erravit miser: quia cum placeret Principi foemina, mox dejectus est Otho familiaritate pristina Caesaris, &

congressu solito. Postremo ne in Urbe æmulatus ageret, procul hinc provinciæ Lusitaniæ præficitur.

Sic extorris Urbe, gratia, uxore, reatus meritam pœnam tulit infelix, proprii thori leno.

Nolunt Regnantes in oculis pati voluptatam suarum æmulos, participes, & conscios.

Mali Principes, ex promptissimo suorũ ministerio diffidentiam concipiunt.

Nec solium, nec lectus; nec socium nec æmulum patitur.

Sino hic Sardanapalum, Ninum, Antiochum, illa Regum portenta: Sino Neronem, Vitellium, Romanæ Majestatis dehonestamenta: Vos melioris ævi Principes compellat Lacon, & breviter.

Derelinquam, ait Dominus, populum meum, & recedam eis, quoniam omnes adulteri sunt. Terribile verbum hoc, à DEO derelinqui!

Sed ita est: Cogitate, mei Regnantes, innumerabilium casus miserabiles:

non

non modo singularium Principum, sed Urbium & Regnorum excidia cruenta & horrida.

Hæc etiam Vos manent: nisi reddideritis uxores viris suis. Si autem nolueritis reddere: scitote, quod morte moriemini Vos, & omnia quæ vestra sunt. Non tam ex Apollinis tripode, quam ex Sacra Genesi fatur Lacon.

Inter duo præcepta, Non occides, & non furaberis; medium est, Non mæchaberis: quasi inter duos apices facinorum eminentissimos, maximum consideret adulterium: vel regulariter conjunctum esset crudelitati & avaritiæ.

Hoc vitium, quam primum distracti populi in unum coaluerunt, omnes oderunt, gravissimis in illud statutis suppliciis.

Leges Veterum inspiciate: quam graves, quam acerbæ, quam paratæ contra adulteros! nulla gens propemodum fuit, quæ hoc vitium
non

non abhorruit, aut impune habuerit.

Ne tamen glorientur in licentia sua coronati Vertices, legibus ac pœnis omnibus soluti: alius vester ultor est.

Summitates plerumque petunt è Cœlo fulmina, & quo conspectius est in vobis scelus, feralius puniet DEUS.

Ex Principum libidine, prolapsæ sunt Monarchiæ, aut mutatæ; everfa Regna, & Imperia.

Sardanapalus, omnis Asiæ Dominus, sicut variis libidinibus accenderat totam Monarchiam; ita ille primus omnium, cum pellicibus suis incinerari debuit, ne amplius succenderet.

In victum armis Annibalem, luxuria Campaniæ illecebris complexa, vincendum Romano militi dedit.

Antonius Orientis olim terror, succubuit Cleopatrarum amasius, amissa plus tertia orbis parte, atque ad extremum, vi sibi illata, male conscius insanæ turpitudinis suæ.

David Rex ab Absalone proprio filio pulsus est Regno, propter raptam Uriæ conjugem: trucidata multa milia Civium, contaminatæ sanctæ matronæ.

Urbs Troja solo æquata fuit, Principes occisi, abductæ virgines; idque propter Helenam Menelao raptam à Paride.

Ob violatam Lucretiam, mutatus est status Reipublicæ Romanæ, ex Regio in popularem, extincta Regum omni memoria.

Plures libido perdidit Principes quam crudelitas: quia crudelitate Subditi perterrentur: at libido non modo Subditos ad odium, verum etiam ad contemptum excitat; cum intelligant, Principem voluptatibus deditum impotentis animi esse, nec Imperio dignum videri, qui sibi non possit imperare.

Nemo constanter eum Principum amat, cui pudor & innocentia odio est; dixit ad Theodosium Ambrosius.

Quis

Quis effœminatum verebitur? quis desidi libidinis mancipio seruiet? quis parebit sui impotenti?

Exulant Reipublicæ curæ, jacent negotia Status, vacant Heroicæ expeditiones, ubi Regnantis mentem Venus occupavit. Effœminatus animus odit seria, & difficilium cogitationes mollis voluptas non admittit.

Princeps Veneri mancipatus vivens non vivit, quia lethargo Venereo sopitus nihil agit Regium; delitescit inter Gynæcea, & scorta, & ex uno voluptatis fortunato successu novas semper meditatur libidines.

Príncipes adulteri pertinace febre laborant, quia communiter recidiva, tam ob licentiam nulli subjectam, quam teneritudinem sensus; quia quo nobilior quispiam est, eo sensibilibior. Amant *Du* quoque, dicebat ille; quasi in plebeja ingenia nunquam tantus amor caderet, quam in Regia & Illustria.

Ad Chilpericum Franciæ Regem
ob-

obstupescere, vel exhorrescere! Is propudiosæ Fredegundi victimam primam dedit conthoralem suam Andovenam, cum gemina prole mascula: alteram Glascondam Infantem Hispaniæ. Sic extra naturam libido coegit Chilpericum, ut duas Reginas, totidemq; Regios, in Holocaustum offerret Veneri. Tertiam sacrare non potuit, præventus à Fredegunde uxore adultera, ipse victima illi cadere debuit, cui tot Regias victimas devovit: sublati enim ab illa.

Nunquam ex integro sanatur libido, cujus est replicatus usus: inciditur aliquando, raro excinditur: Illudque certum, Regios animos nullo alio affectu ad magis detestanda impelli, quam libidine.

Adulterium commissum à Principe contra unicum, sat virium habet commouendi omnes.

Offensus à Principe Subditus in honore thori, cum facile regressum non habeat, tacente ad ejusmodi Justitia, obmu-

obmutescit ipse quidem, sed animo meditatur Regicidium, cicutam & quidquid desperatio terribile suggerit.

Propterea Florentius Hollandiæ Princeps, à Velsio nobili Batavo, & Fridericus à strenuo viro Potendorfio, & quam plurimi alii Principes à suis ipsis in honore offensi, aut præmature cæsi, aut objurgati palam, aut plane Regnis exuti.

Tu Tu, mi Princeps, Alexandrum sequere: qui oblatam Amici tantum concubinam, ne quidem intueri voluit, objurgans propudiosum suorum ministerium, contra leges amicitiae.

Aliud sæculum nostrum agit: & ego jam calamum abstraho: ut non Orator, aut increpator, sed Lacon finire videar.

Plurima igitur prætereo: quia tam arduum est, præscribere Principi universa, quæ agere ipsum, aut non a-

ge.

gere deceant, quam futura omnia præscire.

Unicam addo regulam, quæ ferme complectitur omnes, videlicet: Si ea, mi Princeps, quæ alio imperante tibi fieri velis, ipse ultro feceris.

Ex hâc Regula, talem te præstabis Principem privatis, qualem optares ipse privatus.

O legem brevem, sed sensatam! Unde omne punctum feres: Ejus si custos nunquam deflectes: Omnia ad votum tibi cedent: Eris amor & deliciae populi tui: Externis periculis semper sufficiens, à domesticis liber longam trahes ætatem: eritque felix tibi Vitæ Finis, &

CAPUT ULTIMUM.

UNicum adhuc, solumque quod præterire nequit Lacon, incidit calamo. Finis videlicet vitæ Regnantis.

Scribam; sed tua venia, mi Princeps! nam etiam summi Governatores & navarchi, in magnis tempestatibus, à suis vectoribus admoneri solent.

Quæ autem major tempesta, quam mortis tempus? quam lustralis cereus jam jam ab Aquilone extinguendus? quam denique finis vitæ?

Noli huic tempestatì confidere: momento mare invertitur: Eodem die, ait Seneca, ubi luserunt navigia, forbentur.

Principes tum maxime DEUS eripit ex hoc mundo, vel evertit, cum magna moliantur, sibi que videntur felicissimi: ait quidam Anonymus.

Perpende nunc mensuras & lineas
in-

incomprehensibiliter desuper tenfas, & tanto magis curva & demitte te, quanto certius pendere vides omnia in potestate mensuris.

Ab hoc accepisti Imperium: iste circumscripsit omnem tuam potestatem: Huic brevi rationem redditurus es Regiæ villicationis.

Jam tibi sapientiores sunt cogitationes, licet posteriores; quam fuerint anteriores.

Turpe tibi fuit in vita labi, relabique in malum: turpius prolapso indurescere in malo.

Numera annos tuos, & pudebit eadem velle, quæ volueris. Moriantur ante te vitia.

Audio te jam lugentem? Noli mihi Lacon compati, quod sim Princeps senex; sed compatere, quod juvenis fuerim.

Ita est, in freto viximus juvenes, mori senes optamus in portu. Magnum tamen nunc periculum est, magna olim fortuna.

Si fortuna Principi valedicere gestit, fatius est Principem illi valedicere.

Delirant; ait nonnemo, qui traducunt extrema vitæ in publico.

Prudentis Principis est, prævidere injurias & contemptum ætatis, & subducere se illis; antequam eveniant.

Sed durus iste sermo, durior tanto magis, quanto Regnum (in laboribus licet) dulcius bonum est.

Interim verissimum est, quod Principi decrepito pereat Authoritas, & justa spernantur ejus, quia non putantur ab illo proficisci.

Augustus Cæsar, ætate validus, totum Orbem in pace conservare novebat; postea ne familiam suam callebat regere.

Feliciores in hoc Carolus V. & Philippus II. Pater & Filius. Ille in lectica magnos ducebat exercitus: iste in lecto Regna administrabat plurima, & unum quasi Mundum.

Ille

Ille tamen in tempore abdicavit Regna & Imperium, non iste: moriens tamen factus est: Nil aliud conferre Regem esse, nisi quod in morte cruciet, fuisse.

Ita nimirum: rarus usque ad Plaudite vixit: & devixit nemo benè, nisi justus Princeps, pius, fortis, temperans.

Qui non per cædes ascendit ad Solum, nec alieno sanguine, nec rapinis Civium, miserrimorumque saginatus.

Quem non Mars urgebat ad arma, sed sacra Themis, & bona causa.

Qui ara fuit publica, ad quam communia populorum vota felicitabantur: quivè Authoritatem & vires non in se circumferebat, sed à suorum subditorum affectibus accipiebat.

Cujus consilia non solum rationibus Politicis onusta, sed à Cælo moderata, comitata.

Cujus vitæ actiones censura fuere malorum, & proborum doctrina.

Q

Cujus

Cujus magna pars felicitatis erat, felicitatis sensu non tangi, ac illâ minus uti, quam poterat.

Qui non plus lucrum æstimabat, quam jacturam fidei.

Cui ita agnata fuit utilitas populi, ut hujus semper magis, quam suis vacaverit.

Quem nec irata potentia, nec pertinax ultio unquam in transversum egit.

A quo sicut Leges & Justitia in alios, ita ab illis potestatis suæ definitio.

Qui nec exhausit æraria, nec enervavit subditos; sed amore firmavit Imperium; & abiturus è vita in pace reliquit id ipsum.

Ejusmodi sunt declinantis Principis solatia, & decedentis optima suffragia.

Nervæ Imperatoris vox illa erat: Nihil se fecisse, quo minus possit, deposito Imperio, privatus tuto vivere.

Vidi Principes multos cum maximâ curâ vixisse aliis, sibi parùm: aliorum

rum curasse, suos neglexisse mores :
Mundo omnia, animæ nihil, aut mo-
dicum reliquisse.

Quanti in lecto mortuali atheisant !
ita videlicet : Sicut corpus, sic etiam
mens suum habet senium. Non se
tunc recolligunt, qui se nunquam in
omni vitâ recolligere voluerunt.

Conscientia mali, ne torturam sen-
tiat, contemnit omnia, & nihil cre-
dit.

Age Princeps ! adproperat Parca :
stringit forcem : actum est de filo
vitæ tuæ.

Longam moram dedit : multa jam
tibi transiêre lustra inter solium & so-
lum, inter Purpuram & Libitinam.

Gratulare tamen : Senex es ? Ergo
non Tyrannus ; quia in folio rara avis
senex Tyrannus.

Fors cum Evandro suspiras ? O mi-
hi præteritos referat si Jupiter an-
nos ! Sed nil tale suspirantem legi So-
cratem, nil Platonem, nil Catonem :
& fuêre senes. Sed sunt, fateor, Sa-

pientes Regibus rariores, ait Petrar-
cha.

Exulta : Successorem habes de
domo tua, de carne tua ? Vives in
illo, si rectè illum vivere, si regere
docueris ?

Doce : Ut melius regnet, quam tu
regnasti : Utvè tuus error hesternus,
sit illi Magister hodiernus.

Ut sub Regni mole non quærat oti-
um, nec inter civium calamitates suas
habeat delicias : nec vi attentet, quod
jure potest.

Ut imperet, non gravet : corripiat,
& non lædat : plectat, & non exaspe-
ret : condemnet, & amet : Ut dici
amor & deliciæ generis humani me-
reatur.

Ut in excelso positus, velut è spe-
cula excubias agat, ne perrumpant
Ovilia lupi, hæreses & hæretici.

Ut hoc maximum Regiæ mentis
decus esse credat, si voluptates suas, a-
liosque affectus, in tanta potestate ha-
buerit, quanta cives suos.

Ut

Ut ægros non tollat, sed morbos :
non homines, sed vitia.

Ut nullum pretiosius Majestatis or-
namentum quærat, quam lenem Po-
tentiam, & clementem victoriam ;
media potius, quam extrema consilia :
Amicos magis, quam hostes vicinos :
proborum, præ improbis familiarita-
tem : pacem, quàm bellum : Amo-
rem, quam metum.

Regem denique, Principem, Cæsa-
rem nihil aliud, quam munus publi-
cum existimet, Dominum se non esse,
sed Ministrum DEI, redditurum ex-
actè rationem publicæ villicationis,
paratâ jam per omnem æternitatem
pœna, vel mercede.

Felix ! si, quâ hæc docuisti verita-
te, eâ exceperit hæres tuus fide & imi-
tatione.

Age num : Effatum est divini sapi-
ientis : Rex hodie est, & cras mo-
rietur.

Luçtare nunc : In extremis quippe
vitæ bis peccare non datur.

Mors mala esse nequit, quia mori naturale est: omnia autem naturalia non possunt non esse bona.

Stoicum hoc videtur, sed magis illud Christianum: Mors bonis non est mors, sed vita; malis autem est mors transitus de morte in mortem.

Multum debet Politica morti: cujus timor compescit Principes sceleratos: & spes melioris vitæ in ordinem redigit Imperantes, ne abutantur ætate in malum.

Et reverà nihil æquè proficit ad moderationem vitæ, rerumque omnium temperantiam, quam meditari breve incertumq; vitæ humanæ ævum.

Jam ad extrema venisti: quid generis tui sortem luges? ne moreris, utique immortalis esses?

Actum est: Statutum est: Moriendum. Mors nescit Imperium. Principes non agnoscit adæquatrix optima: moriendum.

Sed te criminum fortè pondus premit, ut Vespasianum olim corpus ob-

esum

esum? fac, ut ille fecit. Ille corpore surrexit, stans mortuus: tu mente exsurge: nec enim convenit Regem jacentem mori, nec Christianum in cœno peccati jacere.

Surge: non trepida: sera etiam pœnitentia bona, si seria.

Jam reconciliatus Numini, dic ultro vale Regno & Mundo: Vade in æternam requiem: ibi regnare incipies, cum Regi sæculorum vives.

Sic moritur Justus, & erit in pace memoria ejus.

Ad Politica regredior. Felix ille mihi etiam post fata Rex est, qui in Regno suo consenuit, longoque Potentiæ usu Imperii formam stabilivit.

Felicior, qui Domus suæ Majestatem ita fundavit, ut hæredibus suis firmum Successionis gradum constituerit.

Felicissimus, qui nec bellis distraetum, sed altâ pace compositum, nec filio pupillo, sed adulto reliquit. Calamitas enim non levis est Rex pupillus.

Ubi vero plures hæredes Regios, five domi, five foris, fors tulit; necesse est, integrâ fide in tabulas referre Principis ultimam voluntatem, quam ut sanctam etiam post fata venerentur omnes.

Compertum quippe est, ut ab interitu summorum Principum magnæ fiant rerum conversiones, dum alii crescunt & locupletantur, alii vero detrimentum accipiunt, & in varias acerbitates, & bella tam domestica quam externa incidunt.

Ego sane sic statuo: nunquam recessuram maledictionem de domo ejus, qui legitima Principum testamenta corruperit.

Res enimvero modica non est, testamentaria Successio Regnorum.

Ea, si subornatione, falsificatione, aut alia quacumque imposturâ testamenti litigiosa redditur, Judicem non habet, nisi arma strictumq; ferrum.

Processus bellum erit: nec alia sententia, quam unius victoria, & alteri-

us clades : Effectus autem non Pax,
sed Regnorum desolatio.

Ita nunc tota armis æstuat Europa,
& innatat sanguini Christiano, ex
corrupto demortui Caroli II. Hispa-
niæ Regis Testamento.

Erubescant impostores illi, nefariis
statûs Principiis malè persuasi, ad Ca-
stilianæ Admiralii, Orbi universo nuper
productum testimonium ; & tandem
agnoscat Europa, supposititium fuisse
testamentum Caroli, conflatum studio
cujusdam purpurati, in odium Austria-
cæ gentis.

Ad viam, unde ex rei indignitate di-
gressus, redeo ; & ad manes huma-
torum Principum revertor.

Pretiosa planè Mors bonorum Prin-
cipum : vita magis, non mors acerba,
immortalem nominis sui gloriam re-
linquentibus ! Vivorum gloria ad de-
us & securitatem imperandi : post-
huma veneratio ad firmitatem Impe-
rii in Successoribus spectat.

Transit ad posteros gloria : nec cre-
man-

mantur, nec tumulantur cum corporibus Regiis gloriosa merita, sed æternis factis includitur eorum memoria.

Æquum nobis sit, Regnantes venerari non tantum in solio, verum etiam in tumulo : sed fermè æquius, Regno compati, ex jacturâ boni Principis.

Multa sæpe laborant sæcula, ut virum forment verè Regium, qui stipes sit non solum Successorum in Regno, sed magis virtutis Regiæ, & Gloriæ sequacium.

Phoenix talis non tam moritur, quam renascitur, recordatione auctæ virtutis, in Successoribus suis semper vividæ & pretiosæ.

Luculentum bonorum Principum testimonium ajo, dum post fata communibus civium lachrymis deplorantur. Et profecto nunquam bonus Rex satis defletur, donec vel æqualis succedat, vel melior sequatur.

Hic tandem vos, O mei Regnorum sive Hæredes, sive Successores compello : Vos, qui à Regio sanguine descen-

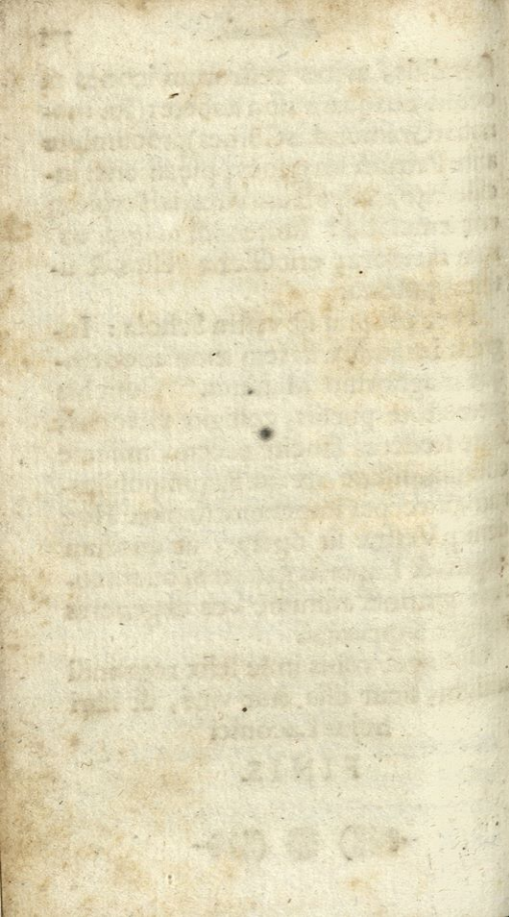
scenditis, avitas vestrorum icones in oculis nusquam non habete: (ita monebat Gramondus Comes) procumbite ante Patrum imagines; pietas erit: incallescite ad aspectum virtutis Heroicæ; erit æmulatio: Imitemini magna eorum facinora; erit Gloria vestra, & utilitas publica.

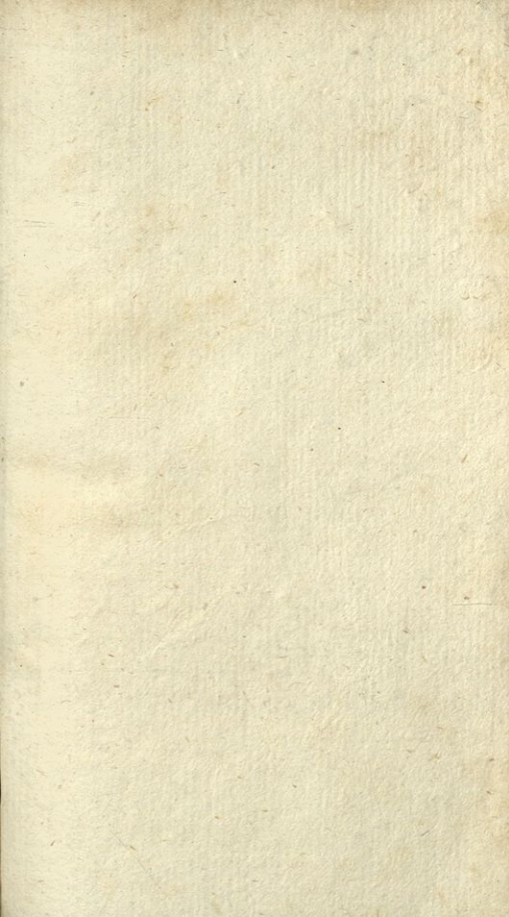
Hæc propria sit vestra Schola: Ingredi in familiaritatem æmulationemque magnorum Manium. Cum his interestote præliis, colligite victorias, inite foedera, sancite pacem, miscete consilia, discite Arcana Rerum publicarum, præcepta imperandi sumite. Hoc deniq; Vestræ sit operæ, ut quorum Regnis & Imperiis gaudetis, etiam eorum gloriosa minimè vos degeneres vestigia sequamini.

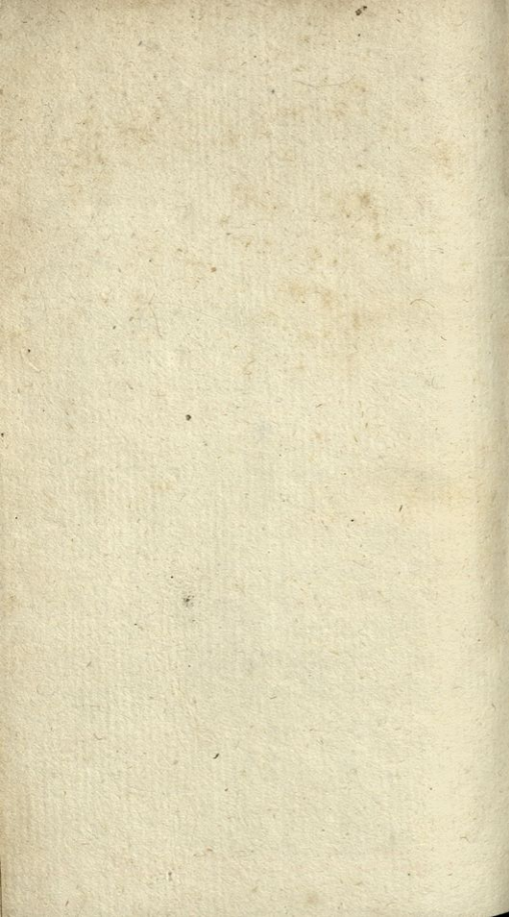
Obtinget vobis inde felix regnandi initium, sicut illis erat vitæ, & libri hujus Laconici

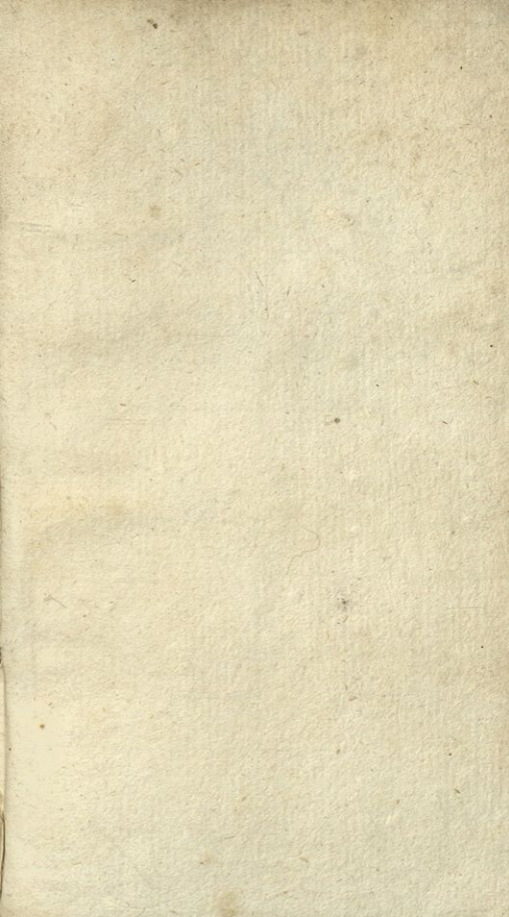
FINIS.

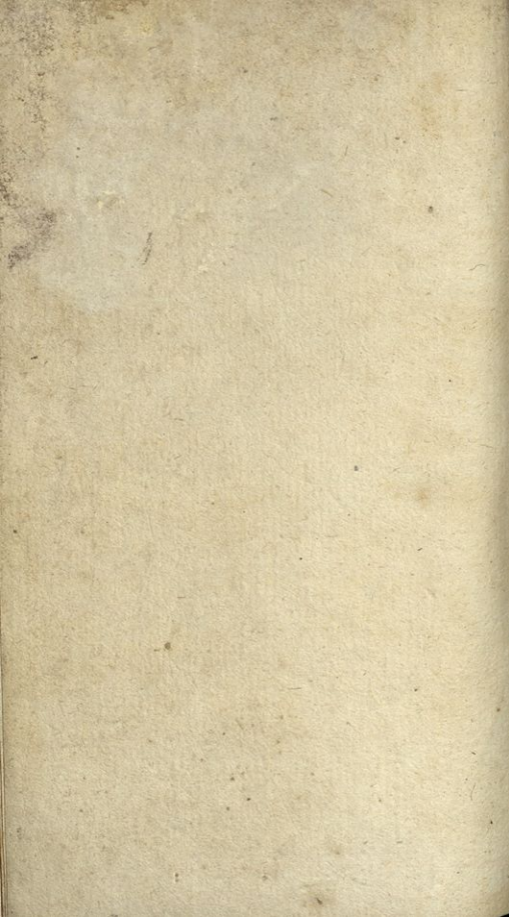

50
22

100
100

~~100~~ 20
560 / 18.20

50
~~100~~ 20
320 / 17.20

8.20

